

PRVI DEL

MOJA POZ V SVETOVNI
VOJNI

Rudolf Lampič
1932

Vpoklican	stren	1
Na bojno polje	"	6
Prvič v ogenj	"	13
Na italijansko bojišče	"	23
V bolnico	"	34
K kadru	"	42
Zopet proti Italijanom	"	45
Na Doberdob	"	50
Rešitev	"	60
Na Koroško	"	62
Na soškem bojišču	"	63
Dopust	"	68
Ob Pijavi	"	82
Nazaj v Galicijo	"	84
Konec vojne	"	96

LAMPIČ BENO

DUNAJSKA CESTA 343

1231 LJUBLJANA - ČRNUČE

na sveuču 2001 A.

1
I./1

V P O K L I C A N

Štirinajst dni po izbruhu svetovne vojne, to je 10. avgusta 1914 sem moral jaz kot osemnajstletni mladenič v vojaško službo. Ne pod orožje, temveč v tovarno oblek v Gösták pri Gradcu. Poleg mene je dobil poziv Pavel Jemc, kar me je jako veselilo, da bom imel vsaj vodnika s seboj, ker sam nisem bil vajen takih potov. Ker sva bila domenjena, da potujeva skupno, zato ga grem klicat v Šiško na pošto, kjer je bil tačas v službi.

"O, prijatelj, že tukaj!" "Da, in ti še nič pripravljen?"

"Ne grem", pravi, "pošta me je oprostila. Resnično bi šel rad, pa ne morem" in da mi nekaj navodil za na pot, da človek ne trpi prevelike žeje v vlaku. Moral sem potem na to dolgo pot sam. Ker je pa bilo časa za na vlak dovolj, obiščem Martinovega Toneta, ki je moral tudi še mladoleten, kot kovač k vojakom, ki je bival takrat še v Ljubljani.

Ob 1 uri se odpeljem. Nekoliko dolgčas se mi je zdelo, ko sem se peljal proti Zalogu in gledal ves čas skozi okno proti domu. Obenem sem se pa veselil, da bom videl razne kraje. Povsod so nam ljudje mahali z robci v pozdrav. V vlakih celo pot nisem imel nič prave družbe, zato sem bil večji del pri oknu ali pa zunaj na hodniku. Dokler je bilo dan je še šlo, ker sem vedno videl nove kraje. Tembolj dolgočasna je pa bila vožnja ponoči. Nobene luči ni bilo v vozu, vse tiho, samo vlaki so nas srečevali v velikem ropotu. Na kolodvorih, kjer smo stali, je žalostno mukala živina, pripravljena za vojaštvo. Ker se mi je zdela noč že tako dolga, vprašam sprevodnika kdaj pridemo v Gradec. "Vsak čas" pravi, "še dve postaji". Res sem kmalu zagledal velik sijaj na nebu, ki je naznanjal veliko mesto. Kmalu nam sprevodnik naznani Gradec. Ura je bila tričetrt na eno. Vse je vrelo iz voz in kmalu je bil peron poln ljudi. Ko pridem na cesto, nevem kam bi se obrnil: ali bi jo krenil na levo, naravnost ali desno. Odločim se za srednjo in se pridružim družbi šestih mož, ki so bili vsi opremljeni s kovčki. Tiho sem šel poleg njih in ko sem slišal, da govorijo slovensko, sem se podal z njimi v pogovor. Kmalu smo se zmenili, da smo vsi na eni in isti poti. "Kar nas se drži" pravi nekdo izmed njih, precej rejen. "Najprvo prenočimo tu v mestu in zjutraj gremo naprej."

Tako smo prehodili nekaj ulis in prišli do velike hiše. Tam pritisne eden na zvonec in kmalu se odpro vrata in nekdo nam odkaže sobo s sedmimi posteljami. Ker so bili mesta vajeni, zato smo dobili tako z lahkoto stanovanje. Prav zadovoljen, da sem dobil tole družbo, se spravim k počitku. Drugo jutro smo po malem zajtrku odšli s tramvajem v Göstink, ki je oddaljen kake tričetrt ure od Gradca. Nismo bili med prvimi, tudi zadnji ne, tako da nas je bilo kmalu okrog dvatisoč. Kmalu sem bil sposoben in zvečer sem se pa nevedoma pomešal med nesposobne in dobil pozivnico opremljeno z žigom in podpisom "Retur".

Še isti večer zapustim Gösting in se s prvim vozom cestne železnice odpeljem nazaj. Bilo je že popolnoma temno, ko se vozim po Gradcu nevede kje naj izstopim. Ker nisem imel stanovanja, mi je bilo pač vseeno kje naj izstopim. Zato sem se nekaj časa vozil sem in tja, saj vožnjo sem imel itak prosto. Končno dospemo na kolodvor. Tam je bilo ljudstva, da se je vse trlo, da nismo mogli več naprej. Izstopil sem, ura je bila ravno deset. Ko se prerinem skozi množico, vidim, da odhaja 27. pešpolk /kanarčki/ na bojno polje. Težko obloženi in vsi okrašeni z zelenjem, cvetjem in zastavicami, da so se komaj videli njih obrazi, so vriskaje korakali na kolodvor.

Dolgo sem stal ob cesti, da je izginila zadnja stotinja. Razšlo se je kmalu tudi ljudstvo, da sem ostal sam. Treba mi je bilo prenočiti, zdaj sem moral poiskati sam, ker nisem imel družbe kot prejšnji večer. Nisem dolgo premišljal, šel sem po glavni cesti in kmalu pridem do nekega stražnika, ki sem mu razložil, kaj da iščem. V nemškem, s češčino mešanem jeziku mi pove kam naj se obrnem.

Kmalu pridem v nasvetovano ulico in že od daleč zagledam luč, ki je zaznamovala gostilno. Natakarica, ki je menda mislila, da pride še kak polk mimo, je stala na pragu in se ozirala okrog sebe. Ker je razumela slovensko, sva se hitro razgovorila in pokazala mi je sobo in izročila ključ. Kmalu sem bil v sanjah, pa ne za dolgo. Petelin in moški na dvorišču mi niso dali miru. Zjutraj sem se že zgodaj odpravil v mesto, da si ga malo ogledam. Bil sem tudi na hribu sredi mesta, da sem videl tudi okolico. Proti poldnevu se podam proti kolodvoru, da se informiram kdaj pelje vlak proti Ljubljani. Tam zvem, da odhaja eden zvečer, eden pa takoj. Namenil sem se za večernega, da si še popl dne ogledam mesto. Ko sem pa hotel iz kolodvora,

me pa ni straža pustila ven. Zato mi ni kazalo drugega, kot da sedem v vlak in sem se takoj odpeljal. Ravno ob pol polnoči, torej po trinajstih urah, sem došel v Ljubljano. Iz Ljubljane do doma sem dobil družbo enega krojača, ki je šel od tam kot jaz. Prišel sem 12.avg. ob tričetrt na 1 uro domov. Tako sem napravil lep izlet na državne stroške v Gradec, ki je bil obenem tudi moja prva pot izven Kranjske.

Ker vojske le ni bilo konec, pač pa so klicali vedno starejše letnike in ker je teh zmanjkalo, smo prišli mlajši na vrsto. Tako je klical poziv koncem februarja 1. 1915 mladeniče, rojene leta 1895 in 96 na nabor. Šli smo torej 10.marca skupno na nabor. Letnik 1895 je šel že 15.marca k vojakom, mi pa 15.aprila. Peljal nas je Žehtinov oče. Predno smo se razšli, gremo še v Figovčevo gostilno, da smo dobili nekoliko korajže za v novo službo. Nato smo si želeli eden drugemu kar največ sreče in zdravja v vojni. Tudi oče nam je želel sreče, s pristavkom, da bi nas tudi vse nazaj pripeljal. Nato se poslovimo. Ker sem bil sam potrjen k domobrancem, sem hitro odšel po Poljanski cesti v domobransko vojašnico. Naslednji dan smo že dobili obleko in začelo se je tisto dolgočasno vežbanje. Takoj po našem prihodu so pa sestavili odhajajoči /marš/ bataljon, povečini iz letnika 1895. Oddeljen sem bil k 3.stotnji, katera je imela svoje prostore levo od glavnega vhoda iz Poljanske ceste. Vsled prevelikega števila novincev, se je morala odhajajoča stotnja umakniti v podstrešje. Prvi teden smo se držali doma na dvorišču in učili redovne in proste vaje in pozdravljanje z roko. Drugi teden, ko smo že dobro korakali, smo pa že večkrat zapustili vojašnico in odšli na živinsko sejmišče ob klavnici. Tam smo se vežbali po cele dneve. Vselej je bila odhajajoča stotnja prej doma kot mi. Ni pa odšla v svoje prostore, ampak je ostala na dvorišču z vso opremo zloženo v ravni vrsti ob puških piramidah. Tako je bilo vse dneve, v podstrešje je pa hodila samo spat. Pri kosilu smo se vedno menjavali, enkrat je bila odhajajoča prva, enkrat mi, vedno menjaje se v vodih, tako, da je bilo včasih čakati treba celo uro, da smo prišli na vrsto. Kajti vodi naše stotnije so šteli po 80 mož in še čez. Po kosilu se je bilo vedno treba iznova očistiti za popoldne.

Prišla je že druga nedelja za katero sem že cel teden delal načrte kako jo izrabim. Na vsak način sem hotel biti doma. Ko dokončamo dopoldansko vajo, nam poveljnik razvrsti delo za popoldne. Nekateri boste snažili sobe, drugi stopnišče, tretji hodnik, i.t.d. Dalje: osnažiti si morate obleko, prišiti gumbe in zašiti postelje. Ob 3^h je "befel" pa potem kava in nato greste na izprehod. Kar zavrelo je po vseh, ko smo čuli zadnjo besedo. Po kosilu smo takoj začeli z delom. Tako z veseljem sem drgnil tla z mokrim žaganjem kar z rokami, misleč, da bom čez par ur že doma. Po končanem delu nam pa četovodja bolj natančno razloži kakšen bo naš izprehod. Šli bodemo vsi skupaj, ne pa kakor sami mislite: vsak zase in pa kamor bo kdo hotel. Kdor hoče iti, si mora tudi preskrbeti ovratnico /šal/. Dobi jo v kantini za 80 v. Hitro stopim v kantino z namenom, da se že na izprehodu izmuznem od skupine in jo popiham domov. Toda tako ni šlo. Od vojašnice zavijemo na desno proti Štepanji vasi in na Golovec. Predpostavljani so dobro pazili celi čas in nam vedno ponavljali, da bo strogo kaznovan vsak, kdor bi se odstranil. Tako je bila izgubljena tako težko pričakovana nedelja. Naslednji teden smo pa že delali vaje na Mošanski gmajni na Golovcu in drugod v okolici Ljubljane. Nekega dne gremo proti Št. Vidu in v Vižmarjih počakamo vlak ob progi, kateri je peljal naš odhajajoči bataljon. Bil je to 9. pri katerem je bil tudi Fr. Babnik. Peljali so se proti italijanski meji, v Tolmin, kjer se že ni bilo več dosti zanašati na varnost naše zaveznice.

Za tretjo nedeljo sem dobil dovoljenje, da grem kamor hočem. Tedaj šele sem se šel pokazati domov, kako mi pristaja vojaška uniforma. 28. aprila sem čakal za grmovjem na Mošanski gmajni namišljeneža sovražnika ob pritrkavanju črnuških zvonov, ki so vabili birmance v cerkev. Tudi jaz bi botroval, ko bi me ne poklicala prej domovina, da jo grem branit pred sovražnikom.

V začetku maja smo dobili tudi mi novo obleko in bili oddeljeni k "marš". Od takrat naprej smo hodili vsak dan s težko polno opremo na veliko vežbališče, kamor smo prišli že vsi premočeni. Potem pa skakali celo dopoldne sem in tja in proti poldnevu, ko smo se vračali, če niso fantje zapeli, nas je poveljnik stotnije poročnik Steasni obrnil in morali smo za kazen še kake pol ali pa celo uro se mučiti

po soncu na travniku, tako da smo prišli včasih šele proti eni uri namesto ob enajstih domov. Pogosteje smo hodili tudi na strelišče. Ker sem dobro zadeval, sem večkrat dobil od poročnika po 1 groš, za katerega sem se moral prav po vojaško zahvaliti. Kmalu potem pa smo zvedeli, da gremo iz Ljubljane. Strogo je bil prepovedan vsak izhod iz vojašnice. Ko pa pride nedelja, sem pa moral zopet na vsak način domov. Straža pri vratih me ni pustila ven, zato sem šel skozi oba dvorišča, skozi staro vojašnico mimo straže, ki se pa ni nič zmenila. Šel sem ob zidu vojašnice na Poljansko cesto in skozi mesto domov. Nihče ni vedel zvečer, ko sem se vrnil, kje da sem bil, nihče me ni pogrešil. To je bila zadnja nedelja našega bivanja v Ljubljani.

17. = 17. maja smo se odpeljali. Dolgi vlak je odpeljal celi kader v Maribor. Naša tretja stotnija se je naselila v predmestju na desnem bregu Drave, ravno nad brodom v restavraciji "Pri Balonu". Tako j po prihodu v Maribor, to je bilo na binkoštno nedeljo, smo morali spravljati razni material s kolodvora katerega smo z vlakom pripeljali s seboj. Naša restavracija je stala na prijaznem senčnem vrtu, v katerem smo se hladili po trudapolnih vajah. Nerodno pa je bilo to, ker smo imeli zelo oddaljeno kuhinjo. Četrť ure sem moral hoditi do svojega stanovanja z vročim kosilom, ker pri kuhinji smo imeli prepovedano obedovati. V nedeljo, ko smo imeli mašo, sva prišla pred cerkvijo skupaj z Albinom, ki do sedaj nisva vedela drug za drugega.

23. maja smo zvedeli, da je naša zaveznica Italija napovedala nam vojno. Dobili smo rezervne porcije, kakor prepečenec, kavo, razne konzerve in da nam je še bolj težilo nahrbtnik, smo dobili vsak po 160 nabojev. To je bil znak, da kmalu odrinemo. Dobil smo še drugi par podkovanih čevljev, tako da smo bili z vsem preskrbljeni.

Kar smo pričakovali, je tudi prišlo.

N A B O J N O P O L J E

27. majnika je bil dan našega odhoda. Vsi v zastavah in cveticah, s katerimi so nas obsipale mariborske gospodične, smo se vkrcali na brod, po dva voda za en prevoz. Kakor velik šop cvetic je izgledal brod, ko smo pluli čez Dravo. Ko smo bili vsi na levem bregu, smo pa odšli na kolodvor. Težko smo pričakovali in se radovedno ozirali na levo in desno kam nas potegnejo. Toda vlak je bil tako dolg, da ni bilo videti stroja. Po dolgem času se le začnemo premikati in sicer proti severu. Potisnili smo zastave skozi okna in vrata, zavriskali, čeravno smo imeli prepovedano kričati in iz voz je zadonela pesem: "Oh, zdaj gremo, oh, zdaj gremo, nazaj še pridemo"...

Zapustili smo Maribor za seboj. Vsilvedno pri vходу, smo se radovedno ozirali na vse strani in opazovali razne stvari, ki so nas zanimale. Postaja za postajo so se vrstile mimo nas, povsod pozdravljanje. Ko pride večer, se spravimo k počitku in zapremo vrata živinskega voza. Razni zgovorneži so začeli z različnimi povesticami, dokler nismo vsi pospali. Zjutraj je bil že Gradec za nami. Zvečer, proti deveti uri, smo pa bili že v Budimpešti. Razgleda po mestu ni bilo, ker je bil že mrak, le nepregledna množina luči nam je zaznamovala velikansko mesto. Zaviti v črno temo, smo se pomikali proti sredini Ogrske. Do sedaj smo se vozili mimo hribov, po dolinah, skozi predore, i. t. d. Videli ljudi oblečene kot pri nas, a sedaj je bilo vse drugače. Hriba ni bilo nobenega, samo ravnina. Vsepovsod, kamor je seglo oko, je bilo samo polje. Kakšni pa so ljudje? Navsezgodaj smo videli možakarje, ki so bili v belih kriilih, v pisanih jopičih, škornjih in širokih klobukih. Vozili smo se mimo velikih njiv, na katerih je delalo skupno po dvajset delavcev. Vozili smo se včasih cele ure, ne da bi videli kako vas. Samo male hišice progovnih čuvajev so nam krajšale čas na tej pustih zemlji.

Ker je imel nekdo s seboj pilo, smo brusili bodala, da bi lažje prebadali Ruse. Proti večeru smo pa že zagledali hribe, to je bilo znamenje, da se bližamo Karpatom. V daljavi zagledamo visok hrib, zaraščen s smrekami, katere so pa bile čez ves hrib tako iztrebljene, da so zaznamovale letnico 1918 to je šestdesetletnica cesarjeva. Še bolj znamenit pa je bil orel, izklesan iz najvišje skale naslednjega hriba. Kot aeroplan velik, je razprostiral peroti nad pogotjem.

KARPAT

27. majnika je bil dan našega odhoda. Vsi v sestavi in sestici, a
 katurnimi so nas opazile mariborske gospodinje, smo se vkrčili na
 pred, po dva voda za en prevoz. Kakor velik šop cvetic je izaladal
 pred, ko smo pluli čez Dravo. Ko smo bili vsi na levem bregu, smo
 pa obšli na kolodvor. Težko smo pričakovali in se razgovorno ozirali
 na levo in desno kam nas potegnemo. Toda vlak je bil tako dolg, da
 ni bilo videti stroja. Po dolgim časom se je začelo premikati in
 eicer proti severu. Potisnili smo zastave skozi okna in vrata, za-
 vrtikali, čeravno smo imeli prepovedano kričati in iz voz je začela
 pesem: "Oh, zdaj gremo, oh, zdaj gremo, nazaj še pridemo"...
 zapustili smo Maribor za seboj. Vsi vedno pri vohu, smo se rado-
 vedno ozirali na vse strani in opazovali razne stvari, ki so nas
 zanimale. Postaja za postajo so se vrstila mimo nas, povsod porjav-
 ljanje. Ko pride večer, se spravimo k počitku in zapremo vrata ki-
 vinskega voza. Ranni zgovornejši so začeli z rannimi povestimi,
 dokler nismo vsi popali. Zjutraj je bil še grabeč za nami. Večer,
 proti četvi uri, smo pa bili še v Budimpešti. Razlega po mestu
 ni bilo, ker je bil še mrak, le neprekidna množina ljudi nam je
 raznamovala velikansko mesto. Zaviti v črno temo, smo se pomikali
 proti sredini Orske. Do sedaj smo se vozili mimo hribov, po dol-
 nah, skozi predore, i.t.d. Videli ljudi oblečene kot pri nas, a
 sedaj je bilo vse drugače. Hribov ni bilo nobenega, samo ravnina.
 Vse povsod, kamor je seklo oko, je bilo samo polje. Kakšni pa so
 ljudje? Navsezgodaj smo videli možkarje, ki so bili v belih kri-
 lih, v pisanih jopičih, škornjih in širokih kloukih. Vozili smo
 se mimo velikih njiv, na katerih je delalo skupno po dvajset delav-
 cev. Vozili smo se včasih cele ure, ne da bi videli kako vas. Samo
 male hišice progovnih čuvajev so nam krajšale čas na tej gnosti kom-
 lji.
 Ker je imel nekdo a seboj pilo, smo prvotni pobala, da bi lažje pre-
 badali Ruše. Proti večeru smo pa že razglabali hribe, to je bilo
 znamenje, da se bližamo Karpatom. V daljšvi začetku vsak hrib
 razrežen a smrekami, katere so pa bile čez ves hrib tako iztreplje-
 ne, da so raznamovale letnico 1918 to je šestdesetletnica cesarjeva.
 Je bolj znamenit no je bil orek, izklesan iz najvišje skale nasled-
 njega hriba. Kot seropian velik, je razprostran naroti nad gorstjem.

Po tridnevni vožnji pridemo na Sedmograško, kjer nam da trobentač znamenje za izstop. Bili smo ob vznožju vzhodnih KARPAT, kjer se konča železniška proga. Že smo stali v vrsti in kmalu odkorakali po glavni cesti skozi veliko vas. Židje so nas vabili v svoje barake na različno pecivo. Kljub strogi prepovedi, sem skočil k neki stojnici in hitro stisnil hleb v krušnik, za katerega sem mu dal 1 K 70 v. in hitel zopet v svojo vrsto. Cesta je bila široka, prašna in na večih mestih preplavljena z gnojnico, katero smo morali vedno preskakovati. Po enourni hoji smo se ustavili v mali vasici ob progi motorne železnice. Samo en dan smo ostali v tej vasi. Imeli smo priliko opazovati stanovalce te vasi. Najbolj zanimiva se nam je zdela obleka žensk. Krilo nima nič sešitega, samo en kos blaga kakor kak koc ima ovit okrog sebe. Zadaž od pasu pa do spodnjega roba ima pa pripet za dobro ped širok kos blaga v najbolj kričečih barvah v vodoravnih črtah najrazličnejših barv. To je največja lepota Sedmograjčank. Dan je hitro minil in spravili smo se spat. Zjutraj smo bili navsezgodaj na nogah. Ob 6^h smo stali že na cesti pripravljeni za odhod. Čakali smo še oficirjev, ki so počasi prihajali od vseh strani. Poleg že tako težke svoje opreme, sem dobil še napolnjen krušnik od praporščaka. Točno ob 7^h odrinemo. Par ur je šlo dobro. Proti poldnevu smo pa že gledali kdaj se ustavimo, ne toliko zaradi obeda, temveč za počitek. Sem ter tja se ustavimo misleč, da bo počitek, smo kar posedli po tleh, toda takoj je bilo treba iti naprej. Nedaleč pred nami so bile kuhinje na vozech. Le-te so nam dajale nenameravani počitek, ki je bil pa največkrat v našo škodo. Kajti komaj smo posedli, že je bilo treba iti naprej. To se je ponavljalo venomer. Stari vojaki so začeli godrnjati, da menda ne bo konca in nas rekrute preklinjali, ki smo tako dobro, tako vztrajno korakali. Naš pohod je postajal še mučnejši, ker se je cesta vedno bolj vzpenjala. Delali smo namreč pohod skozi vzhodne Karpate. Ovinki so postajali vedno gostejši, tako tudi nam ne namenjeni naši odmori. Korakali smo naprej in naprej, dasi je bila ura že zdavnaj poldne. Ko se zopet enkrat vzravnam in premaknem nahrbtnik, sem zagledal, da so prednje čete zapustile cesto in krenile na velik travnik, ki je ležal levo od ceste. Od radosti smo

pospešili korake, kajti počitek in kosilo je bilo tu. Odpeli smo opremo, posedli in polegli smo se vse križem, kakor je komu prileglo. Sonce se je uprlo v nas in posušilo obleko, ki je bila vseskozi premočena od prenapornega marša. Najbolj smo si želeli vode, toda kje jo dobiti in kdo naj jo gre iskat, ko je bil vsak tako potreben počitka.

Vseeno se je odločilo po par mož od vsakega voda, da grejo raziskovat v dolino in oddali smo jim steklenice. Čez kake pol ure se vrnejo na veliko veselje vseh, z vodo. Po obedu mi prinese praporščak ostanek sardin za plačilo, ker sem mu nosil krušnik. Potem smo pa zopet pospali na soncu. Ob petih torej po dnevnem počitku smo zopet morali naprej. Noge, vrat, hrbet, vse me je tako bolelo, ko smo si zopet svoje stvari oprtali okrog sebe. In že smo nadaljevali pot z upognjenimi hrbti. Sprva je še šlo, toda ne za dolgo. Vsi udi so nas boleli, posebno so pa skelele noge na podplatih. Toda boljše je bilo sedaj, ker se cesta ni več vzpenjala kvišku, temveč se je vila sem ter tja med vrhovi. Ob pol šestih uri smo prekoračili ogrsko-bukovinsko mejo in takoj nato smo se začeli pomikati navzdol. Začelo se je mračiti, mi pa še vedno na potu. Ko je bila že popolna tema, zagledamo v daljavi luč vsi veseli, v trdem upanju, da bo tam naše prenočišče. Res dospemo ob pol 10^h do velikih barak z lučjo, kjer se ustavimo. Vođ za vodom so izginjali v barake, tako da smo bili ob 10^h že vsi na ležišču. Niti po kavo se mi ni ljubilo iti, tako sem bil izmučen. Daj ni čuda, hodili smo dobrih 25 ur 42 km daleč z enim samim počitkom in še to, ker cesta ni bila v ravnini, ampak smo več kot čez 1000 m visoko gori. Zato-rej ni čuda, da sem bil kakor odrevenel. Popolnoma premočen od vročine se uležem na gole deske, za blazino mi je pa služil krušnik. Spalo se je dobro in že je bilo zjutraj sonce visoko na nebu, ko smo se vzdignili s svojih ležišč. Odstraniti seveda se ni smel nihče, zato smo takoj slutili, da ne ostanemo dolgo tu. Kosilo še ni bilo kuhano, ko se je glasilo povelje: "v redove" in odkorakali smo dalje. Zopet smo imeli trdo pot pod nogami, toda še hujše je bilo, ker se še od prejšnjega dne nismo odpočili, pa nič ni pomagalo, povelje je povelje. Ko smo korakali že po ravnini onkraj Karpatov, zavijemo zopet na neki travnik ob vasi Dorna Cand....i.

pospešili korake, kajti pošten in kasil je bilo tu. Odbili smo
 opremo, posedli in polekli smo se vse križem, kakor je komu prišlo
 la. Sonce se je uprlo v nas in poukilo obleko, ki je bila vsaka-
 zi premočena od prenapornega marša. Najbolj smo si želeli vođa,
 toda kje jo dobiti in kdo naj jo preiskat, ko je bil vsak tako
 potreben poštaka.

Vseeno se je odločilo po par moč od vsakega vođa, da vrže vsako-
 vrnejo na veliko veselje vseh, z vođa. Po obeh ni prinesel prapor-
 škak ostarek sardin za plačilo, ker sem mu nosil kručnik. Potem
 smo se zopet pospali na soncu. Op petih torej po dnevnem poštenju
 smo zopet morali naprejš. Konec, vrst, prdet, vse me je tako bolelo,
 ko smo si zopet svoje stvari oprtali okrog sebe. In še smo naga-
 ljevali pot z upornjenimi vrstmi. Sprva je šlo, toda na se dolga
 Vsi ubi so nas boleli, posebno so se skalele nose na podlatisih.
 Toda boljše je bilo sedaj, ker se česta ni več vzpenjala križem,
 temveč se je vila ser ter tja med vrhovi. Op pol šestih vrti smo
 prekorčili omaro-bukovinsko mejo in takoj nato smo se zašli proti
 kati navzdol. Načelo se je smakiti, mi pa še vedno na potu. Ko je
 bila že popolna tema, zaklehamo v daljavi luč vasi veseli, v trsem
 upanju, da po tam naše prenočišče. Res dogramo op pol 10^h do vasi-
 kip barak v lučjo, kjer se ustavimo. Vođ se vedno so izkazali v
 barake, tako da smo bili op 10^h že vasi na ležišču. Niti po kavo se
 mi ni ljubilo iti, tako sem bil izmučen. Šaj ni šuda, hodili smo
 dobrin 25 ur 42 km daleč z enim samim poštikom in še to, ker česta
 ni bila v ravnini, ampak smo več kot šez 1000 m visoko kopli. Nato-
 rej ni šuda, da sem bil kakor obravenel. Popolnoma premočen od
 vročine se vlečem na kole deške, za blazino mi je pa služil kručnik.
 Špalo se je dobro in že je bilo kjuatraj sonce visoko na nebu, ko
 smo se vrdinili v svojih ležišč. Očistreniti seveda se ni smel
 nihče, zato smo takoj spili, da ne ostanemo dolga tu. Kasilo je
 ni bilo kupano, ko se je kasilo povelje: "v rebove" in odpravili
 so dalje. Zopet smo imeli trdo pot pod nozami, toda še boljše je
 bilo, ker se še od prejšnjega dne nismo odpočili, pa nič ni pomar-
 la, kajti je povelje. Ko smo korakali na po ravnini odpravi kar-
 pavi, zaključimo pot na neki travnik ob vasi Dvorčani.

prorokajci?

Zložili smo puške v piramide in počivali. Ker pa je bil ta počitek nenavadno dolg, smo začeli misliti kaj bo. Za daljši obstanek tu ni bil prostor. V neposredni bližini nas, pa je bil železniški tir, ki je držal v smeri kamor smo korakali mi. Naj že bo kar hoče, glavno je, da je počitek. Navsezadnje smo postali še precej živahni, posebno častniki so uganjali razne šale, z nekaterimi bedastimi prostaki, katerih nam ni manjkalo. Konec vseh koncev je bil, da je prišel vlak, katerega smo zasedli in se odpeljali v notranjost Bukovine. Vse drugače je potovati v vlaku, kakor pa peš. To si vsak lahko misli, zato smo pa bili tudi vse bolj razpoloženi. Kmalu nas objame noč in nismo imeli nobenega razgleda iz vlaka, zato smo zaprli vrata in zopet so imeli zgovorneži prvo besedo, dokler ni vse utihnilo. Potem je pa zavladata tišina, samo ropot koles je ponavljal celo noč: "dum dum dum dum".

Zjutraj me pa kmalu zbudi šum, da sem bil hitro na nogah. To je bilo nekaj vredno, ker se nikoli ni bilo treba napravljati, ker smo vedno napravljeni ležali. Kmalu sem bil pri izhodu, da vidim deželo, katero je pridobila cesarica Marija Terezija. Vrstili so se mimo nas močno zaraščeni gozdovi, zdaj čudna nagrbljena pokrajina in čudni njivasti in kupčasti pašniki. Na več krajih so bile ovire iz posekanega drevja, z bodečo žico ali kaj podobnega, za vsak slučaj obrambe pri morebitnem umiku naših čet. Kar nehote nam je bilo tesno pri srcu, kajti vedeli smo, da nismo več tako daleč od sovražnika. Med govorjenjem o teh stvareh, pridemo okrog poldne do postaje Berhomat, kjer izstopimo. Iz neba je lilo kakor za stavo. Kmalu smo bili v vrstah in korakali dalje. Korakali smo po blatni cesti, ki je bila vsa razorana od trenskih voz in tovornih avtomobilov. Vse polno delavcev jo je popravljalo, da ne bi preveč ovirala promet.

Voz za vozom nas je srečeval, dohitevali pa so nas tovorni avtomobili, polni nemških vojakov, ki so se, kadeči smotke, nam prav po nemško smejali, češ: "mi smo gospodje".

Ko smo marširali že več ur, nas dohiti ordonanc s konjem. Slutili smo nekaj, kajti drugače se mu ne bi tako mudilo. Komaj dospe do

bataljonskega poveljnika, že smo se obrnili in po isti poti marširali nazaj od koder smo prišli. Torej vsa pot, toliko ur, pa zastoj. Ko pa dospemo do iste vasi, kjer smo prej izstopili, smo zavili po drugi poti v levo. Pozno v noč pridemo vsi onemogli do velikih graščinskih hlevov, kjer smo prenočili. Nikdo ni gledal kam se bo ulegel, kajti za počitek smo bili prepotrebni. Zjutraj šele smo videli, da smo ležali na samem gnoju. Ko se očistimo in umijemo, še steham opremo na tehtnici, ki je bila v shrambi poleg hlevov. Nič manj kot 38 kg sem nosil vedno s seboj. Zatorej take bolečine v ramah in nogah. Po kosilu gremo še v potok, ki je bil tik hlevov, da si umijemo noge, kajti to je vedno zahteval poročnik Steasni. Ko smo bili v potoku, že se je raznesel glas: "alarm". Hitro se napravimo in pospravimo in že smo zopet na cesti. Marširali smo nazaj po isti cesti od koder smo včeraj prišli in še po isti, ki smo jotudi včeraj že dvakrat prehodili. Pa to še ni bilo zadosti, šli smo še dalje tako, da smo proti večeru dospeli v mesto Virnice. Mnogo trena in vojakov nam je naznanjevalo, da se bližamo fronti. Mnogi stanovalci so že pobegnili iz tega mesta in zato so vojaki nastanili v njih hišah in dvorinah svoje konje, ki so nas debelo gledali skozi velika okna, ko smo prihajali v mesto. V tem mestu smo se naselili tudi mi, seveda samo za eno noč. Prebivalci so nam prodajali bele pletene štruce po 24 vinarjev, katere so mnoge zamikale, tudi take, ki so bili brez vinarja v žepu. Ti so nas toliko časa nadlegovali, da smo jim morali posoditi, seveda največkrat za vedno. Drugo jutro smo odšli dalje čez obmejno reko Tibuj Creznozec in prišli v mesto Kuty v Galiciji, ki je takoj na levem bregu te reke. Tako smo sedaj že dvakrat prehodili Bukovinsko mejo.

Tukaj se je pa začela naša pot po Galiciji. Šli smo dalje, ob mali reki Kubnici smo počivali in se ohladili v njej, nekateri so se popolnoma skopali, kar je bilo poročniku prav všeč. Seveda, mudili se nismo dolgo, kajti pot, ki smo jo imeli prehoditi, je bila še dolga. Počasi, toda z vso gotovostjo, smo se bližali Rusom, dasi se še niso slišali strelji. Še čez reko Pistanko smo šli in prišli smo popoldne v mesto Jabljanovo. Predno smo dospeli v mesto, smo videli prav veliko konjenice, ki je brzela od sovražnika.

Mesto Jablanova je razdeljeno v dva dela: prvi ali novi del, v katerega smo najprvo dospeli, je bil videti, da je bil moderno zidan, a zdaj popolnoma razbit, tako, da ni niti ena hiša ostala cela. Drugi del mesta je bil revnejši, izgledal je kakor ena boljših vasi. Hiše krite z deskami. Bil je to pricati judovski del mesta. Tam smo se naselili v nekem podstrešju. Mesto je bilo polno, skoraj bi rekel, brezumnega ljudstva. Vsi zbegani so hodili sem in tja, kajti strah pred Rusi jim ni dal miru. Judovski "kšeftarji" so nam pa prodajali drago polento. Naslednji dan smo zapustili mesto. Takoj zunaj mesta so nam ukazali naj nabijemo puške. Porinil sem smrtonosni naboj v puško, ki ni bil namenjen kot do sedaj mrtvim figuram, ampak živim, pametnim, poštenim, izobraženim in neizobraženim, - sploh kogar zadene, krogla ne izbira.

Molče smo korakali po zaprašeni cesti dalje, kajti vsak zase je premišljeval bližnjo prihodnost. Še nikdar nismo korakali z ostro nabitimi puškami kakor danes, in to, skoraj celi bataljon komaj 19-letnih fantov. Nismo bili še daleč od mesta, kar zaslišimo gromenje topov, ki je vedno bolj naraščalo. Nad nami se je pa pojavil sovražni aeroplan in nas obkroževal. Ko se je stemnilo, smo videli pred seboj svetlobne rakete in polagoma se je čulo pikanje pušk. Okrog 11. ure se ustavimo pred mestom "Kolomca". Na travniku postavimo šotore, seveda z veliko težavo, ker je bila noč temna, da se ni videlo meter predse. Le sijaj raket nam je od časa do časa razsvetljeval naše taborišče. Mi sami pa smo imeli strogo prepovedano delati kakršnokoli svetlobo, kajti sovražnik je bil onkraj mesta. V šotorih smo med močnim pikanjem pušk onkraj mesta, hitro pospali. Po dveh urah, to je ob 1 po polnoči smo pa imeli alarm. Hitro popravimo svoje stvari, seveda z vso težavo v taki temi in odkorakali smo skozi mesto, ki je že veliko trpelo pred topovskimi krogli. Več hiš je bilo že popolnoma porušenih. Počasi se pomikamo iz ene ulice v drugo tako, da se je že začelo svitati, ko pridemo do hiše, ki smo jo iskali toliko časa. To je bila navadna kmečka hiša z vsem gospodarskim poslopjem, ki je stala že zunaj mesta. Okrog in okrog je bila ograjena z visokimi deskami.

Da bi se kdo odstranil iz tega ograjenega prostora, smo imeli strogo prepovedano. Niti glave ni smel nihče pokazati izza ograje, kajti bili smo prav blizu strelnih jarkov in lahko bi nas ugledali Rusi. Sicer pa nismo bili radovedni, saj smo vedeli, da še prekmalu pridemo skupaj s sovražnikom. Pa tudi varno ni bilo biti preveč radoveden ali korajžen, ker so celi dan frčale krogle v hišo in skedenj, ki je bil že tisoč in tisočkrat preluknjan.

Največ smo se držali v slami, seveda lačni in potrebni počitka.

P R V I Č V O G E N J

Tako smo prebili dan v nekaki tišini, ki nas je navdajala in katero je od časa do časa pretrgal pok iz puške ali topa. Po sončnem zahodu, ko se je že začelo temniti, pride naš poročnik iz strelskih jarkov, kamor je šel gledat in pripraviti prostor za nas. Kmalu nas spravi pokoncu in v najkrajšem času smo bili pripravljeni za odhod. Po kratkem navdušenem govoru nam je strogo zabičal, da ako bi slučajno v prehodnih jarkih, v katere zdaj gremo, prišli do vode, ne sme nihče iz jarkov da bi se na ta način izognil vode, temveč mora vsak bresti in če je še tako visoka. Niti toliko časa nismo imeli, da bi nam razdelili kruh in sir, ki je bilo že vse pripravljeno poleg nas. S tako poželjivostjo smo korakali mimo teh stvari, kajti celi dan od prejšnjega večera nismo dobili najmanjše hrane. Ko smo stopili v jarek, po katerem smo šli v strelski jarek, se je začelo pokaenje, da je bilo groza. Skozi po jarku s puško v roki smo se nizko sklonjeni držali. Kroglice so frčale tako dobro merjene nad našimi glavami, da bi gotovo marsikatera zadela, ako bi se ne držali zapovedi poročnika. Kmalu pridemo do vode, ki je ponekod segala do pod kolen in še na mar ni prišlo nikomur, da bi šel iz jarka, tudi če bi ne imeli prepovedano, kajti vsak se je bal za svojo glavo. Pokaenje je bilo tako strašno, kot bi morali Rusi nocojšnjo noč izstreliti vso municijo. Po velikih ovinkih, ki je bilo večkrat treba bresti vodo, prispemo vendar enkrat srečno do svojega polka, ki je bil v prvem strelskem jarku. Tedaj smo bili razdeljeni med druge tam bivajoče čete. Jaz sem bil dodeljen k I. stotniži. Strelni jarek je bil za obrambo prav dobro pripravljen. Globok kake 2 m, precej širok in z mnogimi duplinami, ki so služile za varnost pred šrapneli in pred raznimi vremenskimi nezgodami. Ob straneh je bilo vse prepleteno z vrbjem tako, da se ni nikjer vsipala zemlja, četudi je dalj časa deževalo. Le odvodnih jarkov ni bilo mogoče izpeljati nikamor, zato je voda zastajala v jarkih, po katerih smo morali hoditi. Posebno tedaj jo je bilo veliko, ko smo prispeli mi vanje. Pa kaj, v tem času se nismo toliko zmenili za to, čeprav smo bili malo mokri. Premikali smo se zdaj sem, zdaj tja in pozorno gledali skozi strelne line, kdaj pridrijo Rusi. Precejšnja panika je vladala med nami. Povelja so se vedno menjala: zdaj je bilo nekaj ukazano in takoj zopet odpovedano.

Položaj je bil tako napet, zmešnjava taka, da je bilo vse skupaj najbolj podobno peklu. Puške in strojnice so vedno blj pokale tako, da se posamezni strel niso več čuli, ampak se je vse pokaenje spremenilo v strašno ropotanje. Artilerijske salve so pa od časa do časa krasile ta položaj. V teku noči sem bil zopet oddeljen k 9.stotniji. Ko se je prikazal prvi jutranji svit, je začel polagoma ugašati tudi ogenj. Okrog 5.ure pa je umolknilo popolnoma, niti strel ni padel več ne z naše in ne z one strani. Tako smo si v lepem jasnem dnevu prav dobro posušili. Sicer je pa vse izgledalo kakor po požaru, ker je bilo vse tako mirno. Ker je bil tako lep mir, smo popoldan dobili "menažo", saj smo jo bili že zaželeli, ker že skoraj dva dni nismo rabili usta za kar so najbolj namenjena. Tedaj smo se pokrepčali in veselo razpoloženje je zavladelo v nas. Tudi kruha smo dobili dovolj, samo razdrobljen je bil tako, da smo ga jedli z žlicami iz vreče, s skorjami smo si pa napolnili krušnike. Poleg tega smo dobili še kavo v konzervnih kockah. Ko sem bil potreben še te, sem poiskal še vode, ne ravno čiste in pristavil k ognju v velikem loncu, ki sem ga slučajno tam našel. Predno pa je vzkipele smo pa že imeli alarm. Kmalu smo stali vrh jarkov in gledali v smeri proti sovražniku, toda tega ni bilo, umaknil se je. Povelje se je glasilo: "Naprej!" Prehodili smo naše žične ovire in se lepo razvili v bojno črto. Kamor je seglo oko, na levo in desno po lepi ravnini, je stal mož ob možu in se počasi pomikal dalje. Tedaj so mi padle v glavo one besede, ki sem jih večkrat doma ponavljal predno sem šel k vojakom: da bomo mi tamladi takoj zapodili Ruse. No, to se je uresničilo, in sicer prvi dan, ko smo dospeli v boj. Dolgo smo hodili po travnikih in njivah v ravni bojni črti in se potili v vročem soncu pod težo nabasanega nahrbtnika. Ko smo pa videli, da nimamo tako blizu pred seboj sovražnika, smo se zbrali na cesti in po nji korakali v štiristopih dalje. Ker so naši konjeniki tako hitro zalezovali sovražnika, se je tudi nam mudilo, da nismo imeli nobenega počitka. Niti zvečer se nismo nikjer ustavili, kar brez večerje smo korakali celo noč. Šele ko se je zdanilo smo dobili kavo in pospali kar na cesti. Pa kaj, ko smo morali zopet takoj dalje. Marširali smo celi dan in celo noč, ne da bi imeli kak daljši počitek. Zjutraj smo do-

bili kosilo, ki je bilo seveda čisto mrzlo, ker so se nam kuhinje zgubile. Tako je bilo tudi tretji dan.

Izmučeni smo se počasi premikali dalje in že je marsikateri godrnjal nad Rusi, ki so se tako daleč umaknili, da ni našega zasledovanja konec.

Pride zopet noč, mi pa le dalje in dalje, toda vedno pogosteje smo se ustavljali in takoj posedli, pa kaj, ko je bilo vedno treba zopet takoj dalje. Daleč pred nami se je na več krajih žarilo nebo, naznamjajoč, da Rusi zažigajo vasi. Tudi svetlobne rakete so se videle. Mi pa le dalje in dalje, se obrnili na levo in desno in šele proti jutru dospeli do nekih jarkov in se v njih ustavili. Takoj je bilo treba kopati, ker to je bil le zasilni, ki so ga izkopali Rusi, da so se med potjo krili. Pred nami je bila velika vas v plamenu. Tu dočakamo dneva in zopet noči. Kopljemo kar naprej, tako nam je bilo zapovedano, ker jarki niso nikdar pregloboki. Ko smo bili že dobro skriti v jarku, smo ga morali zapustiti in začeti z novim. Vedno smo se premikali sem ter tja in izpopolnjevali jarke in pripravljali si bolj udobno stanovanje v njih.

Sovražnika pa nismo videli, kajti bil je več sto metrov pred nami in baje v dobrih postojankah, kakor smo zvedeli od poizvedovalnih patrolj. Bil pa je miren, kakor tudi mi, eden drugega ni nadlegoval, samo čakali smo kdaj se spopademo. Le redkokdaj je počil kak strel, kar pa nas ni nič motilo, še manj strašilo, kajti včasih smo si kar želeli, da bi videli pred dobro žično oviro sovražnika. Ko smo bili tako nastaljeni, vedno na enem mestu, smo si strelne jarke uredili prav moderno. Iz strelskega jarka, ki je bil globok 2 m, je izkopal vsak posameznik ali pa dva skupaj, celico v poljubni velikosti v smeri proti sovražniku, iz nje napravil eno ali dve strelni lini tako, da se je lahko streljalo tudi v temi pred naše žice. Celico, ki je bila navadno široka en meter /moja je bila širša, ker sem imel sostanovalca/, smo pokrili z odejo, najboljša je pa bilo x nekoliko desk in navrh nekoliko zemlje, da je bilo varno pred šrapneli. Za vrata mi je služila šotorka. Ko sva bila za silo gotova, sva začela še z vdolbavanjem sten ob podnu, da je bilo boljše kritje pred granatami. Tla so bila čista, niti vžigalica ni smela ležati na tleh, da bi jo videl poveljnik. Ob kraju je bil tudi mali jarek za odtok vode, na steni pa je visel poštni nabiralnik. Ko smo imeli vse tako v redu,

pa smo se morali zopet premakniti na desno. Zapustili smo tako čiste postojanke in prišli v vse razrušene in zanemarjene jarke, v katerih smo imeli zopet vse polno dela. Povrh vsega tega, nas je pa že začelo na vseh koncih in krajih srbeti. Ker so Rusi mirovali, smo pa dobili tega zahrbtnega sovražnika, ki nam ni dal miru ne podnevi ne ponoči. Ko gremo nekega dne iz strelnega jarka v vas, ki je bila nekaj kilometrov za bojno črto, da si očistimo uši, se srečava z Ribčevim Ludvikom. Prvi domačin, ki sva se srečala na bojnem polju. Ker nisem imel časa za razgovor, me je povabil, da se nazajgrede oglasim pri njem. Sredi male vasice v bajerju smo se skopali in razkužili uši in založili z medom, ki smo ga kupili od ondotnih prebivalcev. Nazajgrede se res oglasim pri Ludviku, da sva se pomenila o teh težkih časih. Njemu je bilo boljše, ker je bil sluga nekemu ordonancu in tako on ni nikoli prišel v boj. Tudi komisa mu ni manjkalo, saj ga je dal še meni porcijo za na pot.

Ko smo po nekaj dneh zopet začeli z izkopavanjem novih jarkov, sem si nakopal bolezen na noge. Zvečer smo namreč začeli in se takoj z vso opremo preselili tja. Izkopali smo pa čez noč samo toliko, da sem moral celi dan ležati v jarku, da me niso videli Rusi. Dež pa je celi dan lil kakor iz škafa tako, da nisem bil samo premočen, ampak sem celi dan ležal v vodi, da sem bil zvečer ves trd. Drugi dan so me bolele noge, da sem komaj hodil. Bile pa so vse modrorudeče. Ko sem jih naslednji dan zopet ogledoval, pride slučajno mimo poročnik Kotlušek. "Če jutri ne bodo boljše, pojdi k zdravniku". Dosti boljše se niso, toda k zdravniku nisem šel, za kar sem se še isti dan pokesal. Sredi popoldneva smo imeli namreč alarm. Rad ali nerad, moral sem z njimi. Šli smo zopet za Rusi. Jaz sem moral zavzeti prostor pred bojno črto, kot opazovalec. Ko smo šli čez ruske žične ovire, sem se zbodel na boleče noge z bodečo žico, da se mi je kri pocedila, bolečine pa še povečale. Mudilo se nam je za Rusi, ki so bežali pred nami, da jih ni bilo mogoče dohajati. Oviral nas je teren. Zašli smo večkrat v travo, ki je bila divje pusta, bodeča in visoka, da smo se skrili v njej kot jerebice v žitu. Drugič smo si morali zopet delati pot s puško skozi zaraščen gozd, da smo mogli naprej.

Tako smo se že dva dni prerivali skozi naravne ovire. Ko smo zvečer nekoliko počivali v nekem jarku, je začela naša artilerija spuščati salve za bežečim sovražnikom, nakar smo morali zopet z zasledovanjem v črno noč.

Kako in kdaj je bilo te noči konec in koliko smo prehodili, nevem, niti nevem kdaj smo se ustavili, zbudil me je šum in govorjenje vojakov že pozno zjutraj, ko je bilo že sonce visoko na nebu. Čudno sem gledal iz obcestnega jarka, kajti uganka mi je bila, kako in kdaj sem zašel vanj in zaspal. Kmalu so goreli ognji na njivi in se kuhale konzerve, katere nam je dovolil poveljnik, saj je bil že drugi dan, ko nismo dobili nikake hrane. Par ur potem pridejo za nami kuhinje z gotovim košilom, katerega smo dobili tako obilo, kot še nikdar poprej. Vsi smo duplirali, pa je še toliko ostalo, da smo si napolnili šale s samim mesom za nadaljno pot. Zopet se je začelo z zalezovanjem, toda sedaj bolj oprezno. Razvili smo se v bojno črto, jaz zopet za poizvedovalca. Kroglice so začele frčati mimo nas. Rusi so se nam postavili v bran, da zadržijo hitrost našega napredovanja. Počasi, toda ~~xx~~trajno, smo napredovali. Bližali smo se gozdu, ki je bil nekoliko na vzvišenem mestu. Iz njega je škropil svinčen dež na nas, da je bilo joj. Jaz in še trije Furlani, smo imeli nalogo poizvedeti koliko sovražnika je pred nami in kakšne pozicije ima. Čimbolj smo se bližali gozdu, bolj so piskale mimo ušes. Skokoma z lopatico v roki smo počasi napredovali. Zvezo z našim vodom smo izgubili, ker mi smo napredovali, vod je pa ostajal zadaj. Naenkrat pridemo do nekega jarka na koncu njive, ki pa je bil, žalibog, usmerjen naravnost proti Rusom, toda kolikortoliko nam je dobrodošel v kritje. Ko smo tako skokoma med dežjem krogel srečno prispeli do gozda, kjer smo pričakovali najhujšega, smo doživeli ravno nasprotno. Streljanje je ponehalo in na robu gozda, kakih 15 korakov pred nami, se je prikazal velik Rus, se odkril in priklonil v znamenje, da se vda. Oprezno smo se mu bližali, ozirali okrog sebe, toda nikjer nobene nevarnosti. Rusi so kar v trumah prihajali k nam. Vođ, od katerega smo se zgubili, ni prišel za nami, pač pa od levega krila. Tudi na desnem krilu je patrolja ujela večje število Rusov. Obkrožili smo gozd in ujeli vse, le najurnejši so jo brez orožja odpuhali. Vsega skupaj smo ujeli

v tem gozdu blizu 200 mož in prav veliko orožja, ki so ga bežeči razmetali po gozdu. Sredi tega gozda je stala hiša, krog katere se je nabralo vse polno naših vojakov. V njih sredini je bila zbrana cela družina. Pripovedovali so o grozotah Rusov, kakšno moč so imeli in kako so bežali, ko smo se mi bližali gozdu. Ko smo tako počivali, zleze domači fant v hruško in nam jo otrese, da smo se prav pokrepčali. Nato pa zopet za sovražniko, ki je bežal že po dolini. Dokler smo mu sledili po gozdu in okrog gozda po koruzi, je že še bilo, toda ko smo se spustili za njim v dolino, sredi nje prekoračili ^{precej} širok potok in hiteli za njim v nasprotni breg, tedaj se je pa obrnilo. Bili smo mu preveč blizu za petami in on se je ustavil zopet v nasprotnem višje ležečem gozdu in tako neusmiljeno spuščal na nas uničujoč ogenj, da ni kazalo družega, kot pokazati mu pete. Ubrali smo jo nazaj v dolino, čez potok in nazaj v gozd iz katerega smo prišli. Cel čas so nam pa piskale mimo ušes, da je bilo strah. Nikdar ne pozabim tistega žalostnega tuljenja šrapnel, ki so tako pogosto padale med nas. Sicer smo pa imeli srečo, prav z malimi izgubami smo se vrnili v gozd, toda le za malo časa. Komaj se malo zakopljemo, že je bilo zopet treba iti za njim. Zdaj je pa šlo gladko. Rusi so se umaknili in zopet se je začelo zasledovanje. Zopet smo šli skozi gozdove, čez potoke, skozi vasi in polja. Nekaj časa smo jim sledili v miru, kar naenkrat, ko korakamo po polju poljubno kar v trumah, prifrči granata večjega kalibra med nas. Nato pa še druga in tretja, da se je črna prst dvignila visoko v zrak in v raznih oblikah padala med nas in na nas. Prestrašeni smo se razpršili na vse strani. Toda granate niso pojenjale. Kopali smo, da smo imeli kritje, seveda le začasno, ker je bilo treba vedno naprej. Tako smo zopet počasi napredovali, dokler se v eni naslednjih noči ne ustavimo v malih jarkih, katere so nam skopali Rusi pri svojem umiku. Hitro začnemo s popraviljanjem jarkov. Šlo nam je jako izpod rok. Zemlja je bila čista kot presejana, brez najmanjšega kamenja in čisto črna. Tri dni smo kopali, pa nisem našel niti najmanjšega peska. Ko smo vse uredili, pa smo se zopet premaknili na levo ali desno. In tako smo bili zopet kakor vedno, kadar smo se premaknili, v napol razsutih ali napol izkopanih jarkih. Tako smo imeli vedno polno dela. In če smo bili z vsem gotovi, jarki seveda

pometeni, nas postavijo v enekomerni razdalji po jarku in začele šo se proste vaje, kakor pri kadru. Kaj bi bilo hujšega, posebno za starejše, sploh vsem se je zdelo bedasto, pred nosom sovražnika, ki nas vsak čas lahko napade, počenjati take stvari. Za donos menaže je bilo pa jako nerodno, ker smo bili na ravnini. Vezal nas je z zaledjem dolg prehodni jarek z mnogimi vijugami, po katerem smo morali v velikih kotlih iz prevoznih kuhinj nositi iz doline, ki je bila daleč za nami. Posebno v dežju je bilo nerodno, ker smo včasih brodili globoko vodo. Za menažo smo imeli navadno juho s podmedeno grahovo moko z zrezanim mesom. Prikuhe nismo več poznali, zato se je že tudi vsak skoraj na ta ali oni način znebil pokrova s šale, da je imel lažji tovor in manj napotja. Točno po paragrafih so se pa držali glede rezervnih porcij. Toda prazni želodci nekaterih vojakov se pa niso ozirali na to, in zaradi tega je marsikdo stal privezan ob kolu.

Nekega dne je napravil tak pregled na rezervne porcije naš četovodja. Skoraj nihče ni imel kaj pokazati, zato je tudi vsak držal špange, /roko privezano ob nogi/. Jaz sem imel srečo /pravzaprav nesrečo/, ker mi je nekaj koščkov prepečenca rešil tega jermena. Tisti, ki smo bili prosti, smo pa morali na delo, kopati strelske jarke. Zdelo se mi je pa preneumno, da bi tisti kaznjenci počivali v senci, mi pa se mučili na soncu. Ne, sem si mislil in se vlegel v svojo celico in se pokrtil s plaščem, da sem izgledal kot bi bil privezan. Četovodja je nadziral in pregledoval, kajti delavcev mu je manjkalo. Ko gre že tretjič mimo mene /zdel sem se mu sumljiv/, privzdigne plašč, s katerim sem bil pokrit in vidi, da sem brez jermenov. Da ni obstal pet minut na mestu kakor okamenel, gledal v zrak in klel v vseh jezikih, sem se mu čudil, saj to je bila njegova navada. Menda mu je ugajala moja nakana, zato me je pustil in odšel s smehljajem na ustih.

Tako smo se imeli v teh jarkih. Dokler je bil mir, smo bili prav zadovoljni, vse drugače seve pa je bilo ob času kanonade. To smo se tiščali k tlom! Prav težko je bilo bdeti celo noč, nihče ni smel v teku noči zatisniti oči. Šele zjutraj, ko se je zdanilo, smo imeli čas počitka kake tri ure. Pa še sedaj se ni moglo spati, kajti grizle so nas uši, ki smo jih imeli vedno več. In še takrat, kadar sem se zazibal v sladkih sanjah, pride in me poruka: "Lampič, kjelo godin?"

S tako težavo si priborim toliko miru, da zatisnem oči, pa ti pride ta Slovak vprašati za uro, da bi mu jo najrajši treščil v glavo, da bi se razletela, potem bi imel vsaj mir. Saj je bila skoraj vedno v službi celega voda pri izmenjavi straž, ker so bili vsi desetniki in poddesetniki brez njih.

Imeli smo pri vodu velikana /pol Slovenca, pol Furlana/, ki se je večkrat sam javil, da gre na patrolo. Neko noč pridrvi ves besen nazaj v jarke in alarmira celo stotnijo: "Sovražnik se bliža", on da je komaj utekel, da ga niso ujeli. Seveda smo vsi čakali prihoda Rusov z napetimi petelini, a pričakali nismo nič. On se je samo pred stotnijo hotel pokazati junaka, a v resnici je pa ležal v travi pred ovirami.

Med nami in Rusi je bila mala dolina, v kateri je bila velika shramba za seno. Gotovo je bilo par sto voz sena pod to streho, ki je bila nekako v sredini med nami in Rusi, oddaljena par sto metrov. Tja smo morali vedno na patrolo, hodili so pa tudi Rusi. Neko noč smo imeli izvršiti precej drzno nalogo: dobiti enega Rusa, živega ali mrtvega. Šlo se jim je samo, kakšen polk se nahaja pred nami. Šli smo preobloženi z naboji, poln pas ročnih granat in z bodalom na puški skozi naše ovire in mimo prednjih straž, smo izginili v noč. Čudno potrti smo se bližali senu v dolini. Dospevši do njega, se razdelimo v dve skupini. Prva ostane pri senu z nalogo, da razbija po deskah, kadar se že druga skupina, pri kateri sem bil jaz, približa prav pred sovražne postojanke. Ko mi ležimo res prav pred ruskimi okopi, začnejo naši razbijati, toda vaba ni uspela. Rusov ni bilo mimo nas k senu in zato nam je spodletel ves načrt. Čutili pa so nas in oddali par strellov. V tem hipu začne padati na našem desnem krilu, nekoliko za nami. Kmalu se slišijo klici na pomoč. Mi jo uberemo nazaj, od koder smo prišli. Ko pa dospemo v jarke, zvemo, da sta se spopadli dve naši patrolji misleč, da imata sovražnika pred seboj. Tako smo imeli par težkih ranjencev od lastnega orožja. Zopet drug večer odide večja patrola 20 mož na poizvedovanje, ki se pa ni več vrnila, ali je bila ujeta, ali pobita, nismo zvedeli. Kakih 20 minut za nami v levo je ležala vas Černelica, kamor so hodili vojaki iskat živeža, kar so ga begunci zapustili.

Sprva so res dobili krompirja, fižola, kure in tudi od svinj so govorili. Ko sem pa šel jaz nekega dne z večjo skupino, nismo našli nič, bili smo že prepozni. Pogled na vas je bil žalosten: deske, slama, tramovi, vse je ležalo navzkriž, vse prebrskano, vse polno raztrganih cunj, drugega nič. Vse so že vojaki odnesli, kar je bilo količkaj vrednega. Ko smo tako pregledovali po vasi, naenkrat zapazim velik ogenj, ki se je dvigal iz sredine vasi. Več hiš, ki so seveda večji del lesene, je bilo v ognju. Takoj sem zapustil vas, premišljujoč usodo beguncev, ki bodo popolnoma brez vsega, ko se vrnejo. Večkrat sva prišla skupaj z Znojevim Štefanom in Hortnikom. Nekako sredi avgusta se Rusi zopet umakneja, kar smo jim morali zopet slediti, in to tako kakor vedno. Sprva brez vsakih nevarnosti, toda ko so se začeli upirati, je šlo pa trdo, posebno ponoči. Jaz sem bil zopet pred vodom za opazovalca. Neštetokrat je bilo treba skočiti iz ene jame v drugo, katero sem vedno izkopal sproti. Ko smo že skoraj celo noč tako napredovali, sem se že naveličal vedno kopat. Poleg mene je bil še eden od našega voda tako, da sva bila vedno dva pred prodirajočo črto. Ležala sva pred vodom v medsebojni razdalji 10 metrov. Noč, kakor v rogu, pred seboj sva pa čutila sovražnika. Začela sva zopet kopati, če sva čez noč skopala že toliko nepotrebnih jam, pa dajva še eno. Če so bile vse nepotrebne, je bila ta potrebna. Komaj se malo zarijeva v zemljo, se usujejo kroglice tako blizu nad glavo, da sem bil prepričan, da mi je ta mala lopatica rešila življenje. Ko streljanje poneha, se naši približajo do naju in šli smo zopet naprej. Naslednji dan naletimo zopet na hud odpor. Bilo je okrog 9^h dopoldan, ko se skokoma bližamo velikemu gozdu, iz katerega je brizgal svinec na nas, kot toča v nevihti. Puške in strojnice so pokale brez presledka, nad nami pa eksplodirali šrapneli za šrapnelom. Druzega nam ni kazalo, kot čimpreje doseči gozd, toda kako? Bili smo na velikem ravnem polju, nobenega jarka nikjer, tako je imel sovražnik najlepši cilj, kar se ga sploh more misliti. Z nami vred je napredoval, s puško in lopatico v roki tudi naš poročnik Steasni, ki je venomer kričal: "eingraben!", kar smo ga tudi radi ubogali. Napredovali smo popolnoma po predpisih. Zdaj eden zdaj drugi se je dvignil in skočil nekaj korakov naprej in že je v jami, ki je bila v hipu izkopana, in zopet drugi

za nami v naše jame tako, da je vse mrgolelo. Nikdar pa se nismo dvignili vsi skupaj, kajti to bi bila naša smrt. Le četovodja, naš patentirani preklinjevalec, je ostajal zadaj in se kril v jamah, katere smo mi izkopali in kričal na vse grlo: "forverc, forverc!" Pri napadih je imel vedno srce v hlačah, ali ko smo bili na varnem, je bil pa junak in bojevit. Tik mene se zakoplje nekdo, kar prav nad nama eksplodira šrapnel. Smrdljivi dim naju objame in tovariš zakriči: "ranjen!". Raztrgana obleka na rami je pričala, da je dobil dober zadetek. "Lampič, kaj naj storim?" me je jokajoče vprašal. "Počakaj, ali pa pojdi nazaj", mu svetujem, drugzega mu nisem mogel, kajti okrog nas je škropilo, da so se nam ježili lasje. On je ostal zadaj, jaz sem pa z drugimi vred pridobival novih tal in zapuščal vedno več mrtvih in ranjenih za seboj. Približali smo se gozdu, toda sovražnika nikjer. On se je vedno tako spretno umaknil, da ga ni bilo mogoče videti. Prodiramo dalje skozi gozd. Puške so deloma utihnile s smrtno pesmijo, zato je pa artilerija tembolj obdelovala. Vse je šlo navzkriž, veje so odletavale, debela hreščala, šibre granat pa piskale, da je bil pravcati sodni dan. Kar slišim iz neke strani, da je padel Znojev Štefan, kar se je pa v par dneh ugotovilo, da ni res.

Za nami pride rezerva in skupno smo prodirali dalje. Gozd je bil zaraščen, da smo si komaj delali pot pred seboj, vrhu tega je pa deževalo, da smo bili popolnoma premočeni. Kar naenkrat, ko se prerijemo skozi gosto zaraščen rob, zapazimo pred seboj prepad in na dnu veliko reko Dnjester. Zdaj smo bili ločeni: mi na eni, Rusi na drugi strani reke. Čutili so se varne, zato nas niso več nadlegovali, za kar smo jim bili hvaležni, saj smo bili že potrebni počitka.

Toda tega ni bilo.

N A I T A L I J A N S K O B O J I Š Č E

Med tem, ko smo mi tako uspešno napredovali proti Rusom, je pa šla našim bolj trda v Italiji. Potrebovali so pomoči, zato so poklicali naš bataljon oziroma polk, na pomoč. Takoj, ko smo dobili v tem gozdu močno ojačenje po celjskem polku, zapustimo bojišče in pustimo vse njim, ki so nas nadomestili. Od vseh strani prihajajo stotnije, tako da skupno odidemo iz tega nesrečnega gozda, ki je bil v par dneh tako ohleščen in ves razkopan in razrit. Čez travnike in njive, mimo vasi, kjer so se povsod poznali sledovi, smo hiteli nazaj. Še ena stepa in bili smo v veliki plitvi dolini, kjer se ni zbiral samo naš polk, ampak cela divizija. Vedno prihajajo novi polki, novi bataljoni, oddelki strojnih pušk, konjenica, kuhinje in tren. Kamor je seglo oko, samo vojaštvo. Skoro bi človek mislil, da se je zbrala vsa vojska iz cele Gališke fronte. Postavili smo šotore, dobili menažo, kavo in kruha za par dni, tako, da je med nami zavladalo veselo razpoloženje, kakor da smo končali vojno. Kar naenkrat je začel krožiti nad nami ruski aeroplan. Nismo bili preveč v strahu, kajti vsak je računal na moč toliko zbranih, dasiravno bi lahko napravil veliko paniko med nami, ako bi začel metati kadeče se bombone. Strašiti so nas začeli pa od druge strani. Artilerija nas je začela obstreljevati, a brezuspešno. Njeni streli so bili dokaj prekratki in so zadevali v vas, ki je bila precej oddaljena od nas. Blisk in težki oblaki nad nami so zopet oznanjevali nevihto. Granate, ki so padale v vas, so jo užgale, da se je dvigal plamen visoko, a mogočni dim se je družil s sivimi oblaki. Še isti dan smo po malem počitku odšli dalje.

Kjerkoli je bil počitek, Bog varuj, da bi kdo odšel v vas, kajti tu je nalezljiva bolezen, to je bilo vedno. Šli smo dalje in dalje, kar naenkrat zagledamo dim železne kače. Vlak! Dolgo ga že nismo videli, zato smo ga bili tembolj veseli. Toda to veselje je kmalu minilo, ker smo od več strani zvedeli, da je ta in oni umrl za črno kugo. Tega smo se pa bali. Zdaj, ko smo se rešili enega sovražnika, smo pa dobili drugega, še hujšega, ki te zadene, če se še tako kriješ. Ko pridemo do nekega kolodvora, nas niso pustili čakati tam vlaka, morali smo naprej, do druge postaje, kamor pridemo v najhujšem naliwu. Tudi tu nismo prišli prav in morali smo zopet nazaj na prvega. Odložimo opremo in sedemo na nahrbtnike, ker drugod je bilo vse mokro ~~in hladno~~.

in čakamo vlaka. Ura je bila 10 zvečer. Okrog polnoči pride vlak, ki ga zasedemo in se odpeljemo z velikim veseljem. Bilo je ravno na cesarjev rojstni dan 18. avgusta 1915.

Kmalu mine noč in sončni žarki so posijali skozi špranje železniških voz. Zdramimo se in vse hiti k izhodu, da še enkrat vidimo zemljo gališko. Le eden, moj prijatelj, ki sva bila vedno skupaj v jarkih, na pohodih in za opazovalca pred bojno črto, je ostal ne meneč se za nobeno stvar, pod klopjo. Ker se nam je le zdelo čudno, da se ne gane s svojega ležišča, ga kličemo in kličemo, a on se ne gane. Naposled ga vendar spravimo pokoncu, a omahoval je in zopet padel in obležal. Obraz mu je bil čudno pegast, govoril ni nič, samo stegoval se je vedno. Kuga! Snoči je legel spat še popolnoma zdrav, a danes mu gleda smrt že prav od blizu v oči. Pokličemo saniteto, pa kaj, zoper kugo ni zdravil. Na vsaki postaji smo mislili, da ga vzamejo iz voza, ker je bilo to tudi skrajno potrebno, kajti vsi smo se ga bali in se tesno skupaj tiščali v enem koncu voza, a oni sam pod klopjo je zavzemal pol voza. Vedno je bila samo tolažba, da ga na prihodnji postaji odnesejo. Tako smo v tem obupnem položaju prebili celi dan. Bolnik je tekom dneva postal popolnoma črn. Šele zvečer okrog 10^h ga odnesejo na kolodvor Marmorossiget že skoraj mrtvega. On je dokončal vojno, a mi smo se pa odpeljali naprej proti hujšemu sovražniku kakor je bil ta, ki smo imeli opravka z njim teh par mesecev.

Vlak je drvil po ogrski ravnini dalje. Segedin, Budimpešta, Dunaj, i.t.d. Že sem se veselil, da kmalu vidim Ljubljano, a kmalu je to veselje minilo, ker smo krenili na drugo pot po gornji Avstriji na Koroško. Na postaji Bekstajn izstopimo in odidemo v vas Malestig. Kmalu smo bili razdeljeni po vasi na odkazanih mestih po skednjih. Dasiravno sredi najhujše vročine, dobimo že zimsko perilo, debelo belo volneno odejo, gorske čevlje in palico, snežni mantel in mnogo drugih stvari, ki se rabijo izključno v gorah in snegu. Jaz in še par drugih smo dobili vrhu vsega tega še smuči. Preveč v vas ~~ix~~ med ljudi, smo imeli prepovedano, kakor navadno. Tedaj pa še posebno, ker smo imeli kolero, saj tako so pravili, čeprav že davno ni bilo nikakega najmanjšega znaka več. Jabolka, ki sem jih mimogrede pobral na cesti, sem snedel prav skrivaj, gorje, da bi me videl kdo izmed višjih.

Vsak si je že nečesa zaželel, kajti ves čas v Galiciji nismo prišli do kakih posebnih prigrizkov, zato smo sedaj v prvih dneh pokupili v prodajalni ves sladkor. Tako so bili najbrž vaščani pritrhani od kave ako niso bili založeni s sladkorjem. Drugih stvari pa sploh tu dobili nismo.

Posebnih vaj nismo delali, ker je bil ta čas izključno dočločen za počitek. Po treh tednih smo zapustili vas. Nismo se težko ločili od nje, ker se je tudi nismo dosti privadili. Edino zato nas ni veselil ta odhod, ker smo se vedno bolj pomikali proti Italijanom. Šli smo z vlakom do Trbiža, potem pa peš naprej skozi Žago. Škoda, da je bilo že tema, da nismo videli natančno trdnjave in izhoda "Vrata", ki vodi jo v dotično sotesko. Gremo skozi ta prelaz dalje mimo Bovca in Predila, kjer zopet straži mogočen lev to sotesko z nasprotne strani. Cesta se vije v dolino in kmalu smo na travniku onkraj Srednjega Loga. Kmalu smo zasmrčali pod svojimi šotori. Jutranji svit nas prežene. Morali smo podreti šotore, kajti pred nami se dviga velik hrib Rombon, za katerega so bili že huđi boji. Večkrat je že menjal gospodarja, zato smo morali zapustiti to taborišče, da nas ni sovražnik ugledal. Dobili pa smo zato še prijaznejša stanovanja v vasi Srednji Log, v podstrešjih. Vas, kakor tudi njeni prebivalci, vse je bilo bolj prijazno in domače, kot v Malestigu. Zopet se je topil sladkor in tudi jabolka smo že smeli jesti, ker sedaj nismo imeli nič več kolere, ker smo se pred odhodom iz Malestiga razkužili. Denarja se nam ni zdelo škoda, saj smo vedeli, da odidemo kmalu v gore v postojanke, in kdaj pride zopet prilika, če sploh še kdaj pride, da si zopet kaj privoščimo. Večkrat se je zbudil Italijan in začel metati težke granate čez Rombon proti nam, ki pa niso zadevale vasi, pač pa padale k izhodu predora, ki je vezal to dolino z Rajblom. Poročnik Kotlušek nas je večkrat peljal na vaje s smučmi kar na planine, da smo se vadili po travi, ker ni še bilo snega. Ker pa je bilo le predolgo treba čakati na sneg 1915/bilo je sredi septembra/, nas pa pelje nekega dne visoko v gorovje Mangarta na stari, kot morje valoviti sneg. Toda tak snežnik za novice tudi ni bil primeren, zato smo se le bolj učili hoditi in obračati s smučmi. Narednik, glavni naš učitelj, je pa drčal v dolino, da se je vse kadilo za njim. Nekega dne napravi cel bataljon pohod na

Mangart. Zgodaj zjutraj, še v temi odrinemo iz Srednjega Loda v dolino Koritnice, mimo planinskih koč in revnih domov tamošnjih prebivalcev. Na koncu te doline, ob vznožju Mangarta, gremo mimo zadnje hiše, kjer je bilo treba prekoračiti plot, da smo šli po bližnjiwi. Jaz sem pri prehodu stopil na odlomek plota, v katerem je tičal žebelj, ki se mi je globoko zapičil v nogo, da sem se sesedel. Rjavi žebelj mi je takoj potegnil iz noge sanitet. Praporščak Fabjančič mi pa naroči, da naj počakam tu bataljona, ki se vrne okrog pete ure popoldne. Celi bataljon je odšel mimo mene medtem, ko me je sanitet obvezoval. Ko sva bila gotova, je tudi on odšel za njimi, jaz sem pa ostal sam v travi ob plotu. Dolg je bil dopoldan, posebno, ker me je noga tako silno skelela. Opoldan prinese mati iz hiše kosilo, ki smo ga skupno s sinom spravili pod streho in tako sem zopet lahko čakal bataljona. Ker ga le nisem dočakal, saj je bila ura že davno pet, sem se vzdignil in opirajoč na palico počasi krevsal proti domu. Sredi pota, ko grem mimo napol razdrte hiše, me ustavi stara ženica, ki je gnala kozo v hlev. "Revež, ste hrocnov?" Da tako in tako se mi je pripetilo. "Počakajte malo, vam prinesem kave." "Nimam časa, mati, kmalu bo že tema, a jaz imam še daleč". "Bo takoj gotova, kar malo na klopico se vsedite, vam takoj prinesem". Tako sem dobil večerjo. Dobri so bili ljudje v tem kraju, samo imeli niso mnogo. Počasi se je začelo temniti in ko dospem v vas, je bila popolna tema. Ko grem mimo kuhinji proti svojemu stanovanju, me najprvo ti ozmerjajo, kje da toliko časa hodim, ker so hranili menažo in večerjo zame. Ko se pošteno najem, grem do svojega voda, ki je že deloma spal. Takoj mi prinese prijatelj kosilo. Vzel ga je pri kuhinji zame, a kuharji so pozabili in tudi oni shranili. Bila je res sreča v nesreči, ker sem mislil, da bom brez kosila, sem ga pa imel kar trikrat. Seveda, zadnjega sva si delila s prijateljem, ki je skrbel zame. Naslednjega dne sem bil poslan v bolniško sobo. Rana pa se je tako hitro zacelila, da sem bil po treh dneh zopet pri stotniji.

Še enkrat smo napravili pohod na Mangart, sedaj pa z vso opremo /brez smuči/ s konji, ki so nesli menažo in sploh vso prehrano. Šli smo pa po drugi strani. Pot res ni bila posebno strma, toda huda, ker ni bilo nikakega počitka. Le naprej, le naprej, zdaj še ni čas počitka, to je

bilo vedno. Pot mi je zalival oči, ko smo šli šele proti sredini hriba, noge so se mi jele tresti in v ušesih je bučalo, da nisem slišal popolnoma nič. Rad ali nerad, moral sem se uleči na tla. Za na Mangart pa res nisem imel sreče! Zopet je odšel bataljon mimo mene, kot zadnjič, pri meni pa je ostal sanitet in mi dajal okrepčila. Najboljše zdravilo pa je bil počitek. Kako poldrugo uro sem ležal, pa me vpraša, če greva zdaj nazaj. "Ne", sem dejal, "še malo počakajva, potem pa greva za drugimi." Sam nase sem bil jezen, da sem omagal, ker do sedaj se mi še ni kaj takega pripetilo, dasi smo imeli še naporenejše pohode. Oprtam si opremo, nekaj mi je pomagal nositi on in jo kreneva za drugimi. Pot se vedno bolj vzpenja. Lahko jim je slediti, saj so se povsod poznali sledovi za njimi. Vedno višje in višje se pomikava, zapuščajoč za seboj globoke prepade. Sonce, dasi je bilo že bolj jesensko, je žgalo, da sva se že pod itak težkim tovorjem prav do dobra spotila, ali šlo je, vse tiste slabosti so prešle s počitkom. S polurno zamudo dospeva na vrh Mangarta do naše stotnije, kjer se je ravno delila menaža. Torej brez zamude. Kakor nalašč, danes ni bilo juhe, ki smo jo vsi tako želeli. Bil je neke vrste golaž in ne samo preslan, ampak osoljen najmanj petkrat, in to v kraju, kjer ni bilo vode. Nihče ga ni snedel, vse se je zgražalo nadkuhi, da ne zaslužijo drugega kot štrik na vrat, čeprav so se tako trudili s konji, da so dospeli na vrh. Prav nič nam ni bilo sedaj žal za oni golaž, ki je z dvema konjema zdrknil med potjo v prepad. Nekateri so odšli na najvišjo špico, drugi smo pa polegli okrog turistovske kočice, se posušili in pospali.

Čez nekaj ur se napotimo nazaj, kamor smo srečno prišli. Smuči nisem dobil več nazaj, ostale so v skladišču, za kar sem bil jako hvaležen. Po nekaj dneh damo slovo Srednjemu Logu. Gremo skozi Spodnji Log po soteski v smeri proti Bovcu. Toda tega smo se ognili, ker je bil Italijan v njem. Ko gremo po tej soteski dalje, pade od časa do časa italijanska granata, ne prav k nam, ali za strah je le bilo, kajti odmevalo je kakor bi jih padlo deset. To so bili prvi pozdravi na nas, od bivšega zaveznika. Po polnoči dospemo v vas Lepenje, prav ob vzhodu Duple planine. Imeli smo počitek. Med drevjem popadamo po tleh, trudni in popolnoma prepoteni.

Ker so bile pa že noči hladne, si nisem upal odložiti iz hrbta nahrbtnika, saj me je že itak jelo zabsti. Po nekaj urah počitka nadaljujemo pot v gočo. Huđ strmec, tema in pa nobena prava pot, nas je oviralo, da smo se počasi pomikali navzgor. Ko pridemo na Duplo planino se čudimo tolikim barakam, ki so bile tam zgrajene. Tu je bil sedež vseh poveljstev v okolici Krna. To je bilo kuhinj, trena in drugih stvari. Pod vsako skalo, pod drevjem, kjerkoli je bilo količkaj pripravno, je bilo zasedeno. Sredi doline je velik bajer, kot malo jezerce. Tu se odpočijemo in dobimo prehrano za nadaljno pot.

Šli smo mimo pokopališča, katerega so že vojne žrtve precej zasedle. Granatnih jam je bilo vedno več, med njimi nekatere prav velike.

A tedaj, ko smo šli mi, je bilo skoraj popolnoma mir. Še malo in dospeli smo do jezera, kateri je zavzemal vso dolino. Bil je več streljajev dolg in tudi precej širok, globok in čist ko biser. Prehod mimo njega je bil mogoč samo po eni strani. Dolina z jezerom se je zožila tako, da pridemo v nekak kot.

Pred nami Krn, levo gorovje Mrzlega vrha, desno, kamor smo šli mi, je pa peljala pot na Veliki Lemež. Sprva pelje pot po pesku, a kmalu pridemo do skalovja, med katerim so mogle biti na več mestih lestve, da je bil prehod mogoč. Po se vije sem ter tja, zdaj gre zložno, a zdaj se je bilo zopet treba oprijemati skal. Srečevali smo nosače, ki so čete zalagali s hrano. Po dobrih dveh urah pridemo do vojakov, ki so tvorili bojno črto. Bil je to "Gorski strelski polk št.4".

Odkazali so nam mesta, katere zasedemo, oni pa so odšli.

Tako smo se gledali s sovražnikom, seveda bolj od daleč. Ločila nas je globoka dolina, ki je bila bogata prepadov, zato nismo bili v nevarnosti in skrbeh, da bi nepričakovano pridrželi Italijani.

Takoj se je začelo s premejevanjem, saj ni bilo sedaj nikakih kritij, nobenega pravega prostora za bivanje, zima pa pred šurmi. Prišli so vojaki od delavske stotnije in kmalu so mesto dosedanjih tesnih barak, stale velike hiše, zgrajene iz samega kamenja z meter debelimi stenami. Nosači so nam nosili hrano, rum, tobak, sploh vse. Prav razveselil nas je vsaki dan oni, ki je prinesel pošto. Tedaj jo dobi v roke službojoči podčastnik in na vzvišenem mestu glasno čita imena najsrečnejših, ki so se jih spomnili domači, prijatelji ali prijateljice.

Kar odskočil je vsak, tako ga je presunilo ko je slišal svoje ime, se hitro oglasil in že držal pismo. Za njim drugi, tretji, i.t.d. Ko je bila prečitana zadnja "feldpost" so mrmraje odšli oni, ki niso bili nič deležni. "Bo pa jutri", so se tolažili. Tako je bil srečen danes eden, jutri zopet drugi in to se je ponavljalo vsaki dan.

Takoj za pošto se je pa razdeljevalo nekaj družega, kar je vsak dobil, kosilo. Šale so ropotale, ko smo se vrstili oziroma drenjali okoli kotla. Vsak je hotel biti prvi. Nazadnje, za prazen kotel, je bil pa vedno boj, kdo ga bo polizal. Kavo smo skuhali kar gori, skupno, kjer smo imeli posebnega kuharja, le vodo in drva smo morali nositi iz Duple planine, za kar se je vedno porabilo celo dopoldne. Ko se tako nekega dne pomikamo z vodo in kurivom že proti vrhu, kar začujemo pok onkraj hriba v daljavi, kateremu je sledilo močno tuljenje, ki se je s hitrostjo in vedno močnejšim glasom, bližalo. Ko pa gledam navzgor, vidim da težka granata leti naravnost proti nam. Že njen glas je povedal, da je točno merjena na nas. V trenutku je bilo vse na tleh, vesel sem bil, da mi je tovor ščitil hrbet. V tem se pa že zabliska, da popolnoma prevzame dnevno svetlobo in strašno počí. Šibre so žvenketale, kamen ropotal in veliko dno granate se je kotlilo mimo nas. Padla je komaj 20 korakov za nami na skalo ob poti, mimo katere smo šli pred par sekundami. Hitro, ko poneha padati kamenje, odkurimo dalje in prispeli smo srečno v svoje postojanke. Drugače ni bilo preveč nevarno pred napadi, le artilerija nas je večkrat obstreljevala, pa tudi pred to se je dalo kriti, ker je vse polno skal in vdolbin.

Seveda, kdor se ni dosti menil in se izpostavljajal na preveč vidnih mestih, jo je pa tudi skupil, kot naprimer praporščak Fabjančič. Stala sta z nekim poročnikom na neki skali pred našim kritjem in se razgovarjala, ne meneč se za sovražnika, ki jih je opazoval, seveda od daleč. Kar naenkrat počí in Fabjančič je padel mrtev na tla. Dobil je strel skozi vrat. Odnegli so ga in pokopali na Dupli planini na vojaško pokopališče, ki se je že znatno povečalo, odkar smo prišli mi. Dobil je tudi že kapelico in kamnit zid okrog. Vsi smo žalovali za Fabjančičem, vsak je rekel "tako dobrega voditelja 2.vod ne bo imel nikoli več".

Dobili smo v naše postojanke metalca min, ki ga pa nismo bili prav nič veseli. Zakaj, hitro je izvedel sovražnik, kje se nahaja in tako smo imeli vedno več gostov v obliki granat od strani našega neprijatelja.

Nekega dne se mi ustavi menaža, ki sem se jo drugače vedno tako veselil. Vse me je bolelo, da se mi ni prav nič ljubilo. Drugi dan je bilo še hujše, prišla je še griža, da sem moral na bolniški pregled. Aspirin, 2 dni službe prost in juha brez mesa, so bila zdravila.

Tri dni nisem jedel prav nič, potem je pa že šlo na boljše. Po nekaj dneh mi je pa že šla hrana zopet v tek, še bolj kot prej.

Vroči dnevi so zginili, prišla je jesen in mi v gorah smo bili tik pred zimo. Pred sovražnikom nismo bili v nevarnosti, drugače je bila pa služba jako težka, posebno še, ker so bile stotnije jako izčrpane. Zato smo bili skoraj vedno vsi v službi. Tako se je večkrat zgodilo, da sem šel na stražo iz enega mesta na drugo, brez vsakega odmora.

Zato ni čuda, da se je neko noč pripetil tale slučaj:

noč je bila jako hladna, zato sem imel s seboj odejo. Ker sem bil jako truden od prenapornega dela, sedem na kamen in kmalu me premaga zaspanec. Ura je bila že čez polnoč. Iz sladkega spanja me prebudi udarec po obrazu, da se je kar zabliskalo. Pred menoj sta stala: službeni poročnik in naš narednik. "Kaj delate?" je zakričal v ostrem glasu poročnik. "Kako se pišete? Vi zanikrneži, zaspanci! Ali veste kaj se zgodi z vojakom, ki spi na straži? Zakaj ste sedeli? Vi ste že zdajle tretji, ki smo ga zasačili spečega na straži. Pred celo črto spite in sovražnik lahko pride nemoteno k nam. Vi ste zmenjeni, da vsi povrsti spite." Tako, in še z raznimi psovkami me je obsipal, da so se mi ježili lasje in oblil me je mrzli pot. "Gospod narednik! naj se kazensko postopa z njim!" Stal sem pred njim kot svinčnik in čakal, da je prenehal, kajti v besedo mu nisem mogel, potem sem pa začel jaz: "Oprostite, gospod poročnik. Naš vod ima tako malo mož, da smo skoraj vsi vedno v službi. Kdor je pa prost, je pa na delu v jarkih, ali gre v dolino, ali kjerkoli je že. Prostega časa nimamo več kot 2 - 3 ure, katerega imamo določenega za spanje. In kako bom spal ravno takrat, ko mi ne dajo miru uši, katerih imam na tisoče." Nato sta odšla, jaz sem bil pa kmalu zamenjan. Več dni sem čakal kaj bo, a pričakal nisem nič hudega, ostalo je vse tiho. Čez nekaj dni pa srečam narednika, ki

mi pove, da je le malo manjkalo, da se niso držali vojnih pravil. Seveda, upoštevali so razmere, kakršne ni bilo mogoče vzdržati. Dokler je bilo suho vreme, je tudi še šlo, ali ko je začelo deževati, tedaj pa se je vse gorje podvojilo. Vse je bilo mokro, vedno ves premočen v tem jesenskem dežju. Stanovanje smo imeli res dobro, a kaj ko smo ga malokdaj videli od znotraj. Tri dni je deževalo, potem je pa začelo snežiti in snežilo celih sedem dni brez prestanka. Takoj je bilo toliko snega, da smo komaj poznali svoje domove. Naboji so vsi zarjaveli in puške so tudi postale kar rudeče, pa kdo je porajtal, samo da so dobro prožile. Sploh pa je bilo nemogoče držati tisto čistoto, kot kje v zaledju.

Nismo pa trpeli samo od narave, imeli smo v svoji sredi nekoga, ki je vsako priliko porabil v svoj prid. Bil je namreč pravi špecialist za prenos raznih predmetov iz drugih nahrbtnikov v svojega, Zdaj se je eden pritožil, da so mu zmanjkale konzerve, drugi zopet, da mu je izginil prepečenec, kava v konzervi ali kaj podobnega. Tatu pa le ni bilo mogoče izslediti. Tudi meni je zmanjkalo jabolk. Dobil sem namreč od doma zaboj, ki me je poleg raznih drugih stvari, razveselil z jabolki. Najboljše, najdebelejše sem shranil v nahrbtniku na svojem ležišču, ki sem ga imel prav v kotu barake, v spodnji vrsti.

Notranjost tega našega stanovanja je izgledala kakor kaka manufakturna trgovina, imeli smo tri vrste desk, na katerih smo ležali. Torej, prav v pritličju sem imel jaz svoj prostor. Ko pridem nekega dne iz Duple nazaj, jabolk ni bilo nikjer. Vse godrnjanje, vsa jeza, je bilo zastonj, jabolk ni bilo nazaj.

Zima je bila vedno hujša, stotnija pa se je od dne do dne manjšala. Vedno več ozebljencev je zapuščalo bojišče. Vsi ostali smo se pa tiščali ob pečici, ki je stala vedno vsa rudeča sredi sobe. Kuriva je bilo dovolj, dasi smo veliko trpeli zanj. Sprva, ko še ni bilo toliko snega, smo dobili nekaj pritlikavih boroščkov, ki so goreli v pečici, kot bi bili politi z bencinom, čeprav so bili mokri in vsi sneženi. Sedaj smo morali pa vedno nositi iz doline.

V noge me je vedno zeblo, da jih niti čutil nisem več, le kadar sem šel na Duplo planino, sem se tako ogrel vanje, da ni bilo mogoče prestatjati in želel sem, da bi se mi zopet ohladile, kajti vseeno je bilo

manj bolečin, vsaj čutil jih nisem. Ko se pa nekega dne preobuvam, vidim, da imam noge vse modre in zatekle. Grem na pregled in zdravnik je ukazal strežniku, naj mi jih udrigne s snegom, kar je tudi storil. Noge so se res malo zboljšale, a ne za dolgo.

Vedno je padal novi sneg, dež in zopet je zmrzovalo. Do živega mi pa mraz ni prišel, razen v noge in roke, ker sem bil oblečen, kot za na severni tečaj. Vedno v dveh srajcah, majco, telovnik, bluzo, podlogo od plašča /mantelfuter/, plašč in kadar sem stal na straži, še snežni plašč. Še krogla bi kmalu ne prevrtala, ko bi me zadela. In vse to je bilo ušivo, da se ne da povedati. Majica se je svetila gnid, kot bi bila srebrna. V šalu, za vratom, sem vse pobil, bilo jih je 250. Samo dva dni sem jih pustil v miru in zopet pregledal in pobil, bilo jih je že 300 in to na tako malem prostoru. Koliko jih je pa bilo v spodnjih hlačah in v srajcah, jih pa ni bilo mogoče ne prešteti in ne pobiti, saj so bile že povrh plašča. Srajca okrog pasu je bila vsa rdeča, saj sem ga vedno sukaj, da so mrtve padale v čevlje.

V dolino, ki je ločila nas od sovražnika, ni bilo več treba hoditi na patrolo zaradi prevelikega snega, ker smo bili itak brez skrbi, da nas tudi Italijani ne bodo prišli pogledat, vsaj neopaženo ne, ker razgled pred nami je bil kot nalašč, da smo si kar želeli kakega napada od nasprotnih alpincev.

Straže pred strelnimi jarki so bile postavljene daleč spredaj, kar je bilo jako nerodno pri izmenjavanju, ker je bilo toliko snega. Neko noč sem bil izposojen pri sosednjem vođu, ker jim je jako primanjkovalo mož. Stal sem na straži, daleč pred postojankami. Snežilo je nenavadno, tako da se je kar videlo kako se vsa snežna površina viša.

Zdelo se mi je, da stojim že celo noč, ali ura je bila šele pol po polnoči, torej šele poldrugo uro. Kje pa je čaj? Navada je bila, da smo dobili ob 12^h čaj, tudi tisti, ki je stal na straži, in sicer zelo močnega. Zdaj je bila ura že pol ena, a čaj je bil vedno ob polnoči. Prišla je ura 1 po polnoči, čas zamenjave, toda nobenega od nikoder. Četrta na dve še vedno nič, kar naprej sem gledal na urô, a z zamenjavo ni bilo nič, kot prej s čajem. Imel sem res pravo smolo. Sneg je naletaval bolj in bolj, tako da se mi ni nič ljubilo ga sproti pomenirati, tako da mi je segal že nad kolena. Bil sem že skoraj napol

mrtev, noge v stopalih, posebno pete, so me bolele ob vsakem najmanjšem vzgibu, zato sem stal kakor okamenel in se komaj videl iz snega, kajti tudi s sebe stresti se ga mi ni več ljubilo.

Za vedno bi ostal tam, da se niso spomnili pri vođu, kjer sem bil izposojen, da so me pred štirimi urami postavili na stražo in že dve uri popolnoma pozabili name.

Komaž sem ga gazil, večkrat prav do pasu. Najrajši bi se vlegel in počil, ali odpočil bi se za vedno. Komaj sem prispel do voda v nadi, da dobim čaj, ki so mi ga mogoče prihranili. Ali tega tako zaželjenega čaja ni bilo. Grem k svojemu vođu, tudi tu ni bilo čaja.

Bil sem popolnoma pozabljen.

Prišel pa je dan, ko smo prišli na sled našemu uzmoviču. Bil je to ~~tuži~~ neki Furlan Del Fabro, mlad človek a jako antipatičen odkar je prišel k nam. Sprva je tajiš, a ko je videl, da je dovolj dokazov, se je vdal. Našli so več ukradenih stvari pri njem. Izročen je bil na obsojbo kar vođu, naj sam obračuna z njim. Razburjanja je bilo mnogo, posebno okradeni so imeli prvo besedo. Ravnali se bomo po pravem sodu, kajti sobojevnik, ki krađe svojemu sotrpinu, ne zasluži drugega ko kroglo.

Nekaterim se je smilil, ki so zaupali njegovi poboljšljivosti in tako je prišlo do glasovanja. Jaz sem bil takrat ravno na straži, da se nisem mogel udeležiti ključne razsodbe, ki se je dokaj ugodno končala za Dell Fabrota. Dobil je navadne kazni, kroglo pa takoj, ko te prvič dobimo spet pri tatvini.

V B O L N I C O

1915

Nekega jutra, bilo je 19. decembra, se hočem preobleči, da se vsaj za par dni rešim teh nadležnih živalic. Ko zlezem iz svojega ležišča, izvlečem iz nahrbtnika spodnje hlače, ki so mi jih poslali od doma že v omenjenem zavitku, jih začnem natikati, kar vidim, da mi iz palca leve noge brizga gnoj. Pogledam natančneje: noht se je držal mše samo na spodnjem koncu, tudi mazinec je bil gnojen.

Hitro natakнем čevelj in takoj h zdravniku v nadi, da mi zdravnik ne da za zdravilo samo snega, kot zadnjič.

Pri zdravniku nisem bil sam, ali na vrsti sem bil hitro, saj je šlo naglo, ker ni natančno pregledoval. Saj je vsakega na prvi pogled spoznal kam spada. Večina je šla v bolnico. Ko pridem pred njega, je privzdignil rame in na kratko dejal: "V bolnico". Kar zašumelo je po meni, ko zaslišim besedo "bolnica". Pred očmi mi je bilo vse trpljenje, ves strah in mraz, ki sem se ga že tako naužil. Sedaj mi je pa posijalo novo sonce upanja, miru in počitka.

Ko smo tako opravili vsi pri zdravniku, pospravimo svoje stvari in gremo proti Dupli planini. Prej se pa še poslovimo od prijateljev, ki so mi kar zavidali, ker me je doletela taka sreča.

Na Dupli planini pri glavnem poveljstvu nas še enkrat pregledajo in skupno pošljejo naprej. Dobili smo še kosilo, kruh in velik kos sira za nadaljno pot. Pridružili so se nam še drugi ozebljenci, ki smo skupno nadaljevali pot proti dolini.

Še enkrat sem se ozrl na Krn, na katerega smo tako prežali, na Mrzli vrh za katerega so se toliko jutrov tako borili in končno na Veliki lemež iz katerega smo tolikokrat merili pot v dolino. Pokopališče, na katerem je ležal praporščak Fabjančič, je bilo že za nami. Imeli smo že polovico pota za seboj, in sicer slabšo. Od Duple planine navzdol je bila pot jako izpopolnjena, da bi se lahko vozili z avtomobili. Snega je bilo tudi vedno manj kolikor bolj smo se bližali ravnini. Lepenje, kamor smo prišli v polni temi, so pa bile popolnoma brez njega. Šli smo v neko koč, kjer je bilo zasilno obvezovališče.

Prebili smo noč na deskah, brez vsake luči, le v kotu na tleh je plapolal mali plamenček, ki je ogreval in za silo razsvetljeval jako zanemarjeno sobo.

Naslednje jutro smo se na štirih vozeh odpeljali dalje, jaz brez sira, ker ga mi je tekom noči nekdo ukradel. Popoldan pridemo v Sočo. V bolnici, ki je bila nastanjena v barakah, se skopljemo, očistimo uši in prenočimo. Zjutraj odberejo težje ranjence ali ozebljence in nas pošljejo naprej. Še isto popoldne pridemo v vas Log. Tu smo ostali zopet samo eno noč, potem pa zopet dalje. Mali vozički so stali z dvovpreženimi konji pred hišo, več jih je pa bilo še za rezervo. "Kam?" smo se povpraševali, a nihče ni vedel povedati. Zvedeli pa smo kmalu, kajti pot, po kateri smo se peljali, je držala naravnost proti Vršiču. Ostri ovinki so ostajali zadaj, cesta pa se je vedno bolj in bolj vzpenjala kvišku. Dasi je bilo v ravnini brez snega, je bil Vršič ves zameden. Na vrhu ga je bilo celo do kolien. Tu je bila postaja žične železnice, po kateri so v enakomerni razdalji vedno prihajali zaboji in drugo. Imeli smo počitek v neki hiši, ki je bila prirejena nalašč za odmore vračajočih onemogljencev. S čajem in kruhom smo si opomogli med par urnim počitkom, nakar smo nadaljevali pot. Zasedli smo večje vozove, zdaj ni bilo treba več vleči konjem, ampak so jih vozovi sami potiskali navzdol. Nobena zavora ni držala, kar počez so šli vozovi proti vznožju, ker cesta je bila vsa ledena. Že se je skoraj mračilo, ko dospemo v Kranjsko goro. Tu se mi je nudila prilika, da sem si privoščil še v hribih tako zaželjene čokolade, pri kateri nisem varčeval. Druzega se itak ni dobilo. Nič nisem šel iz bolniških barak, da bi si vsaj za silo ogledal Kranjsko goro. Sicer pa nismo ostali več kot dva dni in zopet smo šli dalje. Sedaj pa ne več z vozmi, ampak z vlakom Rdečega križa v Celovec. Bili smo razdeljeni po raznih bolnicah in zavodih, ki so bili v nadomestilo bolnicam. Jaz sem bil prepeljan v Marijanišče. Posteljo sem dobil v dvorani, kjer je bilo prostora za dvainštirideset bolnikov. Takoj smo bili preoblečeni in dobil sem obkladke na ozeble noge. Do sedaj sem bil vse štiri dni brez obvez, dasi sem jih bil tako potreben. Po preteku par dni so se mi začele šele bolečine in pokazale prave rane. Prav lahko sem prenašal te bolečine, kajti v primeru z nekaterimi ranjenci, sem bil res prav srečen.

Nedaleč od mene je bil nekdo, ki je dobil strel v ramo in mu obtičal v telesu. Niti ene noči nam ni dal miru, venomer je ječal in kričal. Nekateri so bili pa že skoraj ozdraveli ki so šli pa vsaki dan na sprehod in brezplačno v kino.

Hrana je bila dobra, šamo malenkostna, posebno še ko sem prišel tako sestradan iz bojne črte. Nekega dne se znajde pred mojo posteljo Alešev Tone, ki sem se mu jako začudil, saj sem bil šele nekaj dni tu, pa je zvedel zame. To pa ni bilo tako čudno, on je bil namreč na dopustu, pa je zvedel za moj naslov. Čudil pa se je tudi on meni, saj me skoraj ni poznal, ker sem bil tako suh.

Hitro je minila nekaj dni, ravno da sem se privadil bolnice, pa smo bili že nekateri odbrani za premestitev. Prvega decembra nam zdravnik pri pregledu napiše na glavni list črko L ležišče ali S sedež. Ta dan dobimo tudi plačo, vsak za deset dni po 6 vinarjev dnevno. To je bila bolniška plača, da si je vsak lahko privoščil še kaj posebnega.

Drugo jutro pa že pridejo nosači. Nehote sem moral na nosilnico, imel sem na listu L in to je držalo. Pred poslopjem so že čakali avtobusi Rdečega križa. Preložili so nas na usnjena nosila in potisnili v avtomobil in že smo zdrčali proti kolodvoru.

Cel vlak z označenim Rdečim križem so napolnili s samimi ranjenci, ozebljenci in bolniki. Radovedni smo bili kam gremo. Da gremo daleč sem slutil, ker je bil vlak opremljen z vsemi potrebščinami. Moja želja je bila seveda v Ljubljano, toda ni se izpolnila. Vlak je zavil v smeri proti zahodu. Krasen pogled se nam je nudil takoj, ko smo zapustili Celovec. Vlak je hitel namreč mimo jezera in dalje po dolini med hribovjem. Ves čas sem sedel na postelji in gledal skozi okno, dokler nas ni zajela noč.

Zjutraj smo bili že v Solnogradu. Množice na kolodvoru so nas že pozdravljale takoj ob prihodu, ob izstopu na peron so pa tekale dame z raznimi slaščicami, kruhom, cigaretami, i.t.d. Vsak je bil deležen kolikor je hotel. Takoj nas prenesejo v čakalnico, kjer so se darežljive dame ponovno približale z raznimi dobrotami. Desetkrat, če bi hotel čaja in drugih stvari, a bil sem kmalu sit.

"No, tu pa bo", sem si mislil in se čudil krasnemu kolodvoru, ki je menda najlepši v Avstriji.

Zopet smo šli z avtomobili v razne bolnice. Jaz v "Reservespital Franz Josefs kasarne". Takoj smo bili pogoščeni, skopani in preoblečeni, nato pa dodeljeni po sobah. Triinpetdeseta vrata v II.nadstropju so mi bila odkazana. V sobi je bilo 12 postelj, ki so bile razen dveh, vse zasedene večinoma po Nemcih, le par Poljakov je bilo med njimi. Bili so to ne ranjenci, ampak bolniki. Eden s trebušnim tifusom, drugi tifus v glavi. Ta je izgledal naravnost smešen. Bil je še jako mlad, komaj mu je bilo 20 let, pa je bil popolnoma brez las. Drugi so imeli zopet revmo, i.t.d. Vsi so pa bili že izven nevarnosti. Najtežji bolnik med njimi pa je bil neki Vrzal /Čeh/, ki je prišel z menoj vred v bolnico. Imel je ozeble noge, da so se mu kar prsti trgali in držali obvez. Gnoj mu je kar curljal od njih. Za njim sem bil takoj jaz. Do zdaj, od kar sem zapustil Duploplanino so bile noge vsak dan slabše, vsak dan bolj gnojne. Palec in mazinec sta bila otekla in iz samega gnoja in odprtih ran. Tudi ostali prsti so bili vsi gnojni, a brez odprtih. Noga pa je bila vsa zatekla in raznobarvna. Desna pa je bila samo precej zatekla in boleča. Hodil sem jako težko, izključno samo po petah. Marsikatero noč sem prebedel, ne da bi zatisnil oči, a strahu pred izgubo noge vendar nisem imel.

Na obeh straneh moje postelje sta ležala Nemca. Na desni še jako mlad Pašinger s trebušnim tifusom, ki je pa bil že skoraj popolnoma zdrav. Na levi je pa Radhuberja mučil revmatizem. Sestri smo imeli dve: Ido in Tezi. Prva visoka in vitka, druga srednje postave, obe dve pa jako beli in nežni. Obedve sta bili iz baronskih rodbin, Nemki seveda. Tudi strežnik je bil Nemeč. Zdravnik, ki je vedno prihajal vsako dopoldne, je pa bil kakor sveti Nikolaj, z dolgo sivo brado.

Ker je bil ta oddel~~ek~~ le za lahke ranjence ali bolnike, je zdravnik naju z Vrzalom dal premestiti. Sestra Ida, jako prijazna, mi je povedala, da ostanem še v Solnogradu, samo v bolnico da grem v drugo, v St.Johann Spital. Drugi dan pa res pride voz, ki naju je odpeljal. Samo nekaj dn^o sem bil tu, pa sem se že tako privadil, da sem nerad zapustil to bolnico.

V mali sobi št.7 v kirurški oddelku sem dobil posteljo. Samo 7 nas je bilo v njej. Jaz sem dobil prvo posteljo pri vratih, katero

sem moral še čakati, da se je neki ranjenec umaknil. Poleg mene je ležal že znani Vrzal, ki je bil še vedno jako slab. Zraven Vrzala pa Novakovič /Dalmatinec/ že prileten in siv. Poleg njega pa Gjuro /Hercegovec/. Na nasprotni strani pa dva Bosnaka - muslimana. Poleg njih pa Istrijanec Šikiš.

Vsi, razen zadnjega, smo bili ozebljeni, med njimi jaz najmanj. Ravno narobe, kot v prejšnji bolnici.

Šikiš je pa imel nekoč na boku neke vrste tur, ki se mu je odprl in vsa nesnaga mu je tekla po nogi. Pozneje se je vse spremenilo v rano, ki mu je segala prav do pete, v širini dveh do treh prstov.

Ne bom natančno opisoval ves potek in dogodljaje mojega bivanja v bolnici, kajti preveč bi se zavleklo. Omenim naj le nekaj stvari. Najhujši mučenik med nami je bil Bosanec. Imel je tako ozeble noge, da mu je odgnilo že polovico stopali. Bil pa je tudi najsvojeglavnejši. Hoditi seveda ni mogel. Celi dan je spal, da ga je bilo vedno treba klicati k vsaki malici, k vsakemu obedu. Ko je ~~postal~~ postal mrak, je pa začel vselej on s svojo govoranco, in kako, bil je tako kričeč in razvnet do 10^h ali 11^h, večkrat še čez. To se je ponavljalo vsak dan, seveda goreti mu je tudi morala luč. Tako je on zahteval. Vsi, razen njegovega kolega, ki sta imela skupno besedo, smo se pa tega naveličali. Dovolj je dan dolg, da bi se razgovorila, noč je pa za spati, mu pravim in grem odviti elektriiko. Ta divjak je pa kričal in z neko metlo potegnil k sebi stol in se umetno splazil z njim do elektrike in privil. Tako sva ponavljala nekaj časa, dokler se ni on naveličal. Tako smo ga vsaj za silo ukrotili in spravili v molk.

Kar se tiče čtiva, smo bili jako postreženi z njim, samo škoda, da je bilo vse nemško. Na razpolago smo imeli tudi druge časopise. Jaz sem namreč prosil za "Slovenca", ki sem ga res potem redno dobival vsak dan. Dalmatinec je tudi dobil svojega, drugi pa niso rabili, ker so bili nepismeni. Tudi Šikiš ni znal brati, zato sem imel jaz pismo zvezo z njegovimi domačimi. Za šolo se on ni nikdar brigal, pač pa mu je bolj prijal nežni spol. Bil je namreč že dalj časa poročen, a zdaj star šele komaj 19 let.

Nekega dne sem dobil vojno dopisnico iz Krna. Pisal mi je prijatelj Luznar, da je plaz zasul naš vod na Krnu, nekaj se jih je rešilo, a

druge so pa izkopali mrtve izpod snega. Še bolj srečnega kot doslej, sem se čutil da sem v bolnici, drugače bi bil tudi jaz lahko med njimi.

Vsako jutro sem pomagal čistiti sobo, donášal sem vodo drugim za umivanje, ker niso mogli hoditi. i.t.d.

V nedeljah smo pa hodili k mašič v domačo kapelo, ki je bila velika kot kaka župna cerkev. Ker sem bil v I.nadstropju, sem imel najbližnji prostor na koru, dohod po hodniku. Na koru so opravile bolniške sestre same vse. Tako je bila organist, zborovodkinja, zbor in seveda tudi mehotlač.

Sestra Stanislava, ki je stregla v naši sobi, je bila jako pobožna. Vsak večer ob Angelčeščenju je prišla v sobo, pokleknila in naglas molila, vsi drugi pa za njo. Slišati je bilo pa čudno, ona je molila nemško, vsi drugi pa v raznih slovanskih jezikih.

Hrana je bila dobra, kakor povsod, samo porcije so bile premale.

Ker je pa vedno kaj ostalo, je večkrat prišla kuharica vprašat če še kdo kaj želi. Seveda smo imeli vsi, razen Vrzala, še dovolj praznine v želodcu. Ker je pa Vrzalu vedno ostajalo, sem pa tudi poleg vsega drugega, večkrat dobil še njegovo nedotaknjeno hrano. Tako sem se mnogokrat pošteno najedel.

Večkrat sta prišli v bolnico tudi dve ženski in nam prinesli slaščic, jabolk in s smetano namazanega kruha.

Za božične praznike so nam priredile neke bogate plemenite gospe iz mesta, božičnico. V veliki dvorani smo se zbrali na Sv.večer vsi ranjenci in bolniki. Kdor ni mogel sam, je bil prenešen tja. Sredi dvorane je stalo božično drevo, segajoč prav do visokega stropa, ves obdan od slaščic in drugih okraskov. Pod njim več miz z bogato naloženimi darovi. Tam na koncu dvorane je bil gledališki oder, kjer so vojaki odigravali prizore iz bojišč. Božično drevo je zažarelo od neštetihi luči in začelo se je z razdeljevanjem daril. Vsak si je lahko izbral zavitek z vsebino cigaretne ali pipo kadilca. Poleg tega smo dobili še cigaretne škatle, cigarete, slaščice, notes, svinčnik, i.t.d. V praznikih je bila tudi boljša hrana s pivom, kar je bilo nekaj nenavadnega. Tako smo bili res prav zadovoljni. Minilo pa je hitro pet tednov, ravno dobro smo se navadili, kar mi zdravnik omeni, da bom moral iz te bolnice. Če hočete nazaj v

Franz Josef-kasarne, od koder ste prišli? Prikimal sem, še rajši pa, gospod zdravnik, v Ljubljano. Odmajal je: nemogoče.

Snežilo je drugi dan, ko sem zapustil to bolnico. Noge so se mi že toliko zboljšale, da me niso poslali z vozom, temveč sem jo kar peš popolnoma sam rezal skozi mesto. Tako sem po petih tednih prvič stopal po ulicah Solnograda. Ko pridem v Fr. Josef kasarno, brez da bi koga vprašal, kje je mesto zame, sem jo nameril kar na svoje staro mesto v II.nadstropje vrata 53, med svoje kolege.

"O, der Lampič" se začudi sestra Tezi, ki me takoj spozna, čeprav sem bil prej tam samo 4 dni in mi takoj odkaže posteljo. Bile so zasedene še skoraj po vseh katere sem ob odhodu zapustil: Pašinger, Rothuber, Mozetič, in dr.

Kmalu smo se privadili eden drugega v kolikor že nismo bili prej, posebno s Pašingerjem, ker sva imela skupaj postelje. Vse sva se dogovorila, čeprav ni znal besedice slovensko.

Imeli smo na razpolago mnogo iger, med njimi najbolj priljubljeno "Damen", po kateri je mnogokrat segla tudi sestra Ida, da smo igrali skupaj. Tako so nam minevali dnevi, vsi prekratki, ker smo bili vedno v skrbeh, kdaj bo treba zapustiti bolnico, ki je raj v tej strašni vojni. Saj sem bil popolnoma brez vseh skrbi, razen gori omenjene, saj smo bili popoldan vedno na izprehodih. Če sem se pa kje kaj dalj časa zamudil, me je popoldanska kava vedno ~~šukala~~ počakala na mizici.

Drugače je bil pa red. Zjutraj ob 8^h smo morali biti že pokoncu, seveda če sem bil potreben, sem lahko ležal celi dan, ob 9^h zvečer je morala biti pa ugasnjena luč.

Hrane je bilo več kot v prejšnji bolnici in če jo je zmanjkalo, je prišla še z ostanki v velikem loncu. Čez noč je pa stal velik vrč čaja sredi sobe na mizi /seveda ne presladek/, tako da žejnim ni bilo treba piti vode. Zjutraj me je navadno že čakala kava na mizici ko sem se zbudil, poleg nje pa bela štruca. Če sem včasih preveč podrobil, mi je pa Ida prinesla še eno, da nisem bil čez dan brez kruha.

Nekega dne pogreši neki bolnik svojo žepno uro, kar javi upravi bolnice. Kmalu smo imeli vizito. Vse postelje, vse omare in kar je bilo oprave v sobi, so pregledali, ure pa niso našli. Vse so nam

obetali, kdor jo ima da naj jo na kak način vrne, sicer pripeljejo policijskega psa, ki tatu gotovo izsledi in potem bo kaznen neizogibna. Tiste dni nismo smeli iz bolnice in tudi pred straniščem je bila straža, tako da ura ja ne bo neopaženo kam izginila. Par dni je trajala ta strogost, naposled so pa uro našli v stranišču, tat pa je ostal neizsledem. Tako smo prišli zopet do svoje prostosti. Tudi v tej bolnici smo večkrat dobili kakšna darila. Nekega dne je prinesla neka sestra poln predpasnik "fajf". Vsak je lahko izbiral. Jaz nisem hotel nobene. Takoj po njenem odhodu, so mi pa vsi drugi dali tak mik do nje, da sem jo takoj naslednjega dne kupil v mestu za l K 34 v. s podobo Solnograda. Potem smo pa marsikateri dopoldan presedeli na hodniku ob plinasti peči in vlekli. Bog varuj pa, da bi si kdo drznil z gorečo v sobo.

Mnogokrat sva šla s Pöšingerjem v mesto. Včasih sem se pa podal tudi iz mesta ven v bližnje hrúbe, kakor na Kapucinsberg, kjer je kalvarija, velika restavracija in krasen razgled na mesto in okolico. Nekega dne me je pa pot zanesla na hrib, kamor si se lahko potegnil z vzpenjačo za 10 v. Med mnogoštevilnimi lopami je bil tudi "Schnell-fotograf", kjer sem se fotografiral. Drugi dan smo se pa fotografirali doma, vsi iz cele sobe s sestrami in strežnikom.

1916 Za 5. februar je bil napovedan prihod nadvojvode Salvatorja. Še bolniki smo pomagali čistiti strežniku in sestram. Tako smo drgnili tla, da smo bili vsi premočeni. Napovedani dan res pride Salvator, toda v našo sobo ga ni bilo. Ves trud smo imeli zastonj.

Tudi na prijatelje iz bolnice Sv. Johana nisem pozabil, kadar sem mogel sem jih obiskal. Bilo pa je tam vse spremenjeno, takoj ko sem odšel jaz so sobo izpraznili, bolnike pa porazdelili po drugih sobah.

Dočim sta bila december in januar topla in brez snega, je bil začetek februarja mrzel in snežen, tako da smo se le bolj držali v svojih sobah pri "Damen" igrah. Tezi me je včasih pripregla, da sem ji pomagal pri pripenjanju rjuh na odeje. Tudi kosilo sem jim pomagal donašati v sobo iz kuhinje, ki je bila v spodnjih prostorih. Tako sem se privadil, da bi najrajši ostal za strežnika, pa je prišlo nekaj družega.

11.februarja 1916 me zdravnik spozna za zdravega in določi takoj naslednji dan za odhod. Nisem bil pa spoznan za zdravega sam, ampak se je spraznila skoraj cela soba. Vsi smo bili razburjeni, saj je vsak spoznal razliko med bolnico in fronto.

Slaba je bila noč: kot bi čakal na težko obsodbo, ki bi se imela izvršiti naslednji dan. Težko je bilo naslednjega dne zapustiti bolnico in se posloviti od ostalih /srečnih/, ki so ostali še v njej. Za popotno je dobil vsak zavitek jestvin, sestra Ida je pa razdelila vsakemu nekaj perila in cigaret. Jaz sem bil deležen srajce.

Še smo se ozirali iz vlaka nazaj na Solnograd, kjer smo prebili teh par kratkih mesecev v miru in zadovoljstvu.

13.je zelo snežilo, ko se pripeljem v Admont, kjer je bil naš kader. Ker je bil brat Albin istočasno v Admontu pri I.stotnji, ki se je nahajala v samostanu, sem se namenil kar k njemu, kajti drugam nisem vedel. To sva se pogledala, ker sem prišel popolnoma nepričakovano. Tam dobim nadaljnje navodilo, naj se zglasim v bataljonski pisarni. Tam sem bil na kratko ozmerjan in poslan k Teresenemabteilung, ki je bilo onkraj kolodvora. Tam sem jih šele slišal, in sicer prav po nepotrebem.

"Kje si se klatil toliko časa, zakaj nisi prišel s patrolo, ki je čakala na kolodvoru" je kričal narednik na Terezenenabteilung. Ves moj izgovor ni dosti pomagal razgretemu naredniku; kar s kaznijo mi je pretil. Le ko sem mu ponovno trdil, da nisem na kolodvoru videl nobenih vojakov, ki bi čakali na kake Transporte, in na prigovarjanje Albina, ki me je spremil tja, se je nekoliko potolažil in mi dovolil, da grem lahko kar z njim k I.stotnji. Drugače bi moral prenočiti kar na Ter.abt. /med stenicami/. Takoj prvi dan sem naletel na take zveri, kaj šele bo. O, bolnica, zakaj sem te moral že zapustiti!

Drugi dan sem bil dodeljen II.vodu, ki je bil nastanjen v neki gostilni. Kakor nalašč je začelo takoj snežiti in snežilo celi teden, tako, da smo ga precej pregazili na vajah.

Nekega dne nas peljejo na vežbašišče proti G...jzom. Snega je bilo nad kolena. Po cesti je še šlo, a ko pridemo na vežbališče, so pa poveljevali na levo, na desno, pošev, i.t.d. da smo vsega potlačili k tlom, potem smo pa lahko ekselcirali.

Včasih smo imeli tudi nočno vajo, tedaj smo šele poskusili kaj je sneg. Udiralo se je kamor sem stopil, ker je bil svet tam ves močvirnat. Največ smo se pa držali okrog velikih hrastov in jagnetov ob reki Aniži. Tam nam je večkrat pravil svoje dogodivščine iz Doberdoba, naš poročnik Ukmar. Prav rad je omenil in pohvalil svoj plašč, ki ga je že spremljal po vseh bojiščih in da ga ne da za nobeno ceno, čeprav so uši v njem.

19. tega se je naš vod preselil iz gostilne v samostan k ostali stotniji. Ker smo dobili mesto v prvem nadstropju, kjer je bila tudi v bližini krojaška in čevljarska delavnica, nisem ležal v moji sobi, ampak pri Albinu v delavnici.

Zima je vedno bolj pritiskala, čeprav se je že bližala svojemu koncu. Mi pa ne oziraje nanjo, smo vedno ekselcirali. Če smo napravili kak pohod izven Admonta, smo bili veseli, ker takrat nas ni zeblo. A kaj, ko smo navadno v najhujšem mrazu imeli proste vaje na dvorišču, tako, da se mi je nekoč pri 21 stop. pod 0 zanohtalo in sem se moral od slabosti vsesti v sneg.

10. marca sem bil dodeljen k marš. Tedaj sem pa že vedel, da se v Admontu ne bom dolgo držal.

Sprva je bilo v Admontu jako dolgočasno, ker so okrog njega sami visoki hribi. Seveda, še dolgočasneje se mi je zdelo radi tega, ker sem prišel iz bolnice. To je bila izprememba! Potem smo se pa privadili tudi okolice. Kako veseli smo bili, kadar smo šli v Hal. Postavili smo puške v piramide, odpeli opremo in imeli enourni počitek v vasi. Potem pa zopet nazaj.

Večkrat smo šli tudi proti Frauenbergu. Skozi vasi ob desnem bregu Aniže smo šli tja, se ob mostu v Frauenbergu udarili s sovražnikom in potem skupno odšli po levi strani reke mimo prijaznih vil nazaj v Admont. Večkrat je imel nekū prostak tudi harmoniko s seboj in nam tako krajšal pota. Je pa bil tudi v resnici igralec prve vrste, vsi oficirji so šli vedno ob njegovem vođu.

15. tega dobimo novo obleko, čevlje, nahrbtnik in drugo. Vse je kazalo, da kmalu odrinemo. Najbolj vesel sem bil hlač, ker so bile pumparice. Dobili smo toliko stvari, da sem jih komaj stlačil v nahrbtnik.

Potem smo se šele potili po vežbališču in še bolj so nas preganjali kot prej. Skoraj nič nismo bili v stanovanju, temveč skoraj vedno na vajah.

Ob prostih časih, no, so se pa polnile gostilne, katerih ni manjkalo v Admontu, kjer so se fantje postavljali z rumenimi trakovi na kapah, kjer je bil napis: drugič, tretjič, na bojno polje.

Ker smo imeli 20-tega spoved, smo pričakovali v najkrajšem času odhod. V ta namen smo se skupno fotografirali.

Kmalu po tem pa smo zvedeli, da gremo 5.aprila - "naprej".

1916

Z O P E T P R O T I I T A L I J A N O M

Pripravil sem si vse potrebno za na pot, kajti nikdo ni vedel kam gremo.

Petega aprila je bil že zgođaj zjutraj ropot in leánje sem in tja po štiftu. Vse se je pripravljalo, basali smo nahrbtnike, zvijali odeje, privezovali skodele, i.t.d. Pred sedmo uro je že stal bataljon na dvorišču. Prišli so še oficirji in vršila se je prisega. Za prisego je sledil govor. Najprej v nemškem, potem pa v slovenskem jeziku.

Kratka in jedrnata navodila nam je dal v govoru g. nadporočnik Dr. Lovro Pogačnik. Končal je z besedami: "Vse za vero, dom, cesarja!" Nakar je sledilo iz stotine grl "Živijo!" Nadaljne živjoklice so pa preprečili nemški oficirji: "niht sivjo, drajmal hoh". No, ta je bil pa jako klav~~x~~ern. Samo nekaj Nemcev se je oglasilo, drugače je pa vladala tišina.

Godba zaigra koračnico, vod za vodom, stotnija za stotnijo zapuščajo dvorišče z vriskom v ustih in žalostjo v srcu.

Na kolodvoru, ki ni oddaljen, nas je že čakal vlak, s katerim smo se takoj odpeljali. Poslednji vriski so pojenjali v slovo onim, ki so nas prišli zadnič pozdravit.

Tako je vlak vlekel 19.maršbataljon zdravih, mladih in starih fantov in mož, v boj na zahodno fronto.

✘ V Admontu nismo bili zadovoljni, toda danes mislim, da ga ni bilo med nami, da bi ne ostal rajši v njem pri polenovki, kot pa šel tja, kamor so nas peljali. Mimogrede smo se še spomnili veselih Admondskih uric. Kako sta se včasih kadet Bonča in Šiler razumela, koliko mošta je bilo spitega, i.t.d. Tudi na cestni gospodični nismo pozabili, saj je vsak poznal blondinko in črno, saj sta bili vedno na cesti.

Naslednjega dne prispemo v Bišofshofen na Solnograško. Nihč~~x~~ ni vedel, da ostanemo tam, ker smo že več ur čakali v vlaku ne da bi se kam premaknili. Bili smo pa že v času, ko je moškega primanjkovalo povsod: kajti, po kolodvoru so hodile v delovnih moških oblekah ženske, ki jih sprva še opazili nismo.

V veliko veselje smo zapustili vlak in šli iz mesta kake pol ure in dobili zasilno stanovanje v barakah za seno, sredi travnikov, pod hribom, na katerem stoji velik samostan. Tam prenočimo. Naslednjega dne pa drebimo udobnejša stanovanja, namreč v skednju pristave prej imenovanega samostana, tik pod hribom.

Poleg našega bataljona se je ustavilo še več vlakov z bataljoni, ki so ostali za rezervo v Bišofshofnu ali v okolici. Tudi samostan je sprejel pod svojo streho en goriimenovani bataljon. Veseli smo bili tega našega izstopa, ker smo vedeli, da ne pridemo še tako naglo v boj, ker smo še precej oddaljeni. Od našega stanovanja je pot lepo speljana proti samostanu. Na ostrem ovinku sredi pota stoji lična kapelica, kamor smo se zatekali ob času "Šmarnic" meseca majnika. Takoj prvo nedeljo gremo k maši v samostan. Na začudenje zagledam med tamkajšnjimi vojaki Matasoviča, znanca iz Solnograške bolnice. On mi pa pokaže še Rodhuberja, pa smo bili vsi trije skupaj, kakor v bolnici.

V začetku našega bivanja tu, smo imeli precej hladne dneve. Ko se je pa ogrelo, smo imeli pa res pravi užitek tu. Vežbanja smo imeli malo. Pred stanovanjem pa obraščen breg z grmovjem, kjer smo vedno bili v prostem času pri kartah in drugih igrah.

Posebno razveselil me je pa paket, kadar sem ga dobil od doma. Kako z veseljem sem ga odpiral, kako pazljivo prekladal stvari, ki so bile v njem, da bi ja ne ostalo kaj med papirjem. Kako sem se ob pogledu na te stvari, spominjal doma. Še papirja, ki je bil vmes, se mi je zdelo škoda zavreči.

Na cvetno nedeljo smo se očistili uši, če jih je že kdo imel in se skopali. Naletaval je pa celi dan sneg, čeprav je bilo že 16. aprila. Ob priliki velikonočne procesije je vse vojaštvo delalo špalir, ena stotnija se je pa udeležila parade v procesiji. Kar naenkrat zagledam v tej stotniji Pasingerja, tudi kolega iz bolnice. Korakal je ob kraju in sem mu zašepetal, toda ni se smel ozreti in tako se nista srečala s pogledi.

Velika noč in ponedeljek sta bila jako pusta. Padlo je precej snega in bilo jako mrzlo, torej prazniki prav slabi. Rojil mi je pa po glavi vedno Pašinger. Toda kako ga najti, ko niti približno nisem vedel kje se nahaja njegov bataljon oziroma stotnija. Povpraševal

sem vsakega tujega vojaka, katera stotnija je bila za parado v procesiji. Naposled sem le zvedel, da je bila to III.stotnija 21.Dom. polka, ki ima svoj stan v vili Magdalena, sredi mesta. 28-tega se mi posreči, da najdem to vilo in v podstrešju Pošingerja. Kako veselo je bilo svidenje! Večkrat sva se potem dobila na cesti in razmotrivala o tej in oni stvari. Največ, se ve, o Solnogradu, ki ga je bilo tako težko zapustiti. Kdo bi si mislil v Solnogradu, ko smo skupno odšli iz bolnice, da se bomo čez dva meseca našli v rezervi, in to, kjer smo bili od raznih polkov.

Vedno bolj smo se privajali Bišofshofnu, saj je imel tudi prijazno okolico. Največkrat smo za vajo usmerili pot v polnruogo uro oddaljeni Werfen, prijazen trg s starim gradom na gričku. Vsaj trikrat na teden smo bili gotovo tam. Izstavili smo puške, odpeli opremo in se razpršili po trgu v gostilne in trgovine, kamor je kdo hotel. Seveda, izven trga ne.

Za kratek in prijazen izlet v prostem času je pa bil Forwerfen. To je sredi pota proti Werfnu, se odcepi stezica čez ozek mostič male reke v desno pod hrib. Sicer je bila vasica mala, a dobil si v njej vse: gostilno, trgovino, peka, i.t.d.

Ob cesti v Werfen stoji velik mlin, kjer je prebivala brhka mlinarica, v katero se je zaljubil naš sanitetni četovodja Čeč. Ljubezen je pa bila tako nesrečna, da se je Čeč zastrupil in umrl. Dva dni po tem smo ga pokopali s častjo na Bišofshofenskem pokopališču.

Za 4.maja smo imeli napovedan marš v gore na Hohrindek. Že prejšnjega dne smo dobili vse potrebno za na pot, kakor: škatlico sardin, pol litra himperja, kruh in drugo. Zgodaj zjutraj se odpravimo zdoma. Pri zadnjih posestnikih ob vznožju hriba, smo spotoma iskali mleka, a zaman. Rinili smo višje in višje tako, da po par urah pridemo v sneg, katerega je bilo vedno več, čimbolj smo se bližali vrhu. Še pred poldnevom smo dosegli vrh, ki je bil tako zasnežen, da ga ni bilo mogoče zmeriti s hribovsko palico. Bila je prekratka. Hohrindek je jako visok in ozek, kot Storžič, in do vrha obraščen s smrekami. Na vrhu smo imeli kosilo, mrzlo seveda, kar smo imeli s seboj. Nato pa naglo nazaj v dolino. To je šlo, kot strela smo švigali eden mimo drugega po zmrzlem snegu. Tako smo hitro menjali letne čase.

Iz tako mrzle zime vrh Hohgrindeka smo prišli v par urah nazaj v dolino, ki jo je že obdarjala gorka, zelena pomlad. Takih vaj in izletov smo bili vedno veseli. Kaj, ko so nas pa tolikokrat razburili in preplašili iz srede najlepšega spanja. Včasih se je oglasil rog ob 11. uri ponoči: "Alarm, alarm!" je begal po ležiščih službujoči in nam naznanjal, da gremo od tod, da moramo vzeti vse s seboj, ker se nič več ne vrnemo. Tako smo izginili v noč misleč, da se res več ne vrnemo. Toda, ko smo bili že izven mesta, se razvijemo v bojno črto in začnemo napadati. In zopet se oglasi rog: "Ustavite ogenj!" in bilo je konec vaje. Odšli smo nazaj v svoje stanovanje precej razdraženi, a vseeno še veseli, samo da smo ostali še tu. Čeprav smo imeli naslednji dan mnogo dela, da smo si zopet spravili svoja ležišča v red.

25. maja smo šli na vajo v hribe, iz katerih smo se vrnili šele 27-tega. Bili smo precej visoko v gorskih vaseh. Imeli smo s seboj vse, tudi kuhinjo. Kadet pa še celo - ljubico.

Nekaj dni kasneje sem pa dobil bolečine v grlu /vse od prehlajenja/. Prvih par dni sem potrpel, a ker se niboljšalo, sem bil prisiljen, da grem na pregled. Zdravnik me je poslal v bolniško sobo. Ta se je nahajala na kraju mesta, jako zapuščena. Bili smo v njej samo par dni. Ker je bila premajhna, zato so nas premestili v sredino mesta, v velik salon, igralnica imenovan. Tam smo se imeli boljše, vsaj prostora je bilo dovolj, da je imel vsak svojo posteljo. Dolgočasno je bilo pa vseeno. Hrano je dobival vsak od svoje stotnije. Tako je bila moja skoraj čisto mrzla, ko mi jo je prinesel iz pol ure oddaljene pristave.

Bolečine v ustih so se mi počasi boljšale, toliko, da sem vsaj lahko jedel. Prve dni pa sploh nisem mogel, razen malenkostne kave, uživati ničesar. Prav želel sem že zapustiti to sobo, zato sem se tudi prostovoljno javil 7. junija, ko prâde upravitelj vprašat, če gre mogoče kdo prostovoljno k stotniji. Prišlo je namreč toliko novih bolnikov, da je zopet zmanjkalo postelj. Zato sem se hitro javil jaz, čeprav so bili drugi bolj zdravi. Potem mi je dal zdravnik še na razpolago: če hočem pri stotniji hoditi 1 teden na vaje brez opreme ali dva dni biti popolnoma prost. Odločil sem se rajši za drugo, dobil dokumente in šel.

Nič se še ni spremenilo pri stotnji, vse je še bilo tako kot pred 12 dnevi, ko sem odšel.

9.maja je odšel celi bataljon na dolgo pot 20 km proti Solnogradu, brez nahrbtnikov. Pozno zvečer so se šele vrnili nazaj vsi trudni. Jaz pa sem počival celi dan doma. To se mi je zdelo, da sem se pri zdravniku izjavil za drugo olajšavo, drugače bi seveda moral z njimi. Tako nam je mineval čas. Včasih v veselju, včasih pa tudi v skrbeh na bližnjo bodočnost, ker nam niso nič kaj dobrega obetali.

V delavnikih smo bili skoraj vedno na vajah. Ker smo pa imeli dobre vaditelje, so nas po kakem spopadu v gozdu pustili toliko časa, da smo se počeno nadremali. V nedeljah pa kdor je hotel, je šel k maši. Navadno nas je vedno zbral skupaj četovodja Štrukelj. Ko pa je odšel ta v častniško šolo, je bil pa njegov namestnik, enoletnik Ernest Mlakar, mlad, tih in priden fant, da ga mu ni bilo para. Zato je bil prav vesel, če se nas je zbrala dolga vrsta v nedeljo dopoldan, da nas je peljal v cerkev. To je bilo njegovo največje veselje.

Pri vođu smo imeli tudi moža posebne vrste, bil je Nemeč. On ni govoril z nobenim in ni imel prijatelja. Najsi bo doma, ali na vajah, ko je bil počitek, on se je stisnil v kak kot in molčal. Tudi odgovora nisi dobil, če si ga kaj vprašal. Bil pa tudi ni za nobeno rabo, saj še mesne konzerve ni sam odprl kadar smo jih dobili za kosilo. Vedno jo je pomolil meni in poprosil: "Lampič, aufmahlen".

N A D O B R D O B

Vse prehitro so nam minevali dnevi, kajti bali smo se dneva, ko zremo za naš odhod. Da pa vedno ne bomo ostali tam, smo pa tudi vedeli, zato nismo bili preveč prestrašeni ko smo slišali, da zapustimo Bišofshofen 23. junija.

Zdaj se je pa šlo zares. Nihče več ni dvomil, da ne gremo naprej. Ker, ko smo imeli vse pospravljeno, smo dobili tudi ukaz, da sežgemo vso slamo oziroma drobno oblanje, ki smo ga imeli za ležišča. Vsega smo znosili iz naših prostorov in še vse deske, papir in zaboje kar smo jih dobili tekom našega bivanja tam. Seveda je tudi pokalo, ker je bilo mnogo nabojev vmes. Tako smo dejali, da nam ni utekla nobena uš: če ni zgorela, je bila pa ustreljena. Medtem ko so velikanski plameni švigali visoko v nebo, se je zbrala v višinskih legah mesta množica ljudi, ki so v strahu opazovali naš ogenj misleč, da je vsa prüstava v ognju.

Ne ravno preveč razpoloženi zapustimo pristavo in odidemo na kolodvor, kjer se odpeljemo proti zahrbtnemu Italijanu. V veliko veselje nam, se je vlak na križiščnih postajah držal v levo in to nam je dalo upanje, da še enkrat vidimo domače kraje. Nismo se varali. Naslednjega dne, 24. jun. zjutraj se že vozimo po slovenskih tleh in ob 10^h smo bili že v Ljubljani. Kakšno veselje je bilo ob izhodih. Vsak bi rad znanca, pa ga ni bilo. Kmalu zapustimo šišenski kolodvor v nadi, da na glavnem gotovo dobim kolega, znanca, saj je mnogo železniških uslužbencev tam. V tem pa pridemo iz šišenskega kolodvora v nov tir, ki se odcepi takoj v Šiški in priključi tržaškemu pri Celovski cesti. Tako je naš up na znanca pašel v vodo.

Ljubljana je bila kmalu za nami in že smo drveli po kraškem svetu. Tam je pri nekem predoru dvema našima vojakoma odbilo noge, ker sta jih preveč daleč molila iz voza.

Kmalu zagledamo velike italijanske opazovalne zrakoplove visoko nad hribi, po kolodvorih pa vse polno beguncev, preobloženih z različnimi bisagami. Vse je kazalo, da se z naglico bližamo ognjeni črti. V mraku priispemo v Nabrežino. Dolgo smo čakali tam, do popolne noči, potem smo pa odšli po razkopanih cestah skozi Nabrežino, na polje, mimo vinogradov pod neki hrib in tam prenočili med grmovjem.

Kmalu po sončnem vzhodu drugega dne, je že vse mrgolelo okrog grmovjev. Obiskovali smo drug drugega in ogledovali kamenito okolico. Tega kraja ni smel nihče zapustiti, ker smo imeli kmalu oditi. Tekom dneva so nas res razdelili med ondotne bataljone, ki so se že dalj časa udeleževali bojev okrog Dobrdoša.

Okrog 30 nas je bilo dodeljenih v vas Slivno k 42.Land.inf.bat., ki je bil sestavljen iz razpadlega češkega 28-tega polka, pri katerem so bili narodi iz vse Avstrije. Tudi par Slovencev je bilo, med njimi Mavri in desetnik Mladovan s katerim smo se takoj seznanili in postali takoj prvi dan prijatelji. Doma je bil blizu Gorice, iz vasi Ozeljan. Svoje prostore smo dobili v podstrešju neke hiše, okrog katere je bil zid in drugo gospodarsko poslopje tako, da je bilo dvorišče popolnoma zaprto od vseh strani. V zoženem koncu se je nahajal vodnjak na vedro, do katerega je vodilo nekaj kamnitih stopnic.

Tiste dni je bilo, dasi je bil še le junij, neznosno vroče. Zato se je šla naša stotnija takoj prvi dan kopat. Na sredi pota do morja nas dobi dež. Vlila se je taka ploha, da smo bili takoj vsi premočeni. Ni nam bilo potem treba hoditi dalje, ker smo se že na cesti skopali, zato smo se rajši vrnili. Ko pridemo nazaj v vas, je zopet posijalo sonce z vso vročino, voda po cestah je pa drla v dolino.

Kmalu se posušimo in postali smo zopet dobre volje. Kaj, če je človek moker sredi najhujše vročine! Vse kaj družega je pozimi, ko mi je zmrznik montel /plašč/, da sem komaj gibal. Drugi dan zopet poskusimo, pa zopet nas je prepodil dež. Šele tretji dan smo dospeli do Sistiana, kjer smo se skopali v morju. Ker pa je bil precej valovit, sem ga večkrat, brez svoje volje, na debelo pokusil.

Večkrat smo imeli pregled rezervnih porcij, posebno pa municije. Dobro smo se tudi vadili streljati, posebno pa vadili v metanju ročnih granat. Tam čez hribe sem je pa bučalo in odmevalo v dolino, da nas je kar pretresalo. Večkrat smo dobili boljše cigarete /sport/ in več vina. Tega smo tudi dobili še po potrebi večkrat v gostilni. Včasih so nas prišli pozdravit italijanski aeroplani, ki so cele kupe časopisov razmetali med nas in vabili ljudi za Italijo.

29.6.

Na dan Sv. Petra smo imeli na prostem sveto mašo. To je bilo vojaštvo iz vse okolice od raznih polkov. Bil pa je to zadnji dan našega bivanja v Slivni. V petek smo bili že dopoldan pripravljeni za odhod. Ker sem imel prepoln nahrbtnik, sem nekaj odložil za grm, ki sem vedel, da ne bom tako močno rabil, dasi se mi je zdelo škoda zimskega svitra, kožuha in veliko škatlo finega vazelina in masti. Kaj bom to nosil v tej vročini, ko imam družega popolnoma dovolj.

Sonce je že dopoldan pripekalo, zato smo si izsušena grla močili s črnino tam v sosednji gostilni. Pa ne samo radi vročine, pač pa radi tolažbe, kajti vedeli smo dobro, kam gremo. Zato si videl tam tudi take, ki so se redkokdaj dotaknili vina. Denarja tudi ni bilo škoda, saj ni nihče več mislil, da se še kdaj vrne, če pridemo tja, kot so nam pripovedovali. Zato so vedno polni litri izpodrivali prazne, nam pa je postajalo vedno bolj vroče. Menaža nas ni razveselila kot navadno, ker danes se je čamo pilo in pilo, ker le v vinu smo iskali tolažbo.

Ob 4^h je bil /popoldne/ odhod. Po šest mož, trije na desni, trije na levi strani ceste v presledkih 50 korakov smo zapuščali Slivno. Vročina neznosna, saj je bilo nebo popolnoma brez oblakov, prahu po cesti skoraj ped debelo, katerega je vzdigoval tren, ki nas je vedno prehitel ali srečeval. Od obraza je kapljalo venomer, dokler se ni nabralo na njem debela plast prahu. Nad nami so se pa kot kragulji vozili sovražni aeroplani. Marširali smo skozi Kostanjevico in še daleč tja v neki gozd, kjer so nas sprejele velike barake.

Drugi dan še vedno tako vroč, pa vsaj pustili so nas v miru in senci. Ta dan smo dobili tudi plačo. Kako malo se nam je zdel vreden denar ob tem času, kot bi nam dajali gumbe. Ob 10^h zvečer zapustimo barake in pridemo po treh urah v temni noči v Brestavico. Tam sredi vasi stoji znamenit vodnjak, zgrajen med vojno. Nekoliko nad njim smo si poiskali prenočišče na golih deskah v zapuščeni hiši. Nihče se ni smel sleči in ne sezuti, strogo prepovedano pa je bilo delati kakršnokoli svetlobo, ker smo bili že blizu sovražnika. Tam v levo nad hribi je vedno prasketalo in razsvetljevalo prostor na stotine raket.

Zjutraj, ko se zdani, smo šele vedeli kje smo. Na vrtu naše hiše je bila velikanska jama, vsa bližnja okolica in strehe pa posute z rušnjami. Pri neki hiši je bil odnešen dimnik, pri drugi zopet odbit vogal hiše, i.t.d. Večje škode pa ni bilo, razen še vseh šip, ki so bile razbite. Zvedeli smo, da je bila to granata največjega kalibra in da je padla tja že nekaj ur pred našim prihodom. V teku dneva smo se še oddahnili v Brestovici, pozno popoldan pa zopet odšli dalje, v smeri - Dobrdo.

Bil je že mrak, ko se približamo Dobrdojskemu jezeru. Počasi smo šli ob njem po cesti, ki je že precej poskusila udarcev granat. Kar nenkrat prifrči par krogel in že se zgrudi nekdo izmed naše srede. V trenutku je bilo vse v jarku in za obdano ograjo ob cesti, saniteta je pa odnesla ranjenca na obvezovališče. Tako smo imeli prvega ranjenca na Dobrdo. Takoj nato poči salva baterije, ki je stala ob jezeru. Še bolj smo se tiščali k tlom, ker smo mislili, da so to italijanske granate. Niso nam pa prizanesli Italijani. Komaj so prišle naše tja, že smo dobili odgovor trikrat vrnjen. Precej časa smo čakali in imeli še enega ranjenca, predno smo odšli naprej. Skalnato pobočje nasproti jezera nas je v začetku precej oviralo. Ko dospemo nekoliko višje med stene zloženega kamenja, ki so služile za kritje zveze med bojno črto in rezervo, nas pozdravijo najprej sovražne baterije, ki so spuščale med nas uničujoč ogenj, da smo se takoj razpršili na vse strani. Nekateri so se obrnili nazaj, drugi so hiteli naprej, tretji zopet so se tiščali za zidovi.

V kratkem dospemo v globok jarek, ki je bil na vrhu jako širok, spodaj pa tako ozek, da smo se komaj srečevali. Prišedši v ta jarek, smo bili tako obsipani od granat in šrapnelov, da je vsak popis nemogoč. Vse navskriž so padale, ranjencev pa je bilo vedno več. Begali smo sem in tja kamor je kdo mogel, preskakovali mrliče in ranjence, v, od umetnega ognja razsvetljeni noči.

Ekrazit je smrdel, prst in kamenje je škropilo na vse strani, drobci granat pa so piskali po zraku. Naprej nismo mogli, nazaj nismo mogli. In kaj bi nam pomagalo, saj so tudi za nami padale!

V tem ognju se nam posreči priti do prvih rezerv. Hitro v kaverne, se slišijo klici med strašnim ognjem, ki je pretresal vso planoto.

Tam sredi razbitih skal je bila ozka odprtina, kamor smo drug za drugim izginili pod zemljo po lestvi, ki je bila že skoraj brez klinov. Več metrov pod zemljo smo se vsi obupani tiščali skupaj v skalnatih razpokah, kot sardine v škatli. Le malo-kje je ta prostor razsvetljevala slabotna svečica, da smo se komaj videli.

Boječe smo se gledali, kajti vse se je zibalo in bobnelo, da je bilo groza. Vojaki, katere smo imeli nadomestiti, so bili že nekoliko vajeni, toda boječi kakor mi. Bili so opremljeni z maskami za plin, katerih mi do sedaj še poznali nismo. V Galiciji jih nismo rabili, a tu so nas plašili, da Italijan večkrat napade s plinom, da je zato maska neobhodno potrebna. Res smo jih kmalu dobili tudi mi.

Po par urnem počitku smo morali zapustiti skalnato kaverno in nadomestiti bataljon, ki je bil že popolnoma izmučen in razbit. S kakšnim veseljem so nas sprejeli! Niti minute se ni nihče mudil, vsak je pograbil svoje stvari in bežal kar se je dalo. Zaenkrat so zopet odnesli zdrave pete, če jih ni na potu kaj dohitelo. In kaj je čakalo nas?

Zasedli smo prostore v odprtih razbitih jarkih. Topništvo še ni niti malo pojenjalo s svojim grmenjem. Bili smo na točki, ki niti vedeli nismo kje je sovražnik, oziroma kje ga ni, kajti od vseh strani je pokalo proti nam da nismo vedeli od katere strani bi se krili. To je trajalo celo noč, šele zjutraj se je poleglo. Taka je bila naša prva noč na Dobrdoču. Zjutraj šele smo videli pravo sliko. Najrajši bi se zjokal ob pogledu na ta nesrečni kraj, kamor so nas pripeljali. O, ti nesrečna planota Dobrdoška, kako si razbita, kako zapuščena, kako strašna!

Vse razorano od tisoč in tisoč granat, ki so še nekaj časa morale. Razrušeni jarki, da na mnogih mestih niti prehoda ni. Razmetano lesovje, raztrgane žične ovire in povsod vse polno mrličev. Kdo se je zmenil zanje. Ležali smo celi dan za kamenji, komu je prišla na misel menaža, samo da bi dobil požirek vode, bi dal zanjo vse, samo da bi si nekoliko potolažil izsušeno grlo.

1916 Tričetrt na šest 3. julija dnevni molk prekinejo zopet italijanske baterije, katerim seveda so tudi začele odgovarjati naše. Obojestranski ogenj je vedno bolj naraščal tako, da smo bili kmalu v sredini

eksplodirajočih granat vsega kalibra. Nobeno kritje ni nič pomagalo, vse se je rušilo, kar še ni bilo razsutega. Granate niso izbirale, zdaj je padel ta, zdaj oni, in srečen je bil oni, ki je s krvavečo rano sam tekkel v zaledje. Tudi izmed teh je marsikomu prestregla pot krogla, če mu je prejšnja prizanesla. Tako so se naše vrste redčile.

Po triurnem topniškem boju, ki je bil najhujši, kar sem jih doživel, napadejo Italijani. Bilo se je že stemnilo, ko začnejo ropotati puške, strojnice in deloma tudi že ročne granate. Kmalu začujemo vpitje: "Italijani, Italijani v naših jarkih! Streljat, hitro streljat!" Tedaj posežemo v boj tudi mi.

Postojanko, v kateri smo bili, smo imeli dobro, ker je bila pod našimi okopami dolina, nepripravna za sovražni napad. Zato so navalili vso moč na naše desno krilo, ki se jim je tudi posrečilo prepoditi naše iz jarkov, katere so oni zasedli. Zavzemali so v hudem boju s premočjo jarek za jarkom in se bližali po nekem jarku našemu vodu, ki se je z menoj začel. Stal sem med kamenjem, ki so bili vse križem razmetani od granatnih zadetkov in udarjal z lakuž granatami ob skale in metal nad približujoče sovražnike. Vse je bilo v ognju in ropotu, kot bi se podiral svet.

Mislil nisem ne na življenje, ne na smrt, samo metal sem in prožil puško, da so prazni naboji kar zvonili okrog mene.

Ne vem koliko časa je trajalo to. Glavno je bilo, da smo napad odbili in zapodili zopet sovražnika ven. Celo noč smo se prerivali sem in tja, a zjutraj je zopet zavládala tišina. Gledali in šteli smo se. Kje je ta? Padel. Kje oni? Bežal je s krvavo glavo. Kje oni? Ne vem. Malo nas je ostalo, in še ti, kot drobnica ko zasliši volkove.

Proti poldnevu smo dobili sporočilo, da nas čakajo jestvine pri bataljonu. /Jedli še nismo nič, odkar smo prišli sem./ Takoj vzame desetnik Mladovan moža /Peterlina/, da gresta iskat na poveljstvo.

Dobro ga pouči Mladovan, kako naj se ravna, kajti v naših jarkih so še vedno Italijani, samo pregrajeni so. Če se ne bova pazila, bo po nama. Sonce je vedno bolj pripekalo, saj je bilo nebo vedno brez oblaka.

Mrliči, ki so ležali okrog nas, so smrdeli, da je bilo joj. Nihče jih ni odnesel, zakopati jih na mestu, je bilo pa tudi nemogoče, ker je bilo samo kamenje. Kvečjemu, če nam je bil v jarku v napotje, smo ga dvignili in vrgli nad okope.

Čez eno uro se vrne Mladovan sam, ves preplašen in popolnoma obupan. Skoraj ni mogel povedati, kaj se je zgodilo. "Peterlin je mrtev" je dejal po kratkem molku. "Tam na tistem vogalu, ko sem mu tako pravil naj se varuje, je počilo in zdaj leži tam mrtev".

Ubogi Peterlin. Dober vojak je bil, že sivih las, ki ga bo žena in 8 otrok zaman pričakovalo na vrnitev.

Med pripovedovanjem je razkladal iz vreče, kar je prinesel od bataljona: kruh, sladkor v kockah, konzervno kavo in drugo. Sladkor in kavo je vsak spravil, kruh pa - kdo ga bo jedel, saj nismo bili lačni v takih bojih in vročini. Zložili smo ga med kamenje, kakor prej meso, ki smo ga dobili v vreči.

Ko se je začelo sonce približevati goram, so se pa zopet oglasili italijanski topovi. Posamezni strelji so se kmalu strnili v velikanski val bobnečega ognja. Zopet smo letali iz enega kritja v drugega in zopet nazaj, zdaj v levo, zdaj v desno. Zopet so se redčile naše vrste. Tudi poveljnikom niso prizanašali sovražni strelji. Kadet Bonča je kakor divji tekal po jarkih z obvezano glavo, a bojišča ni hotel zapustiti.

Ko smo se krili v nekem stolpu, narejenem¹² s peškom napolnjenih vreč, butne granata ravno vanj, da smo bili vsi zaviti v ogenj, ekrazit in prah. Stolp se je deloma zrušil, tako da smo ga morali zapustiti, k sreči vsi nepoškodovani.

Z drugega kritja nas zopet prepodi granata, ki je zopet prerahljala naše okope. Tako smo zopet cele ure letali sem in tja, dokler niso zopet naskočili Italijani. Tedaj se je začel zopet pravi boj. Čez nas so letele težke granate, da so zabranjevale pomoč, med nas pa so škropili šrapneli, ročne granate, strojnice in drugo. Velikanske mine so pa še povečevale /povečevale/ grozo in morale kar so krogle prizanesle.

Več ur je trajalo to, da sam sebi nisem verjel, da nisem bil deležen svinca, železa ali kamenja. Če bo trajalo to še dolgo, se kmalu ne bomo imeli s čem braniti, kajti ročne granate in naboji so izginjali kot kafra.

Kmalu po polnoči se je pooblačilo in začele so padati drobne kapljice,

katere smo lovili kar v usta. Da bi se vsaj ulil dež, ki smo ga po zopetnem prestanem boju tako želeli, čeprav smo bili brez streh. Pa ga ni bilo. Kmalu se je zjasnilo in začelo se je švitati. Napočil je 5. julij. Bil je kakor vsi minuli dnevi tega meseca: grozen in strašen.

Vrstili smo se na straži, na vzvišenem prostoru v jarku. Samo pol ure je vsak zdržal in bil zamenjan. Mirno sem sedel s puško v roki in gledal skozi malo linico v železni brambni plošči proti sovražniku. Videti ga ni bilo nikjer. Tiščal se je v okopih kot mi. Pred temi, ki so mi bili najbližje, sem bil varen. Toda pred onimi, ki so bili za njimi, ki so nam vedno pošiljali kaj težjega, sem na trepetal in komaj čakal, da sem bil zamenjan. Niti minute potem, ko sem bil izmenjan, poči in z vso silo trešči granata na mesto, kjer sem prej sedel. Železna plošča, ki ni zadržala granate je obležala vsa zviša ob vojaku, ki je obsedel brez glave, s polovico odbite cevi pri puški, ki mu je ostala naslonjena ob rami. Strašen prizor. Da bi bil le nekaj sekund kasneje prišla vrsta na zameno, pa bi se jaz pogledal s smrtjo. Tako sem bil pa deležen samo nekaj malih udarcev od kamenja, ki je padal po nam. Takih prizorov smo v teh dneh doživeli mnogo. Marsikateremu se je zmešalo samo od strahu, da nas je zapustil. Začeli so nas tolažiti, da ne ostanemo dolgo tu in da gremo potem daleč nazaj v zaledje. Opoldan pride zopet sporočilo, da nas čaka pri bataljonu kosilo. Vsi naenkrat nismo smeli, ker straža je morala ostati v jarkih. Zato smo šli v skupinah, seveda v dolgih presledkih. Pot je bila jako nevarna. Na ovinku, kjer je padel Peternel, je moral vsak v neenakih skokih hiteti naprej, če ne mu je bistro oko italijanske straže takoj posvetilo, saj je bila komaj par metrov oddaljena. Pa tudi drugje pot ni bila varna. Zdaj se je bilo treba plaziti po trebuhu, zdaj zopet preskakovati mrtvece, ki so smrdeli in raz katerih so se vzdigovali celi roji muh, Na celi tej poti, ki je bila skoraj vsa vidna sovražniku, so pokali na nas, zato je vsak hitel kolikor je mogel. Vsi zasopli pridemo do kuharjev, ki smo bili takoj deležni kosila. Juho sem hitro spil, rezance pa vrgel proč. Kdo bo jedel, saj smo bili samo žejni. Nekdo se spomni, da bi šli, ker smo že tukaj, še naprej do jezera, da se bomo pošteno napili, saj juha ni dosti zalegla.

Že smo nadaljevali pot čez razorano planoto proti vrhu, kjer je bila mala dolinica. /Berkdoline/. Potem smo bili vsaj nekoliko varni, toda mudilo se nam je vseeno, da bi nas preveč ne pogrešili in pa žeja nas je priganjala. Kmalu smo sedeli ob studenčkū, ki izvira ravno na robu jezera. Nagnil sem dve skodeli ena za drugo, potem sem šele malo prenehal, da sem dobil duška. Potem smo pa pili še in še in si umili noge in obraz. Kakor prenovljeni smo se vračali nazaj.

Na potu dohitimo Dalmatince, ki so z osli dovažali hrano svojim četam. Pa me poprosi eden izmed njih za vodo, ki sem jo nesel v skodeli. V zameno ti dam kave. Pa sva zamenjala, on je izpil vodo, jaz pa kavo, ki mi jo je nalil. In zopet smo šli naprej, oziroma nazaj v skalne jarke.

Pri bataljonu naletimo ravno na vino, ki so ga delili. Vsak je dobil svojo porcijo, pol litra, ki se nam je zopet prilegel kot še nikoli. Ta čas, ko smo bili ob vodi, vinu in kavi se nam je zdel tako nebeško lep, saj smo bili zdaj popolnoma drugačni. Pa smo prišli zopet v pekel, zopet se je ponavljala stara pesem.

Ko se približamo na kakih sto metrov našemu kritju, v jarku pod živo skalo, kjer smo se že prej tiščali celi dan, trešči granata s strani ravno vanj. Trije so bili na mestu mrtvi, pet pa ranjenih. Vsi so dobili, kolikor jih je bilo notri, manjkali smo samo še mi trije. Ko bi se le še malo bolj podvizali na povratku, pa bi bili deležni tudi mi.

Strašen je bil pogled na ta naš mali predorček, ki smo mislili, da smo varni v njem, pa ti pride s strani, prav v notranjost. Ranjenci, kateri so mogli, so zbežali, druge so odnesli, mrtvece pa nam pustili. Eden je obsedel na vreči naslonjen na steno z napol odprtimi očmi, drugi je v popolni nezavesti ležal in v smrtnem boju neprenehoma gibal z nogo. Tretji je pa popolnoma razmesarjen ležal po vseh kotih in stenah. Vse je bilo krvavo. Tedaj zvem, da je pri včerajšnjem boju padel tudi Rozman iz Št.Vida.

Kmalu nas iz tega kritja preženejo granate, ki so vedno bolj začele padati v bližino. Zopet se je začelo tisto prerivanje in beganje po jarku, kot vse prejšnje dni. Vse se je treslo in rušilo, vse je ^{tr}epetalo in ječalo.

Na nekaterih mestih ni bilo mogoče zdržati, ker nas je dušil zrak plinastih granat. Cel večer je bil pravi sodni dan. Med najhujšim ognjem smo morali donášati strelivo.

Šele pozno ponoči prepodi naša rezervna stotnija sovražnika, ki ni prišel samo v naše jarke, ampak nam že za hrbet. Zopet smo žrtvovali fante, pa tudi sovražnik je pustil dosti mrtvecev pri nas. Preplašeni smo se tiščali v razdrtem jarku drugi dan, to je bil že četrti, ali 6. julija. Skoraj se nismo poznali, vsi v resnih in obupnih potezah, zaprašeni in izmučeni do smrti.

Meso, naše porcije, ki je že dva dni ležalo nedotaknjeno v vreči poleg nas, je širilo še poleg drugih mrličev tak smrad, da ga zagrabim in treščim čez okope.

Ker so nam ponovno obljubljali, da bomo kmalu zamenjani, smo mislili vedno samo na to. V ta namen sem si poiskal in pripravil svoj nahrbtnik, ki ga vse štiri dni nisem rabil. Bil pa je razen perila, prazen. Vse so mi krščene hijene pobrale iz njega.

Poka in udarjanja granat sem bil že tako vajen, da se še zmenil nisem, če ni padla prav v neposredno bližino.

R E Š I T E V.

Zvečer so prišli tuji vojaki na naša mesta, katera smo jim prepustili z velikim veseljem. Vsak izmed nas je bežal kar se je dalo, nihče ni čakal povelja. Hiteli smo po poti kot včeraj. Točka naša je bila - jezero.

Tam smo se zbrali, kolikor nas je še ostalo. Saj nas ni bilo veliko. Naš vod je štel 13 mož, pred štirimi dnevi, ko smo šli v boj, nas je bilo pa 58. Približno število mož se je zmanjšalo tudi pri ostalih vodih.

Pridružilo se nam je še nekaj mož, ki so bili v teh štirih težkih dneh samo lahko ranjeni ali pa tako oslabljeni, da so zapustili bojišče. Tako je prišel tuji Mavri, ki je bil takrat v tistem kritju pod skalo samo oškropljen s krvjo, ki je bežal na obvezavališču, kjer so ga samo umili in poslali nazaj h stotniji.

Od tod nismo krenili proti zaledju, pač pa nazaj od koder smo prišli, nazaj v breg proti sovražniku. Kaj bi bilo hujšega za nas. Šli pa nismo nazaj v bojno črto, ampak ostali v rezervi, nekaj sto metrov za njo, v Berkdolini. V nezavarovanih lopicah smo se nastanili, kjer nismo bili varni niti pred puškinimi krogli, kaj šele pred topovskimi. Edino kritje je bila globoka jama v kateri smo se v vročih dneh hladili. Kadar je pa začela kanonada, smo jo pa popihali ven. Imela je namreč samo en izhod, in če bi padla granata tam blizu, bi bilo po nam.

Pred meseci je moralo biti prijetno na tem prostoru, ko je bil sovražnik še bolj oddaljen. Gozdiček pred nami je bil ves v gredicah in stezicah. Zdaj so bile pa te stezice potresene s šrapnelskimi kroglicami, gredice pa razorane od granat. V smrtnem strahu smo prebili na tem mestu celih 11 dni.

Pomoči smo bili vedno na delu pri rezervnih postojankah in pri obrambnih kamnitih zidovih, katere je bilo vedno treba ponavljati in popravljati. Včasih so nam pa dali tudi delo pri belem dnevu, tam vrhu brega, vidno proti sovražniku.

Nekega dne smo morali zakopavati konje, ki so ležali celi teden na soncu, že vi gnili, in to ravno na kraju, kjer je bil prehod iz bojišča v rezervo. S sanitetskimi gurtami privezane smo vlekli v jame, ki smo jih komaj par pedi globoko izkopali v prst med kamenje.

Pri vsakem potegu je brizgnil gnoj iz njega in širil se je nezno-
sen duh, da smo morali večkrat po sapo drugam. Noge smo jim morali
posekati, da niso molele iz njihovih grobov. Tako smo bili vedno
nastavljeni na razpolago - smrti. Pa tudi teh enajst dni je mini-
lo in za njimi so prišli veselejši.

Že ko smo odmarširali ponoči tam od jezera proti Brestovici, smo že
dobili dovoljenje za kajenje, petje, i.t.d.

To je bilo veselja, vpitja, in vriskanja, orglice so pele kar naprej.
Zgodaj zjutraj pridemo nazaj v vas Slivno in prav v isto hišo iz
katere smo pred dobrimi 14 dnevi odšli.

Nismo se pa še dobro oddahnili, pa smo morali že zopet naprej, in
to še istega dne. Šli nismo nazaj na bojišče, pač pa na Nabočno
na vlak in se odpeljali proti Ljubljani, kamor smo prispeli ob
10 uri zvečer.

62
X./56

N A K O R O Š K O

Nismo se dolgo mudili v Ljubljani, nadaljevali smo pot po Gorenjski. Naslednje jutro prispemo že v Beljak. Začasno smo se utaborili kar pred kolodvorom, a kmalu nato smo odšli v bližnji gozd, kjer smo si zopet postavili šotore. Tudi tu nismo ostali več nego 1 dan.

Na mah smo razdrli vas, ki je bila sestavljena z več sto šotori in odkorakali zopet v Beljak na vlak. Drugo jutro se že zbudim v Her-
maganu. Po izstopu takoj odrinemo v vas Kibek in se tam nastanimo. Tu nismo mnogo trpeli, hodili smo na vaje, se zašili, opčali in včasih tudi malo pozabavali.

31. julija smo imeli inšpecerungo. Vsa rezerva v tistem kraju, to je več bataljonov, je stalo v dolgih vrstah v zapuščeni vasi Tripole. Kar, ti pride generalmajor Grazl in feldmaršallaitnant Škoti. To je šlo vse na ena, dve.

V Kibeku smo se počasi pripravljali za na fronto gori v gore. Dobili smo gorske palice, čevlje, snežna očala in sploh vse kar se rabi pozimi v gorah. Ker so se med vojaki zopet pojavili znaki kolere, so jih po pregledu nekaj poslali v bolnico. Tudi fotografirali smo se v tej vasi /celi vod/. Lep spomin za poznejši čas.

Nekega dne, po alarmu, smo odšli na nova stanovanja v Rotendorf. Tako smo se vedno bolj približevali bojni črti. V velikih barakah smo dobili dovolj prostora za celi bataljon, poleg bataljona 257, ki je že tu taboril. Za sosede v barakah smo imeli tudi pasji tren.

Medtem, ko smo se mi pripravljali za v gore, so se bili pa ob Soči hudi boji. Italijan je na celi črti z vso silo napadal in na več mestih že prodril. Naši, dasi so se borili za žive in mrtve, so morali popustiti in zasesti rezervne postojanke.

Tedaj je padla tudi Gorica.

Ker je bila naša vojska radi tega zelo razbita in zmučena, zato so potrebovali novih moči. Tako je bil tudi naš bataljon poklican na pomoč.

Oddali smo v Rotendorfu vso zimsko obleko in druge stvari kar smo dobili pred kratkim časom in se odpeljali 12. avgusta proti Gorici.

N A S O Š K E M B O J I Š Č U

Na Prvačini smo izstopili. Ceste polne trenskih voz in tovornih avtomobilov, nad nami so pa brneli "Capronovi dvokrilniki". Usmerili smo se proti Gorici, od koder so prihajala obupna poročila. Vse je bežalo, samo mi smo se bližali močnemu ognju, ki je grozovito razsajal.

Star možic je peljal v samokolnici posteljnino. Tam je peljala zopet stara ženica v vozičku svinjo z mladimi pujski, za vozičkom je pa tekala kopica otrok. Dalje zopet je neslo dekle na glavi velik sveženj oblek in vse je jokalo. Taki prizori so se nam ponavljali celo pot, ko smo šli proti vasi Vogersko. Tam smo imeli počitek, vas leži bolj v gozdu, le ena hiša stoji ob cesti, kjer je bival samo en starček pri 80 letih, drugo je vse bežalo. "Jaz pa ne grem od tod" je dejal, "kadar začnejo padati granate, pa zlezem kar v vodnjak."

V mraku nadaljujemo pot ter kmalu pridemo na glavno cesto, ki veže Vipavo z Gorico.

Protí jutru 14. avgusta pridemo do nekih barak v gozdu, kjer nekoliko podremljemo in zopet nadaljujemo pot do zadnje rezerve. Dva dni kasneje se pa že pogledamo z Italijani iz jarka v jarek. Boj, ki je trajal prejšnje dni, je nekoliko ponehal. Po štirih dneh zapustimo postojanke in gremo za neki hrib v barake. V tej rezervi ostanemo 6 dni, kjer so nas večkrat plašile granate, ki so padale blizu nas. 26-tega ob polnoči odidemo v Ozeljan.

Vas Ozeljan leži kakih 15 min. v levo od glavne ceste, ki vodi v Vipavo in nekako 7 km od bojne črte ali Gorice. Dobili smo prostore v barakah ob vasi. Mladovan je pa šel v svojo hišo k družini, ki je še ostala tam.

V vasi je bilo nekako polovico družin še ostalo, druga polovica je pa pobegnila iz strahu pred sovražnikom, ki se je že nahajal tako blizu, da ni prizanašal s topovskimi krogli vaščanom.

Podnevi se je držal Mladovan pri stotnji, spal pa je vedno doma, seveda z dovoljenjem. Tudi jaz sem šel včasih v prostem času z njim. Hiša je stala v bregu pod hribom. Spodaj je bil hlev, v gornjih prostorih so pa stanovali: žena in 5 otrok.

Sprva par dni smo samo počivali, potem smo pa začeli z vajami. 12. septembra smo odšli v neki gozd proti Gorici, od koder smo hodili ponoči kopati strelne jarke nad Kromperk. Podnevi smo pa spleтали žične ovire in jih nosili proti bojni črti. Po 11 dneh se vrnemo nazaj v Ozeljan, 3 dni kasneje smo bili pa zopet v prvih postojankah pred Solkanom.

Jarki so bili dobro ohranjeni, na več mestih celo pokriti. V kolikor nam niso bili že udobni, smo jih pa še sami izpopolnili.

Tudi Italijani so bili dobro zakopani kakih 100 korakov pred nami, v nekaterih krajih celo samo 50.

Pred našimi ovirami je stala lična hišica. Ko smo prišli mi tja, še popolnoma cela. Naše prednje straže so izrabile priliko in začele iz nje prinašati razne predmete, ki so nam potem dobro služili v jarkih. Ubogi begunci so zapustili hišo prav nepričakovano, ker so pustili v njej vse, niti najpotrebnejših stvari niso vzeli s seboj.

Začeli so se nam mrzlejši dnevi. V jutranjih urah smo bili zaviti v debelo meglo, katero smo izrabili v prid sebi in jarkom. Sem pa tja je prišel kak strel iz puške, pa pred tem smo bili varni. Bali smo se granat, ki so od dne do dne bolj rušile hišo pred nami.

Poleg malenkostne hrane, nam je prav prišel košati kostanj nad jarkom, od katerega je zreli sad padal k nam.

Tla v jarku smo tlakovali z opeko, ki smo jo dobivali iz razpadajoče hiše. Prav vse smo porabili iz hiše tako, da že nekaterim ni bilo treba ležati na golih tleh. Dela smo imeli vedno dovolj, če ne drugega, smo pa kopali kaverne. Zato pa dela ni nikoli zmanjkalo.

Če se pa uležem ponoči, ako nisem bil na straži, na desko pod strelno lino, mi je pa mnogokrat skočila velika podgana skozi lino na glavo in tekla po meni naprej v jarek. Podgan je bilo na vseh bojiščih več kot preveč. Pa kako velike!

Pri vsem tem smo pa imeli poveljnika tako sitnega in natančnega, da je vsakogar kaznoval, kogar je dobil z odpetim plaščem. Še oliva je morala biti vedno zapeta.

4 tedne smo bivali v teh jarkih. To smo se umivali, ko smo prišli 22. oktobra nazaj v Ozeljan. Ker smo bili skoraj celi mesec v bojni črti, smo mislili, da zato tudi dalj časa ostanemo v rezervi. Pa smo se varali.

Tam pri Gorici je začelo zopet vreti. Zato smo bili poklicani po 6 dneh zopet nazaj. Ob 5-ih popoldne 28-tega smo bili alarmirani,

zvečer smo pa bili že v barakah v Volčji dragi. Dva dni smo bili v barakah, v katere je že marsikatera granata pogledala in okrog njih vse v jamah.

V hribu nad nami je pa padalo, da se je vse treslo. Tja smo morali mi. V temni noči in dežju smo se bližali vrhovom, kjer so nas že težko pričakovali. Italijan je z vso silo pritiskal na celi črti. To je bila njegova 9. ofenziva.

Kopali smo in popravljali jarke, pa kaj, ko so nam granate vse sproti zasipale. Nekega popoldne so nam tako zasule, da se 10 m v dolžini ni videlo, kje je bil jarek. In to vse med časom našega bivanja v njem. To se je bilo treba spretno umikati, da nas niso zadele. Tudi mine, debele kot klaftre, so padale nad nas in z grznim treskom napolnjevale ozračje. Ena velikanska, kot klada, se je zarila ravno v naš jarek in ostala cela, da smo jo morali v vednem strahu preskakovati pri odmiku razpokajočih granat.

Nekoč smo pa le imeli malo miru. Zlezal sem poleg drugih dveh v /unterstand/ kritje, ki je bil za silo narejen v varnost proti šrapnelom. Za oporo je bilo nekaj desk in palic, na njih pa par pedi zemlje. Ker je še vedno deževalo, te palice in deske niso zdržale prsti, ki je postajala vedno težja, dokler se ni vse skupaj zrušilo namé, ki sem bil v sladkem snu. Strašno sem zakričal, ko me je pritisnilo k tlom. Napenjal sem vse sile, da bi se rešil, pa zaman. Pa tudi drugi, ki so prišli na moj klic, niso nič opravili, čeprav sem molel noge izpod zemlje.

Že sem mislil, da bo po meni, pa poskusim z zadnjimi močmi in posrečilo se mi je, da sem se odrinil h kraju in prikobacal izpod blata brez kape in k....., ki sem ga imel na sebi. V tem trenutku se je pa še bolj vse stisnilo k tlom.

Ker je bil drugače še tisti dan miren, se je ojunčil neki četovodja, da je šel pri belem dnevu sam nad Italijane. Oborožil se je z ročnimi granatami in karabinerko. Že ga vidimo, ko stopa pred našimi ovirami po nekem grebenu, ki je bil kakor pomol do sovražnih strelskih jarkov. Tam na koncu se je pa končal italijanski jarek, ki pa ni bil nič zavarovan.

Do tega jarka se priplazi četovodja s karabinko v roki, tam stopi pokoncu in nameri v jarek. Naravnost smo se mu čudili, da se upa, saj ga vendar sovražnik vidi. Mi v jarkih smo pa nestrpno pričakovali kaj bo. Z napetimi petelini smo bili pripravljene v slučaju protinapada, saj se je vse to godilo komaj 100 korakov pred nami, torej prav lep cilj. Četovodja pa, mesto da bi začel streljati, je začel dajati znamenja z roko, naj se mu približajo, toda brez uspeha. Ker je pa uvidel, da na ta način nič ne opravi, je pa začel streljati in jih obdelovati z granatami.

Zopet jih je začel klicati z roko in zopet jel metati granate in streljati na nje. Tedaj smo pa dočakali nekaj nenavadnega:

Italijani so začeli brez orožja lesti iz jarka z vzdignjenimi rokami prav pred četovodjo. Ta jim je pa kazal pot z roko proti nam. Kar v procesiji so se nam bližali mahaje z robci, da smo jih kar v ginjenosti sprejemali. Okrog 200 smo jih spravili v zaledje.

Četovodja je pa še poleg vseh bronastih, srebrnih malih in velikih, dobil še zlato svetinjo.

Po par urah so nas pa začeli obdelovati Italijani. Za izgubo svojih so se hoteli maščevati. Neusmiljeno so metali granate vseh velikosti in velike mine med nas, da smo bili prisiljeni popustiti jarke, katere je zopet zagrinjevala prst.

Čez rob se umaknemo nazaj. Tiščali smo se v neki kaverni tesno drug poleg drugega, da se nihče ni zganil. Pa prileti velika mina blizu vhoda. Skoraj da nismo vsi oglušili. Kapo mi je pa vzel z glave zračni pritisk in jo vrgel v nasprotni kot.

Kmalu nas pa pretrese glas: "naprej" - "sovražnik Italijan se bliža". Završali smo navzgor med točo krogel, med nami pa oficirji s samokresi v rokah: "forverc, forverc". Streljali smo v dolino, ker se že radi raznih eksplozij ni moglo razločiti ali prihaja sovražnik ali ne. Vse je bilo v dimu. Ni se zmenil prijatelj za prijatelja, ne sosed za soseda, vsak je streljal in v strahu pričakoval smrti. Celi teden je ropotalo, potem se je šele poleglo. 9.nov. zapustimo bojno črto. Dva dni smo čakali še za najbližnjim hribom, še vedno v nevarnosti, ker so tudi tja padale, seveda že bolj poredko.

Par dni preden smo prišli mi tja, je padla 28 cm v eno izmed barak v katerih smo bili in ubila 28 vojakov, barako je pa popolnoma razneslo.

11-tega se vrnemo v Ozeljan. Nekaj dni pozneje pa odidemo v neko malo vasico 1 uro v hrib nad Ozeljanom.

21-tega smo bili zopet poklicani h Gorici, toda naša stotnija je ostala za rezervo takoj za strelno črto. Drugi dan smo imeli "befel", še nikdar do tedaj, na bojišču. Bil pa je jako kratek: "Včeraj, ob pol 9-ih zvečer je umrl naš cesar Franc Jožef I." Morda smo za eno stopinjo zdaj bližje miru, smo si mislili. Brez dela seve, nismo bili nikoli, čeprav smo bili v rezervi, v nevarnosti pa vedno kot v bojni črti, saj sovražnik ni nikdar miroval.

Močil nas je celi teden dež in še zadnji dan 27. ko smo zjutraj zapustili to mesto in se v blatu, ki je segal do vrh čevljev, vračali nazaj in sicer v Vrtojbo.

Po treh dneh, to je 30., se vrnemo zopet nazaj v postojanke pri Gorici, kjer smo ostali zopet teden dni. Nato pa zopet nazaj v rezervo v Št.Mihael.

16.decembra pa mesto da bi šel s stotnijo nazaj v bojno črto, sem pa ostal v Ozeljanu, kajti določen sem bil za dopust.

1916

e. 1917

D O P U S T

Kdo bi si ga ne zaželel!

22 mesecev sem se bõril, tolikokrat v smrtni nevarnosti, v bojih po Galiciji, v zasneženem Krnu in po Dobrdojskih planotah in končno na več krajih okrog Gorice.

Kdo bi si ne odpočil rad enkrat v miru med domačimi, ki ni pikanja, ne smrdljivega ekrazita, ne dolgih maršev in težke opreme.

19-tega se odpeljem, ravno za božične praznike.

XII. 31-tega je prišel tudi Albin iz Admonda na dopust za tri dni. Tako smo bili zopet enkrat vsi doma. Kaj, ko je pa tako hitro mineval čas! Pred odhodom nazaj, sem kupil še novo zapestno uro za 15 K, ker se mi je vseeno zdelo škoda srebrne "birmanske", ki sem jo že 22 mesecev drgnil po bojiščih in že odtrgal konec verižice z obeskom.

Med ~~mojim~~ bivanjem doma, so vzeli mali zvon iz črnuškega zvonika.

8. januarja 1917 je prišel dan mojega odhoda. Kakor sem vesel prihajal na dopust, tako sem se potr t vračal z dopusta. Božič, novo leto, Sv.3 kralji, vse je tako naglo minilo. Ob 10^h zvečer sem zapustil dom, ob pol dveh šele sem se pa odpeljal iz Ljubljane proti Primorski.

Ob 11.uri sem bil v Rihenbergu, od koder sem počasi korakal proti Ozeljanu, kamor sem prišel ob 5.uri poldne.

Naslednjega dne sem pa zvečer odšel s kuhinjo v strelne jarke, kjer se je tačas nahajala stotnija. Celi čas me je močno močil dež.

I. Do 29. smo že dvakrat menjali postojanke, potem pa šli v rezervo v Lokve, od koder smo hodili na delo v nove strelne jarke.

Dne 9.februarja se pa pripravimo, da vržemo Italijane iz postojank, kar se nam je tudi posrečilo. Okrog 10^h zvečer je začela naša artilerija streljati. To je brenčalo čez nas, ki smo ležali za rezervo, v nekem potoku, takoj za bojno črto. Pripravljeni smo bili, da gremo na pomoč 85.polku, ki je imel nalogo vreči sovražnika iz svojih postojank.

Dolgo smo čakali v jarku potoka in hudem mrazu, da mi je voda zmrznila v čutarki. Ko je artilerija malo pojenjala, je pa začelo praske-tati nad nami. Kmalu smo bili poklicani. Zamenjali smo se z Ogrji v sovražnih jarkih, katere se jim je že posrečilo zavzeti in z njimi vred 180 Italijanov.

Čez noč ostanemo v njih in prenašamo španske jezdece in razne druge žične ovire onkraj jarkov. Veliko Ogrov je ostalo na bojišču. Celo noč smo bili obstreljevani, kakor tudi še naslednji dopoldan, da smo imeli že precej izgub. Zato smo tudi dobili nalog, na dan samo straže v jarkih, drugi se pa vrnemo nazaj v Lokve.

Popoldne smo pa že zvedeli v Lokve, da so Italijani zopet prišli nazaj v jarke, naše straže pa pošteno naklestili. Torej, ves trud in žrtve zastonj.

Zvečer je bilo zopet vse pripravljeno kot prejšnji večer, mi zopet v rezervi v potoku. Tedaj je pa naskočil 37. polk, mi mu pa pridemo na pomoč. To je bilo pokanja celo noč, in zopet so padali, na naši in na oni strani! Jarki so bili pa zopet naši. Kopali smo jarke in delali žične ovire celo noč. Italijani nas niso pustili v miru. Maščevalimo se za jarke, ki so jih zgubili, ker so bili za one in za nas, velikega pomena, kajti iz njih se je videlo v nižje ležeče naše in italijanske postojanke, zato tolikega pomena.

Strojnice so regljale celo noč, vmes pa padale granate. Ko smo stali v krožnem jarku /trozvezi/ drug poleg drugega, začujemo glas težke granate, ki jo po glasu takoj spoznamo, da je namenjena nam. Hitro popadamo na tla in v tem trenutku se je s strašanskim truščem zarila ravno v zemljo, katero je v obsegu kakih 9 m obkroževal naš jarek. Vse se je streslo, a k sreči, eksplodirala ni. Gorje nam, ako bi razpočila, najmanj 20 bi nas šlo s prstjo vred v zrak, kajti mesto kupa prsti, kamor se je zarila, bi v trenutku zazijala globoka in kakih 8 m široka jama.

Kakor celo noč, tako smo bili tudi obstreljevani, ko se je zdanilo. Vedno smo se umikali po jarku sem in tja, kjer je že ležalo vse polno naših mrličev in ranjencev. Posamezni udje prijateljev so ležali po jarku. Ker nas je pa le topništvo vedno preveč obstreljevalo, smo morali zopet izjarkov, v katerih smo pustili straže, kot prejšnji dan. In zopet smo še isti dan zvedeli, da je straža pobita, Italijani pa v jarkih. Vzeli so našim tudi 2 strojnici.

Pride tretji večer. Vse je pripravljeno za napad, kot prejšnje večere. Ko se bližamo onemu potoku, so nas že pozdravile granate. Zato smo jo ubrali kar po bližnjici čez travnik, kar pade ena prav

med nas, in že sta obležala, že večkrat odlikovani desetnik Terna in neki prostak.

Predno smo začeli z napadom, nas pa prehitil on, in sicer od vseh strani in s tako silo, da smo morali opustiti naš načrt. Vrnili smo se v Ozeljan. Ker so se naši vodi zopet precej razredčili, smo dobili nova ojačenja.

Do sedaj smo se počutili tako ~~mirne~~ ^{srečne}, kadar smo bili v Ozeljanu, saj so bili še civilisti doma. Lahko si šel v gostilno, prodajalne so bile še odprte, dasi niso nudile posebnih stvari. Zdaj je pa prišel najhujši udarec za vaščane.

Orožništvo je sklicalo vse prebivalce na neko dvorišče. Tudi vojaki, ki smo bivali tačas v Ozeljanu, smo se približali in nestrpno pričakovali kaj bo. Naenkrat stopi iz hiše poveljnik orožništva in začne: "Vaščani, sami vidite, da vaše domove rušijo granate iz sovražnih topov. Ne podnevi, ne ponoči niste varni, da vas ne zasuje lastna streha. Zato morate v teku 24 ur do zadnjega zapustiti vas." Po vsem dvorišču je zašumelo, ženske se spustijo v jok.

"Vem", je nadaljeval, "da težko zapustite domačo vas, toda zaenkrat ni drugače. Boljše je, da greste zdravi od tod, kot da bi dočakali svojega konca doma, pod razvalinami. Vojaki in konji so vam na razpolago, da vam pomagajo z vašim imetjem pri odhodu. Še enkrat vas opozarjam, da se boste ja pokorili ukazom oblasti, sicer bo nastopila sila."

Nobeno oko ni ostalo suho, ihte so se vračali vaščani v svoje domove in pripovedovali tistim, ki so ostali doma, kakšna usoda jih je zadela, in krik se je razlegal iz hiš.

Kot bi črna kuga prišla na vas. Vsi obupani so begali po vasi in pripravljali kar se je dalo odnesti ali odpeljati s seboj. Naslednjega dne se je vas res izpraznila, samo župan Blaž Špacapan je ostal kot upravitelj - kot varuh vasi.

Zvečer 21-tega moramo zopet na fronto. Naš vod je bil zopet stotnijska rezerva v jarku, kjer smo zadnjič čakali predno smo napadali. Vsako noč, smo nosili 60 - 70 kg težke cementne kamenje čez travnik v prednje strelne jarke, kjer so delali obrambni stolp za pešadijski top. Pri tem delu smo bili vedno močno obstreljevani od šrapnel.

Pa ne samo ponoči, tudi vse dneve smo bili močno obstreljevani.

25-tega smo imeli dva ranjenca in dva mrtva. Petlaku je odtrgalo obe roki. Isti dan smo se vrnili nazaj v Ozeljan.

Tudi tam nas je nekega dne začel strašiti Italijan. Težke granate so začele padati tik našega stanovanja, ravno v času, ko se je delila menaža. Vse smo popustili in bežali.

3. aprila smo šli za 3 dni v Št.Mihael, potem ~~ja~~^{pa} v Lokve, 13-tega pa zopet v bojno črto.

Zopet smo imeli strah in trepet pred granatami, posebno pa pred minami. Nekega večera je padla pred naše ovire /kakšna, nevem/, mislil sem, da je ves svet v ognju, pok pa tak, da se ne da primerjati.

Obsuti smo bili s prstjoi in za hip smo pobegnili iz jarkov. V teh dneh je bil ubit enoletnik Ernest Mlakar in več drugih. Z velikimi izgubami smo se vrnili 21-tega nazaj v rezervo v Št.Mihael. Od tam smo hodili delati novo cesto in maskirali pot do Ozeljana.

Dne 9.majnika pa zopet na fronto. Naša stotnija je bila zopet za rezervo kakih 100 korakov za švarm linijo, pri potoku ob mostku na dvorišču gostilne "Pri hrastu". Dvorišče je bilo okrog betonirano, nad njim se je pa dvigal vinograd. V betonski zid je bil vhod v kaverno, ki se je razprostirala pod vinogradom. Na nasprotni strani dvorišča je pa stala visoka hiša, gostilna, ki je bila deloma že razpadena od granat. Tako smo bili na dvorišču v nekakem zatišju. Ponoči smo hodili v jarke na delo, podnevi smo imeli pa počitek na dvorišču.

Ko pridemo v nedeljo, 22-tega zjutraj ob 5^h iz dela, se vležemo po dvorišču k počitku. Nisem še zaspal, ko se začne italijanska kano-nada. Ko le ni bilo konca pokanja, pravim poleg ležečemu, da to ne bo navaden ogenj za zajtrk, kakor je imel sovražnik navado, ampak najbrž začetek 10.ofenzive. In res, streljanje ni ponehalo, vedno pa začele padati bolj težke k nam, zato smo jo pomaknili v kaverno. Kaverna je bila natlačeno polna, nihče se ni prikazal iz nje, če ni bil prisiljen na stražo ali po kosilo, ki smo ga vedno dobivali zvečer okrog 10^h. Rajši bi bil več dni brez hrane, samo da bi ostal v takem hudem ognju doma. Pa kaj, zvečer smo morali nad kaverno zasipati velike jame, ki so jih skpale granate. V najhujšem ognju

smo morali nositi kamenje in zasipati s prstjo, in hitro zopet v zatišje.

Že več ko dva dni smo se tiščali s puško v roki v vedno se tresoči kaverni in pričakovali napada. Kar naenkrat se zaslūši: "geraus! geraus!" Kakor divji, planemo proti izhodu, kjer se je vse prerivalo. Srečevali smo že tudi ranjence, ki so tiščali nazaj v kaverno. Na dvorišču in krog njega, je bila prava morija. Udarjale niso samo sovražne granate, ampak tudi naše. Ves čas je artilerija streljala prekratko!

Razvili smo se po rezervnem jarku nad kaverno, ki je bil že seveda v prvi liniji, ker so prve naše postojanke že zavzeli Italijani in deloma polovili in pobili četo, ki je bila v njih, deloma so pa pobegnili do nas. Po travniku, ki je bil ves v jamah, narejenih od granat, so se nam skokoma bližali. Streljali smo kot s strojnicami. Na desnem krilu so se že polastili tudi našega jarka in ujeli vse, kar jih je bilo v njem. Tudi za nami so že bili. Granate so pa znova in znova padale med nas, sovražne in naše. Ena udari tik mene, da mi prst in ekrazit udari v obraz. Ob meni so pa ležali odtrgani deli dveh napol zasutih tovarišev. Odskočim na desno in prožim dalje.

Takrat bi bilo po ~~mnx~~ nami, ako ne bi prišla četrta stotnija iz rezerve na pomoč desnemu krilu, ki je ujela vse Italijane z našimi ujetniki vred. Tedaj so lahko povedali italijanskemu kapetanu, da bo kmalu videl Ljubljano, ne pa naši Udine, kakor jim je malo prej on pripovedoval.

Tako in podobno smo se imeli še naslednje dni, dokler niso prišle 17-tega zjutraj nove čete, ki so nas nadomestile. Odšli smo v barake na Kromperk, dan je bil miren. Zvečer se pa med hudo kanonado vrnemo na oddih v Št.Mihael.

13 dni smo počivali, dobili nova obuvala in drugih potrebnih stvari, da smo se nekoliko prenovljeni zopet vrnili 31.maja nazaj pod nos Italijanom.

Vse drugače je izgledalo sedaj ob bojni črti, vse drevje oklešeno, jama pri jami, mnogo kavern, ceste pa vse razdrte. O hiši, iz katere smo pred časom nosili opeko in druge stvari, ki je stala pred našimi

ovirami, sedaj ni bilo prav nobene sledi, niti razvalin ne. Popolnoma je šla v nič.

Hrano smo dobivali vedno zvečer. Dobili smo kavo, kosilo, kruh in priboljšek, včasih tudi vino. S slastjo smo takoj vse pojedli. Kdo bo pa še prenašal in na to pazil, da si kdo drugi natihoma ne prilasti. Tako sem bil zopet 24 ur prost pred jedjo.

Sprva so prihajali kuharji blizu jarkov, navadno so se ustavljali pri Hrastu, kjer se je delilo. Pozneje je bilo pa treba iskati te stvari skoraj kilometer daleč, ker je že Italijan mnogo konj pobil, s katerimi so nam prinašali. Ko nekega večera zopet prinašamo te stvari, nas na planotni cesti obsipljejo s šrapneli. Kar škropilo je okrog nas. Tekel sem s težkim bremenom po cesti, granate so nam frčale prav mimo ušes. Za hip zlezem v kanal pod cesto in čakam, da opravi sovražnik svoje vsakdanje delo, dobro vedoč kaj in od kod prinašamo. Nato pa zopet hitro po razorani cesti naprej.

10. junija zapustimo bojno črto. Po dolgem maršu pridemo v Lepenje, daleč za bojno črto, zato smo se čutili varne. Postavimo si šotore. Samo dva dni smo ostali tam, kjer so nekateri dobili odlikovanja, ki so sá jih zaslužili v prejšnjih bitkah. 13-tega se odpravimo nazaj na naša stara stanovanja v Št. Mihael.

V Št. Mihaelu smo bili že kakor doma. Posebno sedaj, v spomladanskem času, je bilo tam prav prijazno. Tako lep razgled na Vipavsko dolino in na Gbrico in tja na bojno črto od Solkana do Fajti hriba.

Kolikokrat smo opazovali zračni boj nad Ozeljanom. 17-tega smo imeli sv. mašo, pri kateri je svirala vojaška godba.

Ker pa je nekaterim že zopet pripadal dopust, zato se javimo na raport. Nadvse natančni nadporočnik Link, je vsakega posebej vprašal: ledik? oženjen? Ko je bil z vsemi gotov, naroči službenemu naredniku naj si zabeleži: "Oženjeni na dopust, samski pa na "šturm kurz" abtreten!" Tako smo morali štirje /nesrečniki brez žena/, 23-tega v Dolgo Poljano k Vipavi k Šturm bataljonu, mesto na dopust.

V mali zapuščeni sobici dobimo stanovanje, na slami. Da nismo bili v nadlego prebivalcem hiše, smo si napravili vhod kar po kupu kamenja na leseni hodnik, ob naši sobici.

Bataljon je bil močan, saj je vsak vod štel nad 70 mož. Vsako jutro

smo bili že ob 4^h na vajah nad vasjo, iz katerih smo se vračali okrog 9^h dopoldan, ko je že sonce z vso svojo vročino pritiskalo na od prekratkih noči neohlajeno zemljo. Seveda se nam je v takem času prileglo malo počitka, da smo mnogokrat preslišali piščalko, ki je vabila h kosilu in se vrnili s praznimi skodelami od kuhinje.

V večernem hladu smo mnogokrat presedeli na dvorišču z gospodinjo, katere mož se je tudi nahajal nekje na Pruskem, in njeno mlajšo sestro, ki je že tudi žalovala za možem, ki je žrtvoval življenje za blagor domovine, in se pogovarjali o raznih navadah tam in pri nas, največ pa seveda o grozotah te strašne vojne, ki jo že ni konec.

1917 Dne 9. julija smo imeli veliko nočno vajo na našem vežbališču. Streljalo se je vse ostro. V ospredju so bili trije jarki drug za drugim nabito polni vojakov. Pred prvim mnoge žične ovire, zadaj so bile strojnice, metalci min in granat, še bolj v ozadju pa par pešadijskih topov. Na znak rakete se začne napad na namišljenega sovražnika. Ročne granate začnejo sekati žico pred prvim jarkom, puške so pokale in prva vrsta je dobila nalog za naskok čez žico. V tem so pa tudi posegli v boj z minami in topovi. Nevedoč, da je prva vrsta že zunaj, so merili z vsem ognjem ravno tja. V najhujšem bojnem metežu, kjer je tudi začel požigati metalec ognja /flamenverfer/, se nepričakovano oglasijo poščalke. "Ustavite ogenj!" V trenutku je pojenjal pok, mesto njega se je pa razvil krik in obup tam v prvih vrstah. 18 težko ranjenih in dva mrtva so odnesli iz te vojske, brez sovražnika.

Tudi naslednji večer, pri ponovni poskušnji, zopet 1 ranjenec in zopet smo ustavili ogenj.

Človek bi mislil, da je par deset kilometrov od sovražnika, varen, pa si jo ravno tako lahko izkupil.

Tudi s štiriletnim sinčkom gospodinje, smo se dobro razumeli, vedno je bil pri nas. Večkrat smo ga našli spečega v slami med nami, ko smo se prebudili ob opoldanskem počitku.

Pri bataljonu so bili večinoma Dalmatinci in Ogri, ki se pa niso dobro razumeli med seboj, večkrat so Dalmatinci Ogre namlatili.

Poleg teh so bili zbrani še vsi drugi narodi. Slovenca sva bila samo midva z Groznikom, in to menda prva, kakor je rekla gospodinja, da jih

do sedaj še ni bilo v vasi.

1917 14. avgusta zapustimo Dolgo Poljano. Saj smo se naučili z vsem orožjem, kar se ga je rabilo za uničevanje ljudi, dalje o naskokih in raznih drugih stvarih. Ob slovesu so nas stanovalci naše hiše še prav pohvalili, da še niso imeli tako mirnih in solidnih vojakov. Po prihodu nas k bataljonu oziroma k svoji stotnji, so kmalu sestavili napadalni vod /Šturm zug/, s Henrihom Krečijem na čelu, pri katerem je bilo več Slovencev.

Takoj ko smo prišli potem v bojno črto, smo dobili nalog, da zavzamemo sovražno strojno puško, ki so jo imeli v hiši, med našimi in italijanskimi jarki. Kakih 12 nas je bilo odbranih, da smo šli v mraku skozi odprtine, močne žične ovire, ki smo si jih sproti naredili s škarjami. Po trebuhu se splazimo prav previdno do one hiše, jo obkolimo in naskočimo, toda zastonj, hiša je bila prazna.

Drugič smo morali privedi Italijana, živega ali mrtvega. V temni noči smo se zopet plazili po travniku, obstreljevani s strojnimi. Pred italijanskimi ovirami malo počakamo, nato pa začnemo. Eden striže žice, drugi pa čakamo, da skozi narejeno pot naskočimo v italijanski jarek in jih napademo z ročnimi granatami. Straža onkraj ovir nas začuti in začne streljati na nas, da se je bliškalo med žicami. Začeli so metati še rakete in morali smo bežati, kakor je kdo mogel.

23-tega se vrnemo v rezervo. Par dni smo ležali na prostem, potem smo pa odšli v Vitovlje.

28-tega so nas obiskala sovražna letala, ki so metali bombe in kmalu odšli čez mejo. Komaj se je malo pomirilo, pa, so bili že zopet nazaj. 6 ^{krat} so se vrnili in vedno metali bombe in precej razbili po Osjeku, Šempasu in drugod. Na fronti je pa bilo zopet tako ropotanje, da smo imeli zvečer alarm. Začetek 11. ofenzive.

Na pomoč smo jim šli šele drugi dan, zopet tja k "Hrastu", kjer smo bili v 10. ofenzivi. Strašno je zopet pokalo topništvo in infanterija. Vse je padalo. V najhujšem ognju smo morali donašati municijo. Vžigalna granata je padla na našo kaverno in užgala. Vse je bilo v plamenu. Vsa kritja ob kaverni so zgorela in vse strelivo.

Tudi plinaste granate so začele padati, da smo se z maskami na obrazu

zaprli v kaverno.

8 dni smo se zopet borili. Noč in dan, vedno smo bili na nogah, malokdaj smo se malo oddahniliž

Po končani bitki, smo se vrnili v rezervo v vas Kanne. Drugi dan pa gremo po nahrbtnike v Vitovlje, kjer smo jih pustili predno smo šli v boj.

13-tega gremo zopet na^d sovražnika. Med potjo se za 1 dan ustavimo v Ozeljanu. Naslednji večer nadaljujemo pot čez Kromperk na hrib Sv.Katarine /ob vznožju Sv.Gabriela/.

Takoj v gozdu, kjer se odcepi pot od glavne ceste, ki vodi v Gorico, je začela italijanska artilerija redčiti naše vrste. Neki Poljak je dobil polni zadetek v glavo. Če bolj se povspenjamo v hrib, tem hujše je bilo, posebno pa tam, kjer smo imeli prehoditi neko planjavo, ki je bila vedno razsvetljena z žarometom iz Sabotina. Dolgo smo čakali, toda naprej moramo. Zdaj se odloči eden, zdaj drugi, da v teku preide to planjavo. Vsak je pazil na to, da se je vzdignil vselej, po izstrelku baterij.

Krčevito sem držal puško in sključen hitel, kar so me nesle noge. Čez nekaj minut sem že tičal v ~~XXXXXX~~ zarezi neke skale onkraj planjave. Čez četrto ure smo se že tiščali pod velikimi skalami, pod hribom, torej za en čas na varnem. Tam je bilo obvezovališče, voda in do tam so prihajali kuharji s hrano, po katero so morali hoditi iz bojne črte onkraj hriba. Kmalu nadaljujemo pot po skalnatem hribu navzgor. Do tu je še šlo. Ko pa dospemo na vrh: - strah in groza. Da vsak ne zblazni takoj, kdor pride na to mesto! Kjerkoli smo šli, vse naokrog je škropilo in piskalo, prevračalo se je kamenje, kakor s strojnicami smo bili obsuti od granat.

Z nepopisnim veseljem pridemo do velikanske kaverne, ki ni imela nič manj kot 28 izhodov na vse strani. Niti najtežje granate se nismo bali v njej. Dizel motor jo je razsvetljeval z elektriko.

Okrog 1 ure po polnoči pa že pride desetnik, da moram po vodo za Stroj, v dolino. "Saj sem šele prišel, niti odpočil se še nisem, ne grem!" "Moraš!" "Ne!" "Res ne?" "Ne!" In odšel je. Kmalu nato je stal nekâ poročnik pred menoj, s tako ostrimi potezami, da se kar stresem. "Marš po vodo!" je zakričal. Kot strela švignem mimo njega v oddelek, kjer dobim neko škropilnico in odhitim z drugimi vred po poti,

katero smo ravno malo prej premerili, med hudo kanonado, seveda. Šele ob jutranjem svitu se vrnemo z vodo, saj tam ni bilo poročnika, da bi nas priganjal. Nekateri so jo pa prinesli šele zvečer, ker so se celi dan tiščali med skalami in čakali kdaj utihneje topovi. Tako smo donášali tudi hrano. Prostovoljno, zase, jo ne bi šel iskat nikoli v takem času, rajši bi ostal tudi cel teden brez nje.

24. septembra gremo na patrolo. Kolenc, Groznik, jaz in še trije Čehi. Vodil nas je korporal Drešček, tudi Slovenec. Ob 10^h zvečer zapustimo našo kaverno in se približamo vznožju Sv.Gore. Imeli smo nalog, da iznad neke kaverne preženemo sovražnika, ki je vedno metal ročne granate pred to kaverno, pionirji bi pa medtem kopali jarke, katere bi potem naši zasedli. Pripravimo se obloženi z granatami in rinemo počasi navzgor proti njim, od koder so se natihoma čuli udarci krampov, bili so na delu; V tem je pa začelo pokati okrog nas.

Čutili so nas in napadli z ročnimi granatami, da smo se za hip umaknili. Takoj pa se zopet vrnemo in začnemo metati, oni pa med nas. Kmalu smo imeli prazne vreče, da smo se umaknili nazaj, kjer smo se znova dobro založili z granatami in tako se je zopet boj nadaljeval. Medtem bi morali naši pionirji kopati jarke, so se pa rajši držali v kaverni, zato smo prenehali z metanjem in se vrnili, k sreči brez izgub. Trije naši vojaki pa, ki so stali na straži in sicer za nami, so bili pa vsi ranjeni od ročnih granat. Veseli, čeprav nismo nič dosegli, smo se vrnili v svojo kaverno, samo da smo odnesli zdrave pete izmed tolikih granat, ki so padale med nas.

Postojank na tem hribu ni bilo nič pravih. Zato so podnevi stale samo straže, skrite med skalami, ki so jih vedno crkljale italijanske granate, zato ni bilo čudno, da so včasih naši zašli z menažo med Italijane, pa tudi oni so jo včasih primahali z makaroni k nam, seveda ponoči, podnevi se ni nihče prikazal, razen ob času protinapada.

25-tega opolnoči so nas zamenjali. S precejšnjimi izgubami se vrnemo nazaj v Kamnje.

28-tega dobim bronasto svetinjo, tako da sem imel s Karltruppenkreicem že dvoje odlikovanj. V hladnih nočeh smo zmrzovali na prostem, pod šotori, dokler nismo v hudem dežju, 4. oktobra zopet odšli. Prenočili smo zopet pod šotori na močvirnatem travniku v vasi Visoko ob Šempasu.

Nič nismo spali, tiščali smo se sede na nahrbtnikih in težko čakali dneva, ki je bil res sončen, da smo se posušili. Zvečer nadaljujemo pot. V Lokvah nas zopet dobi ploha, ko smo bili v trenutku popolnoma premočeni. Kot po potoku smo bredli vodo po cestah proti bojni črti, kjer smo si zopet večkrat segli s sovražnikom v lase in to zadnjič na tem bojišču.

23-tega zvečer ob 10^h sem odšel iz Kamnja na dopust. Na Črnučah so bili ta čas nastanjeni nemški vojaki /iz Raiha/. Ko zvedo za moj prihod iz Soškega bojišča, me sprašujejo kako je z našim napadom. Do 23-tega zvečer do 10^h je bil še mir, ko sem odhajal. Oha, ^{zato} vam ni znano: 24-tega ob 2^h zjutraj so zastavili vso silo, prodrli s plinom italijansko armado, da se je morala na celi črti umakniti, kolikor ni bilo ujetih, - so pripovedovali. In res se je kmalu nato zvedelo, da se sovražnik hitro umika proti Tilmentu, se tam nekaj časa ustavil in nadaljeval svoj umik proti Pijavi.

13. novembra sem šel z dopusta in se pripeljal 14. popoldan na Batuje v Vipavsko dolino, od koder sem se odpeljal. Takoj grem v Malovše po mojo opremo in puško, kjer mi povedo, da zvečer odpelje provijant tovorni avto k bataljonu in da se lahko peljem z njim. Ves vesel seveda, da mi ne bo treba delati dolgih maršev, sem počakal.

Zvečer, kmalu ko smo se odpeljali, se ustavi avto v globokem blatu za dolgo vrsto raznih avtomobilov, ki so že obtičali v blatu in vodi. Na vse načine se trudi šofer, pa zaman, navsezadnje se mu odtrga še veriga. Šofer pošlje v Gorico po drugo verigo, jaz pa slabo prespim mrzlo noč pod plahto na avtomobilu. Zjutraj je bila debela slana, verige pa še nikjer. Tako je še celi dan in še naslednjo noč čakal avto rešitve. "Jaz ne čakam več" pravim tovarišu Kralju od našega bataljona, ki je bil namenjen tja kot jaz. "Če greš z mano greva peš, ako ne, grem pa sam". Tako sva jo ob 10^h dopoldne 16. novembra ubrala peš čez Volčjo drago, skozi razrušene postojanke, naše in sovražne, iz katerih jo je moral sovražnik tako hitro popihati. Šla sva dalje čez Št. Peter in Gorico. Onkraj Gorice sva imela počitek. Ko sem obral zadnje kosti pečenega petelina z doma, zopet nadaljujemo pot. Rusi so preoblečeni v italijanske uniforme, popravljali ceste. Na obeh straneh ceste, kjer sva hodila, je ležalo vse polno raztrgane

obleke, zamazanega perila, praznih pletenk, i.t.d. Veliko topov in raznega materijala je pustil sovražnik pri hitrem umiku. Tam, z neke hiše, so se čuli udarci klavirja, pogledam skozi okno, vojaki so se igrali z njim, po hiši vse razmetano, razbita oprava, okroh hiše pa vse narobe, prebivalcev pa nikjer. Kot po mrtvi pustinji sva hodila dalje.

Italijani so imeli na več krajih dobre rezervne postojanke, za slučaj njihovega umika, toda sedaj jim tudi te niso pomagale, ker šo hitro bežali.

Zvečer prideva v vas Št.Vid, kjer sva prenočila, seveda med kravami. Prebivalci so govorili še slovensko. Zjutraj dobiva vsak kos gorkega kruha iz bele koruze, nato pa zopet dalje po italijanskih tleh.

Po lepi cesti se bližava Palmanovi. To je večje trdnjavsko mesto. Pred mestnimi okopi imava počitek, kar prihiti oficirska patrulja na konjih. "Odkod? Kam?" Ko pokaževa dokumente, odhitijo dalje. Šla nisva skozi mesto, ker naju je straža vrnila, zato sva morala obiti mesto okrog utrdb. Orientacije sva se držala po malem zemljevidu, ki sem ga imel s seboj. Zato hitiva po glavni cesti naprej. Čudno se mi je pa zdelo, da ni na glavni cesti, ne trenskih voz, in ne vojaštva. Zato vprašam mlado Italijanko pri vodnjaku: "Feletis?" in pokažem z roko po cesti. "Si sñ Feletis" in kaže tja kot jaz. Tako sva bila prav sigurna, da kmalu prispeva v to mesto, kjer je bil baje naš bataljon. Reš naposled prideva v Feletis, toda bataljon je že pred par dnevi odšel. Morala sva za njim.

Že se je mračilo, ko začneva gledati po hišah, kje bi prenočila. Da bi ne bilo mraza, bi ostala kar v kupu sena na travniku, tako sva pa morala dalje.

Po prašni cesti prideva do reke, v katero je bil zrušen most, obstala sva. Zato ves čas prazna cesta! Šla sva ob reki navzgor precej časa, dokler nisva prišla do zasilnega mostiča, ki je držal čez reko.

Onkraj reke, v večji vasi, zopet prenočiva v nekem hlevu, Tudi od tu sva zjutraj, s svežo polento obložena, odšla naprej, po ravnih cestah skozi vinograde, potoke in reke. Povsod so bili podrti mostovi, ob njih pa za silo od naših piñonirjev zgrajeni. Tudi reko Tilment sva že prekoračila, kjer so se za nekaj dnñ trdo upirali Italijani našim.

V mestu Renvinjanok kjer so bila vsa vojaška poveljstva, zveva, da se nahaja naš bataljon v enourno oddaljenem mestu Varm. Po počitku in kosilu, ki sva ga dobila tam, se odpraviva k bataljonu. Kmalu sem bil prâ svojem napadalnem vođu. "Kako si se imel?" "Dobro. In vi?" "Tudi dobro, to smo napadali! Na svinje in vino, seveda."

Bili so vsi obloženi s slanino, ker so na pohodu ko so bili vedno za rezervo, kar dvakrat klali. Vina seveda vedno v izobilju.

Naslednji dan, 19. novembra že skupno odkorakamo iz mesta. Šele popoldan pridemo v večjo vas Čintekemadžore. Naš vod se je naselil v šolskem poslopju. Hodili smo na vaje, rekverirali koruzo, ki je je bilo še večji del na njivah, kupovali vino in polento.

Največje zlo je bilo, ker ni bilo soli. Nisem je imel jaz, ne drugi in tudi kuhinja je bila popolnoma brez nje. Če je bila drugače jed še tako dobra, ker pa ni bila popolnoma nič slana, je bila tudi popolnoma zanič. Pa vseeno smo si večkrat privoščili vino, čeprav nismo bili žejni. Saj se je pa tudi najlažje dobil, čeprav smo imeli prepovedano.

Nekega večera zbereva z Groznikom več steklenic, feldk in greva v drugo vas po vino. Medtem ko so polnili, sva pa spila vsak po 1 liter rudečega, nato plačava in greva. Med vrati srečava par naših, ki so prišli tudi s steklenicami. Spravijo naju nazaj za mizo, na katero so prihajali ~~na~~^{vedno} novi litri. Seveda smo se precej razgreti vrnili mimo straž nazaj v naše stanovanje.

26-tega nam je dež prekrižal veliko vajo. Po končani šoli, ki je bila mesto nje, je zakročila druga 50 literska steklenica okrog nas, z bjanko vinom, ki jo je nekdo zvohal v kleti zakrito, in zopet je bilo veselo.

Činte Kamadžore smo zapustili 2. decembra in odšli v 5 km oddaljeno vas Mariano. 11. pa že zopet v neko drugo vas, ki je bila oddaljena 6 ur. Tu smo pa bili samo čez noč. Ležali smo na hlevu v senu. Spal nisem nič, ker me je celo noč prav hudo bolela glava. Ropotali so pa po senu vso noč s skodelami, ker so zvečer na njivi ob hlevu izkopali velik sođ sladke kapljice. Za en dan se pomaknemo zopet v drugo vas. 14. decembra pa pridemo v Galvagno, kamor smo že dobro čutili topove od Pijave. Drugače se nismo imeli preslabo, samo hrane

je bilo premalo, kruha samo pol porcije. Pa smo si pomagali ~~na~~ našem podstrešju na visečem kotlu, s praženo koruzo.

V božičnih praznikih je bila boljše hrana in 1 liter vina. Pa smo si ga še kupili, zaigrali in prav pošteno otvorili predpustni čas.

Šli smo tudi v bližnjo reko z ekrazitom nad ribe, da so se tudi častnikom poznali prazniki.

Na Sveti dan gremo v pol ure oddaljeno vas Lutrano v cerkev. Vsaka cerkev pa ima v Italiji stranišče, dasi ga pri navadnih hišah malo kje videl. Praznik pa, če je bil večji, bolj so črno oblečene Italijanke prihajale v cerkev, kar se pa nam ni zdelo preveč svečano.

Najtežja naloga je bila, rekverirati med ubogimi vaščani. Ko smo prišli nekoč v neko hišo, nam je nerad gospodar pokazal kup koruze v podstrešju, edini živež, kar ga je imel. S povzdignjenimi rokami je prosil četovodjo naj vendar že nehamo, pa ni omehčal njegovega srca.

Ob takih prazorih nisem bil rad. Boljše je bilo, ko smo zbirali bakreno posodo. Šla sva s Stepanom in pobirala samo slabo posodo, ne rabljeno. Boljše stvari sva pa pustila in jim naročila, naj dobro skrijejo, da ne vzamejo drugi, če pridejo za nama.

Na vajah smo bili malo, saj je bil tudi teren zahje neprikladen. Ob cestah, njivah in travnikih so bili povsod jarki, polni vode, v katere je marsikdo štrbunknil, če se je premalo odgnal. Svet je bil precej močvirnat, zato je bilo vse v vodi, bili smo pač blizu morja.

V praznikih smo zopet dobili nekaj daril, kot svinčnik, listnico, cigarete, in nekaj vojnih dopisnic.

Tu sem imel priliko videti kako napolnijo velik opazovalni balon, kako se dviga potem ko stopi opazovalec opremljen z različnimi daljnogledi vanj.

4. januarja 1918 odidemo naprej proti Pijavi. Kjer smo hodili, so bile razbite vse vasi, posebno pa neko mesto, skozi katerega smo šli.

82

XIII.

/76

e. 1918

O B P I J A V I

Naš napadalni vod in III. stotnija smo ostali v rezervi kakih 100 korakov za zadnjimi nasipi reke Pijave, kamor so odšle ostale stotnije.

Ker je bil sovražnik onkraj reke, ki je široka več sto metrov, tekoča v več strugah, zato je bilo pravzaprav boljše prvimi, ki so tičali v visokem rečnem nasipu kot pa nam, ki smo bivali v hišah, kjer so se vedno rušile stene od udarjajočih granat.

Delali smo kaverne za oficirje. V ta namen smo iskali kamenja v stenah hiš, ki so bile razrušene ali pa smo jim še sami pomagali, samo da smo prišli do kamenja. /opeka ni bila dobra/ Žagali smo debelo lesovje, prinašali deske iz hiš in kar se je dalo, samo za kritja, samo za varnost oficirjev. Pri tem delu so nas večkrat opazili z one strani in nam poslali po par granat, večkrat v hišo katero smo ravno pustošali.

Bilo je precej hladno. Ob deževnem vremenu se nam je večkrat za kak dan pokazal sneg, da smo otresali z rokami, pri rezanju vrbja, ki smo ga rabili za maskirungo naših cest. Granate v vseh velikostih so pa vedno bolj prerahljavale polja in vinograde, tako, da si vsak trenutek pričakoval, da te s prstjo vred požene tja čez smokvo.

I. 18 tega se vrnemo nazaj v Galvagno na isto mesto v podstrešje male bajtice kot smo bili.

Sekali smo les, nabirali suhljad od trt, samo da smo se grelj ob ognju v podstrešju, iskali mleka in pekli koruzo, vse pa zalivali z vinom.

1918 2. februarja se preselimo iz Galvagne v 10 km oddaljeno mestece Portobuffole od koder smo hodili na delo k polski železnici, v bližino nekega velikega gradu, ki je bil že ves oropan dragocenih stvari.

Grofje in druga visoka gospoda je vsa pobegnila iz pokrajine, medtem ko je preprosto ljudstvo pričakalo Avstrijce. Tudi lastnik tega gradu je zbežal z nekaj milijoni lir v notranjost Italije.

O, da bi zdaj videl, z objokanimi očmi bi šel iz dvorane v dvorano in preklinjal delo Avstrijcev. Vse je bilo uničeno: oprava, parket, obložene in razrezljane stene, vse obžgano. Krasni pianino je bil razbit v kotu iz katerega so vojaki raznašali strune. Knjige in razni listi so ležali vsi raztrgani po sobah in dvorišču.

V stolp z zobčasto ograjo so vodile vijugaste stopnice, od koder je bil krasen razgled po vsej ravnini.

9. smo zvedeli, da je Ukrajina z Avstrijo sklenila mir. To je bil prvi žarek svetovnega miru, ki so nam ga že toliko časa obetali.

Da bi se kaj podobnega zgodilo še z Italijo!

1918

Po kosilu 14. februarja je bataljonski trobentač brzel od stotnije do stotnije in kmalu je bil cel bataljon pripravljen za odhod. Ob četrtna 1 uro odrinemo. Portobuffole smo za vedno zapustili. Marširali smo skozi mesto Moto. Lahko bi ga nazivali Morto, saj razen našega vojaka nisi srečal žive duše v njem. Skozi veliko mesto teče reka, v kateri so ležali 3 razrušeni mostovi, ki so vezali oba bregova. Dalje smo šli skozi mesto Anone in ravno po 12 urah prišli v veliko mesto Portoguardo.

Iz Portoguarda se odpeljemo 17-tega zvečer ob četrtna 11. uro. Drugi dan ob pol 10^h smo imeli že kavo v Monfalcone, kosili smo pa že popoldne v Nabrežini. V Ljubljano smo prišli 19-tega popoldne ob četrtna pet. 21. ob 9^h smo pa bili že v Budimpešti. Na poti po Ogrski smo imeli zopet priliko kupovati kruh, sladkor in drugo pecivo.

23. smo prišli čez ogrsko meja v Galicijo, ob 7^h zvečer smo bili že v Pzemislu, naslednje jutro ob 7^h pa že v Lvovu, glavnem mestu Galicije. Petindvajsetega zjutaj pridemo na končno postajo blizu Tornopola. Torej bili smo v vlaku nad 7 dni.

Ker smo se ob hudem snežnem metežu iz Portoguarda dobro založili z kurivom, zato smo lažje prenašali mraz med prevozom v špranjastih vozeh.

Za en dan in eno noč smo ostali v vasi blizu kolodvora, potem smo pa odšli dalje v visokem snegu in hudem mrazu v 16 km oddaljeno vas proti Ukrajini. Dva dni smo ležali v skednju, zariti v slami in zopet smo šli dalje.

Ko pridemo 28. v neko vas, si poiščemo stanovanja kar po hišah. To je bilo pa zopet težko, ker imajo v Galiciji navadno po 1 sobo, kjer prebivajo in spijo, čeprav je velika družina, kakor naprimer tu, kjer smo se naselili: Koterman, Groznik in jaz. 8 jih je bilo brez nas s samo 1 posteljo. Zvečer skoraj ni bilo prostora, kjer ne bi kdo ležal: za pečjo, za mizo, na postelji, mi smo pa imeli otep sredi sobe.

Ponoči me pocuka gospodinja izza miza, da nekdo trka. Grem k oknu, in res, bili so naši vojaki, ki so se vračali iz ruskega ujetništva, ki bi radi prenočili. "ne morete, je polna soba domačih in vojakov". Drugi dan je šel Koterman v bolnico, tretji dan pa Groznik na stražo v Tornopol, tako da sem na otepu ostal sam. Pomagal sem jim rezati slamo na stroj, pa sem si prislužil kak krajček kruha. To pa ni

trajalo dolgo, kajti 4. marca smo odšli v 3 km oddaljeno vas Kobilu, kjer se je celi vod naselil v eni sobi, kjer smo si dobro kurili v hudem mrazu, ki je še vedno trajal.

Ljudje so bili dobri, povsod so nas imeli radi in nam postregli s kruhom in krompirjem.

Nekega večera sem stal na straži sredi vasi, pa mi prinese neka ženica lonček s kašo. "Vem, da vas zebe" pravi, "ko sneste, pa postavite lonček na ono okno". Čez 6 dni smo šli zopet 15 km naprej. Prenočili smo v Tornopolskem predmestju Bjeli. Naslednjega dne odidemo v 12 km oddaljeno vas Stujsko. Tu je bil 15-tega razpuščen naš napadalni vod, saj tu ni bilo vojne, zato je bil brez pomena. Vsi so ostali pri četrti stotnji, ki je bivala v Stupski. Le Kolenc, Stepan in jaz smo šli nazaj k III., ki je bivala tačas v Karmjanki 20 km od Stupske.

Z Jelovčanom sva stanovala v neki kamrici, v hiši pa stara šivilja z malim vnukom, ki mu je oče padel v vojni, mamica je pa umrla.

19. marca je odšel Jelovčan na dopust. Posodil sem mu baržunaste hlače, ki so se mu dopadle, čeprav so bile uši v njih.

28-tega smo šli v hudem snežnem metežu nazaj proti Stupski in še poldrugi km v levo, v vas Borko Velko. Res je bila velika, saj je bilo nad 350 hišnih števil. Samo polovico hiš je bilo praznih, že razpadajočih, brez oken in vrat. Stanovanje smo imeli že pripravljeno in sicer v eni goriimenovanih hiš. Odložili smo svoje stvari in se razgubili. Jaz sem ožiral uši v zatišju na soncu na koncu hiše. Ko se vrnem v sobo, je bila prazna, razen mojega nahrbtnika - vsi so odšli. Kdo pa bo ostal v takem prepihu in tako silnem mrazu. Če bi zadelal okna z odejo, bi se ne imel s čim odeti, zato so odšli. Ker se je dan že nagibal h koncu, vzamem tudi jaz puško in grem, da si poiščem stanovanje. Vas je bila dolga, oglasim se zdaj v eni, zdaj v drugi hiši, pa povsod zastonj. Kamor pridem, sta že sedela po dva naša vojaka sredi sobe. Povsod so dejali: "Pri nas nobenega prostora". - Vsi so me že prehiteli. Ko se še v gornjem delu vasi oglasim v neki hiši, bil je krojač, tudi tu so bili že naši. Krojač mi pa začne dopovedovati in kazati v dolino: "Tja se obrnite, v tisti hiši bo gotovo še prostor".

Res se napotim proti tisti hiši, stopim v vežo in potrkam na vrata. Ko odprem, sem bil presenečen, da sem stopil korak nazaj in hotel zapreti vrata za seboj. Videl sem v sobi dekle, kâ je bilo nekaj posebnega, prefina se mi je zdela za navadno sedlaško dekle, morda učiteljica sem si mislil, zato sem zgubil upanje, da dobim stanovanje. Vseeno se skorajžim in stopim v sobo. Pri peči je sedela mati, ki sem ji povedal po kaj sem prišel. "Ja, pri nas je nemogoče, saj nimamo prostora". Ko ji pokažem, da je zame kmalu dosti prostora, pod klopjo, tedaj je šele razumela, da jih ne more biti veliko, za katere sem iskal. "Koliko vas pa pride?" pravi. Ko ji povem, da sem sam, je pa bilo vse v redu. "Lahko pridete" pravi in takoj sem dobil skodelico mleka in kruha. Tako sem končno vendarle dobil še dovolj čedno stanovanje.

Zvečer pride še mlajša 17 letna hči domov. Tako je bila cela družina sestojeca iz 3-h oseb, zato je imel še četrti prostor.

Ker smo imeli vaje vsak dan samo od 9 - 10^h, sem lahko pomagal pri hiši, saj dela je bilo dovolj. Njive so bile vse presekanke s strelskimi jarki, ob njih vse polno podzemeljskih kritij, obloženih s pragi od razdrte železniške proge. Vse to je bilo treba zasipati, prage smo pa spravljali domov, ker niso imeli drugega kuriva.

Ker je imel Stepan v neki hiši prav slab prostor, zato bi rad prišel k nam. V ta namen je tudi on večkrat pomagal pri delu, da je bil boljši uvod k njegovi prošnji. Tudi jaz sem ga pohvalil in kmalu sva bila oba v naši hiši.

K počitku smo šli navadno vsi naenkrat. S Stepanom sploh nisva mogla prej, ker sva vsak večer prinesla otep sredi sobe. Marenka /starejša/, je ležala pri materi na postelji, Anežka pa za pečjo. Zjutraj tudi nisva poležala, ker je bilo treba slamo zavezati in pomesti. H kosilu ali h kavi nas je vedno vabil službajoči z brlizgo. Za kosilo smo imeli največkrat, konja.

Midva s Stepanom sva pa dobila še kako kašo ali močnik. Začela sva cepiti na drobno prage. Najprej sva pa morala narediti k sekiri toporišče, da sva mogla začeti z delom. V shrambo sva napravila nove podboje, na dvorišče velika vrata, kidala sva, gnoj in rezala slamo. Kadar smo vsi odhajali na polje, je vedno Anežka zapirala

vrata, ki je bila bolj fantovske narave. Vrata kot drugod, tudi tu niso imele ključavnice, zato je bilo treba v veži zatakiniti z žeblijem potem pa po lestvi v podstrešje in zopet po lestvi skozi hlev na dvorišče. Tudi midva sva se navadila tega vhoda, kadar je bilo treba komu nepričakovano domov.

Zvečer smo pa bili največkrat v živahnih pogovorih pri čaju, za veliko skrinjo. Marenka je bila zgovorna, medtem ko je Anežka zlezla takoj za peč. Njene bistre črne oči in lasje nad belim obrazom res niso kazali znakov kmetskega dekleta, in vendar je bila prava kmetska Marenka, v srajci z domačega platna in ubranem preprostem krilu. Čeprav sem že po svetu videl mnogo lepih deklet in dam, a lepše od Marenke ni bilo. Zato se je včasih Stepan pošalil, pa mu je odgovorila, da ne ljubi Poljaka. "Jaz nisem Poljak, jaz sem Čeh". "Čeha takže ne ljubim, jaz ljubim jenom Ruzina". Tudi ona je bila Ruzinka, in ti ljudje smatrajo vsakega drugoverca razen Ruzinov, za Poljaka, ker so Poljaki Rim. katol. vere, torej Poljska. Ona pa ljubi samo Ruzina. Vedno smo bili skupaj in se prav dobro razumeli, kot bi bili vsi domači.

1918 12. aprila smo imeli spoved v Stupski, kamor je prišel slovenski kurat. Ob Veliki noči se je spremenilo. Iz hude dolge zime smo prihajali v pomlad. Četrtrič je brstelo, četrtrič zelenilo, četrtrič se je prenavljala vsa narava odkar smo se odpeljali iz domovine na bojne vihre. Ker je bilo že zunaj gorko, sva se s Stepanom preselila v malo sobico pod isto streho. Včasih sva bila povabljena k sosedovim. Če se vrata niso zapirala ali pa kaj družega, in zopet sva dobila jajc in mleka. Za malico pa, kadar smo šli na polje, je imela mati vedno kose kruha s seboj, namazane z bučnim oljem in soljo. V nedeljah za kosilo smo imeli pa "peroge s tvaragom", nekaki nekake žinkrofe s sirom. /v hiši seveda, ne pri stotniji/. Včasih smo pa šli še k Judom nad čaj, kavo in sladke kifelčke.

Tako, nič hudega nam ni bilo pri tej hiši.

Vaščani, ki so pred ruskimi vpadi pobegnili, so se še vedno vračali v vas. Stene hiš, ki so že razpadale, so popravljali kar sami in jih pobelili, tako da je bila z naravo vred prenovljena tudi vas. Ker so bili vaščani Poljaki in Ruzini, zato so imeli tudi 2 cerkve.

Bolj novodobna je bila poljska, ki pa je bila še vedno zaprta, ker se še duhovnik ni vrnil iz begunstva. Naše so pa hodile v ruzinsko. Marenka se je v praznikih vsa lesketala v ^{na}šmélcu.

22. aprila je prišel tisti nesrečni dan, ko smo se morali posloviti od Borke Velke in od naše hiše, kjer sva se imela s Stepanom tako dobro. Ker nisva rabila še toliko odeje, sva eno dobro pustila pri hiši, a drugo sva si pa raz~~del~~avojila, da je bilo le število pri oddaji. Za na pot nama je dala mati vsakemu hleb kruha. Torej z Bogom mati in Anežka, pozdravljena Marenka, če bo prilika, se pa še kdaj vidimo. Kakšna razlika! Ob prihodu tako hud mraz in sneg, a danes, po polju vse zeleno in iz drevja se klanjajo šopi cvetja.

Šli smo tja čez Stupsko in dalje čez velika polja, daleč v malo mestece Zbarož. Naslednji dan smo se pa preselili v predmestno vas, na neki skedenj. 6-tega maja gremo pa zopet nazaj v Zbarož, kjer se nastanimo v gimnazijskem poslopju. 13-tega maja sem se pa zopet odpravil na veselo vožnjo proti domu - na dopust. V Ljubljano sem se pripeljal 16. zjutraj ob pol 2^h. Ker pa je deževalo, sem pa počakal jutranjega vlaka. Medtem sem pa odnesel še nekaj stvari v Šiško k gospe od našega narednika Črneta.

1. junija sem se vračal z dopusta. Okrog 9. ure me je peljal Albin s kolesom proti Ljubljani. Tam sem še dolgo čakal na vlak. Ker me ni pustila straža na kolodvor, meni pa se je mudilo, zato sem se utihtapil nižje od kolodvora do tračnic, kamor je moral priti vlak. Šele proti Gradcu pride do mene sprevodnik, ki sem bil seveda brez voznega listka. Pokara me in naroči, da si ga moram oskrbeti na Dunaju.

4-tega sem bil že v Tornopolu. Ker jih je bilo od naše stotnije več dodeljenih pred časom k skladišču v Tornopolu, zato se oglasim k njim, časa sem imel dovolj, ker mi je dopust potekel šele naslednji dan. Pri Dreščku, ki se je že medtem seznanil in udomačil pri neki gospodinji, sem dobil dobro večerjo in posteljo. Šli smo tudi skupno v kino. Od dolge vožnje se mi je prav prilegla mehka postelja. Zjutraj se odpeljem in pridem v Zbarož ob 10^h dopoldne.

Stotnijska pisarna je bila še tam, stotnija pa ob ukrajinski meji na straži, da se ni prevažalo blago z ene strani na drugo. Na ulici sem srečal mater iz Borke Velke.

1918

VI. 6-tega smo patrolirali do Netrebe. 7. sem šel pa tudi jaz na mejo do svojega voda, in sicer v vas Sinjagofka. Zamenjal sem moža, ki je bil oddeljen drugam. Tako sem dobil prostor v skednju pri neki hiši. Bilo je, posebno v začetku, prav dolgčas, tako da me je bilo ponoči včasih skoraj strah, ker sem bil popolnoma sam.

Ljudje v hiši, so bili tudi bolj dolgočasni: vdova s 3 odraslimi otroki in dvema malima. Starejši je bil učitelj, ki so ga nazivali profesor. S tem sva imela večkrat kako besedo. Dekleta sta bili pa bolj odurne, posebno starejša. Najbolj smo se razumeli z malima dvema. Tudi tu sem pomagal pri kakih drveh, kadar nisem bil na straži. Hrano smo dobivali iz Zbaroža, seveda surovo in sicer za dva dni skupno. Tako sem dobil košček mesa, ki je že največkrat smrdel. Kuhali so mi v hiši, ki so bili pa seveda pri nekaterih stvareh jako neizvežbani, posebno pri kavi. Mleko, vodo, kavo in sladkor je zmešala in pristavila k ognju, da je zavrelo.

Na straži ob meji smo se imeli dobro. Prežali smo na Jude, ki so prevažvali razno blago. Nismo ga pustili, dokler nam ni obljubil in dal kake nagrade. Potem je pa šel kamor tje hotel.

Saj bi se držali predpisov, ako bi ne imeli zgloda od višjih inštanc. Nekega dne smo imeli stražo na meji v vasi Sinjevi, pa pride Žid z napolnjenim vozom raznega blaga. Tako je prosil, naj ga pustimo v Ukrajino in nam ponujal 200 rublov. Korporal, vodja naše straže /zvesti Dalmatinec/, ga pa ni pustil sploh za nobeno ceno, da se je moral z vozom vrniti.

Naslednji dan se je pa vrnil ravno z istim blagom in listinami od oblasti, ki so dovoljevale prehod skozi mejo. Pa smo se obrisali! Nekega deževnega večera stojiva s profesorjem na pragu v skednju. Bliskalo se je in grmelo. Naenkrat počí s tako silo in takoj je bilo vse v svetlobi. Treščilo je v sosedovo hišo in hlev, ki je bilo takoj vse v plamenih. To smo prinašali vodo v putinkah, jo vozili v čebreh, tako da smo obvarovali vse sosednje hiše, ki so krite s slamo, tudi najbližnjo, ki se je streha skoro dotikala goreče. Iz gorečega hleva pa ni bilo mogoče rešiti niti kobile, ki je bila najlepša v vai.

4. julija gremo v Zbarož. Naslednji dan pa že zopet naprej v Torno-pol. Naprosili smo nekega sedlaka, da nam je s konji peljal opremo,

ker je bila precej dolga pot, zato mu tudi plačamo, kar je zahteval. Oficirji so se pa že prej odpeljali. Četovodja, ki nas je pripeljal brez opreme v Tornopol, pa je bil zato kaznovan.

Tam smo imeli razne straže po mestu. Večkrat smo patrolirali po mestnih ulicah in beznicah, skupno s policisti, ker se je po mestu vedno klatilo mnogo vohunov in raznih malopridnežev.

Take kaznjence smo nekega dne odpeljali z vlakom v mesto Zločijev, kamor smo se vozili skoraj 5 ur.

V Tornopolu smo bili vedno dobro upreženi, če nismo bili na stražah, smo pa ekselcirali.

Kolodvor v mestu je bil krasen, samo škoda ga je bilo, ker je bil ves požgan.

VII. 28-tega smo pa odšli na /granicštele/ v Podvoločesko. Takoj ko pride-
mo tja, nas pa začno zbirati, da bomo odšli z nekim transportom.

Sam stotnik nas je odbiral z vrste, ki je vsakega posameznega tako ostro pogledal in ga poklical iz vrste, če je bil zanj. Bil sem odbran tudi jaz. Nihče ni vedel kam gremo. Naslednje jutro nas pošljejo na poveljstvo, kjer sta nas pričakovala dva Žida. Odpeljali smo se na dveh vozech v hudem dežju čez mejo v Voločesko, ki je kake štiri ure od meje. Na kolodvoru dobimo vozovnico, Žid nam pa da par desetakov za večerjo. Ponoči se odpeljemo naprej, bilo nas je pet prostakov in en desetnik.

V velikih ruskih vozovih, ki imajo prostora za toliko ležišč kot sedežev, smo se pripeljali zjutraj ob 8^h v 70 km od meje oddaljeno mesto Proskurova. Na kolodvoru čakamo Žida, a od nobene strani ga ni bilo. Nato se odpravimo v mesto, nevedoč kje pridemo skupaj, ker tudi nismo vedeli za njegovo stanovanje. Zato gremo posamezni po vseh mestnih ulicah, na lov za Židom. Le eden je ostal na nekem vogalu, kot za zbirališče. Vsi smo se že vrnili in zopet odšli v druge ulice. Pa se posreči nekemu, prav v zakotni ulici, da ga zagleda v neki hiši, ko je ravno gledal skozi okno. Dal mu je nekaj rublev, da smo imeli za malico in mu naročil, da naj potem pridemo k njemu.

Prenočevali smo pri njem v sobi na tleh. Drugo jutro se odpeljemo zgodaj, s staro kočijo. Bili smo že izven mesta, pa se strejo vzmeti, da smo morali zamenjati voz. Ko se z drugim vozom odpeljemo dalje,

imeli smo drugo nesrečo: obroč na prednjem kolesu se je odtrgal, da smo morali zopet nazaj v mesto h kovaču. Ob 9^h dopoldan smo nadaljevali vožnjo, spremljani od velikega psa, ki je čuval Žida in njegovo veliko listnico.

Ob 9^h zvečer se pripeljemo v malo mestece "Bar". Prenočimo zopet pri Židih, kjer smo imeli priliko videti njihove večerne molitvene obrede.

Zjutraj 1. avgusta se pa začne kšeft. Tedaj šele smo videli, kakšen transport bomo imeli. Žid je začel kupovati na velikem sejmu: konje, krave in vole. Ko se je nakupila večja skupina enovrstne živine, je poslal enega izmed nas z dvema gonjačema v Proskunovo. Čez noč nas nekaj še ostane pri teh Židih, nekaj jih je pa že odšlo z živino. Drugi dan smo kupovali dalje. Ob 4^h pop. pa odidem jaz 26 temi kravami in dvema gonjačema proti Proskusovi. Pred mestom pa moram počakati z živino toliko časa, "da pridem jaz", mi naroči Žid.

Težavna je bila pot, ker je bila živina le bolj klobasarska. Eno kravo sem imel popolnoma slepo, ki je vedno uhajala v obcestni jarek in na njive. Pri nekem mostu se je pa cesta zožila in ker ni bilo ograje, je padla pod most kake 3 m globoko. Kakor mrtva je ležala, potem smo jo pa le spravili pokoncu, ker se ji k sreči ni nič pripetilo.

Ker sem pa imel za seboj drugo četo konj z mojim tovarišem, mi je pa zbral enega, da sem ga jezdil. Seveda komandantu čete, saj je pripadal, kot bi vodil bataljon rekrutov. Konj je pa bil kot žaga, več sem trpal na njem, kot bi hodil.

V pozni večerni uri, ko gremo skozi neko vas, zaslišim že od daleč razigrane ženske glasove. Kmalu srečam družbo dam z oficirji. "Stoj, stoj!" zaslišim klice za seboj, ker sem hitel za kravami. Neki oficir je spoznal, da je človek na konju vojak, zato je vpil nad menoj naj počakam. Pride do mene: "Od kod? Kam? Kje je dovoljenje?"

Govoril je v hrovatskem jeziku. Ko mu odgovarjam v slovenščini, se je kar malo začudil in prižgal vžigalivo, da me je obsvetil. Ovratnik se mu je srebrno zalesketal. Ko zagleda na mojem ovratniku planinke, - "Slovenec?" "Da." "Dobro, dobro, ajdi!" In odhitel sem za svojo četo. Hodili smo celo noč. Zjutraj, ko se je začelo daniti,

smo imeli šele počitek, toda samo eno uro. Sedel sem v breg in malo zadremal, držeč konja za uzdo, ki je stal pred menoj na cesti. Vse krave so pa bile v nekaki soteski na cesti med visokim bregovom. Na vsakem koncu jih je pa stražil poganjač, seveda v spanju. Po 25 urnem maršu, med katerim smo imeli samo eno uro počitka, pridemo pred mesto Proskurovo, to je 70 km iz Bora.

Pomagačem ukažem ustaviti živino, ki me pa nista slušala, češ, saj midva veva, kam z živino. Na vsa moja prigovarjanja naj počakamo, dospemo prav k mestu. Še vedno jima prigovarjam, da naj se ravnamo po navodilih Žida in ker tudi nisem vedel kam, pa pristopi k meni mestni stražnik in mi veli naj grem ž njim, da že on ve kam živina spada. Tako smo morali slediti mestnemu stražniku z vso živino v ograjeno dvorišče policijske komande. Vse naše krave so se pomešale med druge soujetnice, ki so že čakale odrešenja. Nisem vedel kaj storiti.

Namenil sem se do našega stanovanja, pa že srečam Žida z našim desetnikom. Vso stvar je že vedel, ker mu je neki fant sporočil, ki je vse to videl. Šel je na komando ki je po dolgem času le dobil dovoljenje, da smo zbrali živino iz zgrade in jo odgnali v njegove prostore.

Ko je bila vsa živina od vseh priganjačev zbrana skupaj, smo pa odgnali vseh 142 krav in 56 konj proti Voločeški.

To je bila karavana, ki se je počasi pomikala po cesti skozi vasi. Kjer smo ~~na~~ količka obstali, so se usule ženske okrog nas, oziroma okrog krav in hitro molzle.

Večkrat se je kak oslabeli konj sesedel sredi ceste. Kjer ga le ni bilo mogoče spraviti na noge, smo ga pustili.

V hudem nalivu pridemo zvečer v neko veliko vas. Živino spravimo v zagrado, ki je nalašč prirejena za take Transporte, sami smo pa prenočili v neki veži. Ženskam, ki so se takoj zbrale s putrihom pri kravah, smo dovolili molžo pod pogojem, da ga tudi nam pripravijo za večerjo.

5-tega zjutraj nadaljujemo pot. Zopet smo imeli nesrečo pri konjih. 2 sta zopet omagala na cesti. Vse take stvari javimo Židu, ki si brez besed vse zabeleži.

6-tega pridemo do meje. Taborili smo pod šotori na velikem travniku pred Voločeško. 4 dni smo pasli živino, pili mleko, kuhali kašo ali kar smo dobili od kmetov, ki so nosile v trg, v mesto. Denarja smo imeli dovolj, saj nam je naš gospodar vsak dan sproti izplačeval in sicer po 20 K dnevno, lepa plača za te čase.

Lep šimel nam je neko noč zopet obležal. Za spomin na tiste dni sem si vzel konček repa in naredil v naboju čopič za britje. Druga dva konja sta šla pa pit v bajer, pa sta se prekucnila vanj, da jih ni bilo mogoče rešiti. Tudi krave, ki jih je gnal nekdo v reko napojit, sta dve lepi zašli v valove, ki so jih odnesli. In zopet si je moral zvečer gospodar zabeležiti, nikdar pa ni kaj robantil ali natančno izpraševal kako in kaj.

10-tega gremo s konji čez mejo na avstrijsko stran v Podvoločeško. V mraku pa zopet dalje z njim v vas Kamijanko na kolodvor, kamor smo prišli šele drugi dan. Ta dan smo imeli dvojno plačo. Nazaj v Podvoločeško se vrnemo z vlakom. Še isti večer nas pa pošlje "Grenizštele" nazaj v Tornopol k svojemu bataljonu. Toda bataljona ni več, odšel je čez mejo.

3 dni smo čakali, da se nas je nabralo več, od raznih transportov. Potem smo pa odšli skupno za bataljonom z vlakom skozi Kobmev, Stanislav in Černovice v mesto Libkoni v Bezarabijo, kamor smo prišli 15. avgusta ob 10^h dopoldan.

S kolodvora v mesto je kake pol ure. V mesto te popelje pot mimo 21 malih popolnoma enakih hišic kritih s slamo. Dalje po klančku navzdol prideš do cerkve, ki popolnoma nič ne harmonira z mestom, ki je večji del lesen in strašno zanemarjen. Cerkev je pa lična, moderna kot kaka katedrala. V glavni ulici je trgovina ob trgovini, kjer si dobil v vsaki: sladkor, kislo zelje ali tobak i.t.d.

V semenjih dneh je polna cesta prodajalk z raznim blagom. Židje, ki zavzemajo večino v mestu, ti pa stoje kar ob vhodih v mesto in če se da, pokupijo vse, samo da sami potem prodajajo v mestu, seveda dražje.

Vsak dan si pa videl vaščane, ki so kuhali s samovarji kar na ulici. Na klopcih ob hišah pa vedno dosti gostov, ki so bili vedno vsi zaposleni z luščenjem sončnic, da je bila cesta ali hodnik skoraj popolnoma pokrit od samih luščin.

Naš vod je bil nastanjen v prazni kovačnici na gorenjem koncu mesta. Imeli smo straže na vseh cestah, ki vodijo v mesto, dalje pri bencinu, na polju in drugod. V prostem času smo pa šli iskat v vasi mleka in kruha, ki se je dobil ceneje ali pa še zastonj. Včasih smo pa odšli tudi v reko Prut, da smo se malo ohladili v tej veliki vročini.

15. septembra sem odšel na kolodvorsko stražo, za stalno. Tam smo bili kakor oddelek zase. Dobivali smo od kuhinje provijant, da smo si sami kuhali. Mene je zadela ta čast biti kuhar potem, ko je odšel poddesetnik na daljši dopust. Nisem bil rad, toda ker ni hotel nihče prevzeti, ker tudi še toliko kot jaz, niso imeli zmožnosti, zato so me kar enoglasno izvolili zanta poklic. Saj bi še bilo, ko bi ne bilo treba opravljati ravno tako službo kot drugi. Tako sem moral vsako noč na patrolo po progi na 12 km ali na 6 km. Drugi so bili potem prosti, jaz sem pa imel skrbi in dela s kuho. Kuhal sem juho v velikem svinskem kotlu, ki smo ga imeli založenega med kamenjem na prostem pod visokimi akacijami ob kolodvoru. /ahačiji?/

Za prikuho sem pa rabil putinko /lambar/, seveda vse prevelika posoda za samo 7 ljudi. Pri kuhi sem imel navadno srečo. Nekū Čeh je navadno kar s prstom pomil skodelo in dejal, da še v Pragi ni nikdar jedel tako dobrega zelja.

Nekega večera greva s Stepanom na patrolo po dolgi progi. Bila je oblačna noč in v daljavi se je začelo pomalem bliskati. Komaj sva bila kakih 6 km oddaljena, naju pa objame popolna tema, da se niso videli obronki hribov, ne drevje, ki bi se razločevalo od neba in ne nebo samo. Bilo je tako oblačno, taka tema, da nisva videla popolnoma nič, niti proge ne, po kateri sva hodila. Stepan je bil vedno za menoj in vedno na tleh, ker se je vedno spodtikoval ob tračnice. Potem ga podučim, da naj se drži orientacije s puškinim kopitom, plažečim se ob tračnico. Le v hudem blisku se nam je odpirala pot.

"Stepan, teciva, nevihta se bliža! Vsak čas bo dež tu, teciva, da prideva vsaj do tistih kavern ob progi!" Stepan je pa še vedno padal in ostajal daleč za menoj, ki sem v prvih deževnih kapljah hitel proti kavernam, ki so bile še kaka dva km oddaljene.

Že premočena prideva na cilj, kjer počakava, da se izlije, nato se pa vrneva domov.

Kurivo za kuho smo dobivali iz velikih ahacijev ali pa na polju iz

podzemeljskih kritij, ki jih je bila vsa Galicija polna. Na krajši progi je bilo bolj prijetno. Obiskati je bilo treba dvoje straž. Pri prvi je bil Jelovčan, ki mi je včasih postregel z bučno kašo. V stražnici ob mostu koncem naše proge, so nas pa večkrat povabili na pasjo ali lisičjo pečenko.

Tudi pri nas smo pripravili precej psov, nekega dne pa posebno velikega. Kakor so me izvolili za kuha, tako so me tudi zdaj za mesarja. Prav velik čebriček je bilo samega mesa, ki se je pozneje kuhal in pražil v naših loncih.

Prav radi smo se odzvali železniškemu uradniku, ki je stanoval na kolodvoru, ki nas je naprosil za spravljanje sena. Nekateri so kosili, drugi pa sušili, in bili dobro plačani. Tako je bilo prav njemu in nam.

Baraka v kateri smo bili, je bila pregrajena. V drugi polovici so bili nastanjeni vojaki 97.p.p. sami Furlani, ki so nam krajšali večerne ure s prelepim petjem.

Naši vojaki so začeli delati s kruhom kšefte, nihče pa ni hotel povedati, kje ga je dobil, samo ponujali so ga vedno.

Tudi jaz sem šel nekega večera v koruzo blizu pekarije, ki je bila v bližini kolodvora, ker sem slutil, da mora kruh iz te strani prihajati k nam. Kmalu so se začeli izprehajati peki, ki so pričakovali naročilo. "Pridi zjutraj ob štirih", mi pravi. Res mi ~~jam~~ zjutraj naloži 24 komisov, plačam in grem.

Mislil sem, da bom dobro prodajal naprej, pa me je, kakor vedno, če sem se postopil kake barantije, ogoljufalo. Prišlo je nekaj vmes, kar smo si želeli in težko pričakovali, namreč: KONEC VOJSKE!

4. NOV. 1918 ob 15^h
PREMIRJE!

96
XV./89

K O N E C V O J S K E

V začetku novembra so se raznesle čudne novice o Avstriji. Vsak je pripovedoval, da se maje. Ko grem nekega dne v mesto po naše stvari h kuhinji, sem že spotoma videl v neki trgovini nov časopis "Nemška Avstrija". Kar zijal sem, od kdaj pa Nemška Avstrija in kmalu sem se prepričal. Pri kuhinji mi nalože mesa, masti, krompirja in drugo.

Nazadnje pa pravi kuhar, da je dal vse, kar je imel in da od sedaj naprej ne dobimo nič več, ker je Avstrija propadla. Iz nje je pa nastala Nemška Avstrija, Samostojna Češka i.t.d.

Ko pridem na kolodvor, so naši že vse vedeli. Vse vojaštvo je metalo gumbe s kap, vse zvezde so sfrčale iz častniških in podčastniških ovratnikov. Prišel je čas, prišli dnevi, katere smo že leta pričakovali.

Ob kolodvoru je bilo bogato založeno skladišče naše divizije.

Vse je drlo tja. V začetku so naredniki držali red in za mal denar prodajali razne stvari. Ko je bil pa le maval prevelik, saj se je nagnetlo vojaštva in civilov iz vse okolice z vozovi in konji, so pa naredniki popustili in udrlo se je v skladišče. Kdor je imel več moči, kdor je bil bolj spreten, več je dobil. Konzervna kava je romala v vrečah na vozove. Tako tudi sladkor, konjska oprema, obleka, perilo in drugo. Vse okrog skladišča je izgledalo kot eno samo veliko mravljišče.

V nekaterih oddelkih je prišlo celo do boja, ker je nevoščljivost vedno bolj in bolj naraščala.

Meni se je posrečilo priti v oddelek, kjer so bili nagrmadeni zaboji s cigaretami in raznimi konzervami. 16 škatelj cigaret in 42 mesnih konzerv se mi je posrečilo stlačiti po žepih in za bluzo. Več nisem mogel. Nazadnje sem našel na tleh še tri umazane srajce. Straža, ki je bila pri bencinu, je tudi hitro prodala vso zalogo in spravila nekaj tisočakov.

Še par dni smo ostali tam. Stotnik nas pokliče skupaj in nam pove svoje mnenje. "Fantje, razsula se je Avstro-Ogerska, odrezani smo od svojih domov, daleč v tujini. Vsak gre lahko domov kadar hoče, toda najboljše je, da počakamo še dva dni, da se nekoliko pomiri in da odidejo drugi naprej, da ne bo preveč gneče." "Potem šele odide naš bataljon skupno z vsem orožjem kar ga imamo, ker ga mogoče še kje rabimo med potjo. Kajti nihče ne ve, kaj se nam še lahko med potjo pripeti." Večina je ostala, mnogo se jih je pa tudi povbesilo

po že prepolnih železniških vozeh in odpeljala proti domu.

6. novembra odidemo z godbo pred seboj in trenom za seboj, katerega smo med potjo prodali in si denar razdelili. Nekateri so prodali tudi puške, drugi so jih zopet pometali v vodo, večina nas jih je pa obdržala.

Kruh, ki sem ga imel toliko, sem ga pod ceno prodal ali pa razdelil tistim, ki ga niso imeli. Tako je bilo tudi s konzervami. Samo toliko sem si obdržal, kolikor sem mogel nositi. Tudi odejo sem prodal.

Med potjo so se vsi častniki celega bataljona držali naše stotnije, čeprav so jo imeli prej za boljševisko. Zato so se najbolj varno čutili ob nam.

Šli smo skozi Rusko novoselico čez mejo na Avstrijsko novoselico. Tam smo zbrali vrečo konzerv za strojevodjo, da bi nas tem hitreje peljal skozi Galicijo. Pa to vse ni nič pomagalo.

Ko pridemo v Črnovice, nas na kolodvoru že čakajo s strojnicami. Stroj od vlaka so odpeli in nam naznanili, da ne gremo prej naprej, dokler ne izročimo vsega orožja. Tako smo pometali vsi puške iz voza, narednik je pa z vsako udaril ob tračnico, da je odletelo kopito, katerega je vrgel nazaj v voz, da smo imeli za kurjavo. Cevi je pa metal na kup. Poljski stražnik, ki je stal v bližini, je to naše delo samo gledal, zinil pa ni niti besedice.

Na vsej vožnji po Galiciji so nas neštetokrat previzitirali. Skoraj na vsaki postaji smo morali pustiti mlečnozobi narodni straži, da so nam pretaknili vse nahrbtnike, celo po žepih so stikovali za denarjem. Jaz sem ga imel vsled varnosti zašitega v bluzi, nekaj v naramnivi in pod kapo v podlogi. Vsega skupaj 600 K. 1 funt najfinejšega ruskega tobaka, ki sem ga kupil v Libkonih, sem pa prodal Spišku, ki ga mu je pa kmalu nato na neki postaji odvzela narodna straža.

V Bohinji se zopet založimo s kruhom za skozi Avstrijo, ki je gladovala.

V Krakovu pride narodna straža, skoraj sami oficirji. Vlak je bil seveda zopet brez stroja. Pred vsak voz so razgrnili šotorke in se podali v vozove. Razni pasovi, samokresi, čevlji, bajoneti in drugo, je napolnilo vse šotorke, čeprav smo bili že tolikokrat pregledani. Ker so nam pa otroci predrago prodajali salame, jim jih je pa narodna straža odvzela in nam razdelila.

Na naslednji vožnji nismo bili več tolikokrat pregledani.

V Prerovu smo se ločili od Čehov. Preselili smo se na osebni vlak in odpeljali dalje. Proge so bile vse polne vlakov, ki so vozili same vojake iz raznih bojišč, kakor tuji ujetnike.

Če smo videli, da kak drug vlak prej odpelje s kakega kolodvora, se hitro presedemo, samo da smo bolj hiteli proti domu.

V kupeju smo zaukurili s papirjem kar na tleh, okna smo pa zastrli s plašči, ker so bile šipe vse razbite. Samo, da smo imeli malo gorkote v vozu.

Na Dunaju so otroci in ženske hodili okrog vojakov in prosili kruha ali pa zamenjavali za milo.

1918 14. novembra pridemo v Ljubljano, od koder sem odšel peš domov, ves raztrgan in izmučen od dolge vožnje.

Tako smo končali to grozno vojno, ki je morila 4 leta in se vrnili v domovino. Sicer ne sprejeti od godb kot smo pričakovali, temveč tiho.

Posamezni smo se brez svečanih sprejemov vračali na svoja domovja, vseeno veseli in zadovoljni.

D R U G I D E L

J U G O S L O V A N S K O - A V S T R I J S K I

S P O R

Na Koroško	stran	100
Nad sovražnika	"	106
Ranjen - ujet	"	108
Domov	"	116

100

I.
193

N A K O R O Š K O

Po razsulu Avstro Ogrske so se začele dedne države, ki so nastale iz nje, prepirati. Vsaka bi rada več ozemlja, zato so hitro zasedle meje, daleč čez pas, kot jim je pripadal.

Trgala se je Galicija, udarili so se Čehi z Ogri, Jugoslavija pa z Avstrijo. Medtem se je pa tudi Italijan bližal Vrhniki.

Niso, se še zacelile rane tisočerim vojakom, trava še ni prerasla razoranih poljan, solze, jok in ječanje se še ni prenehalo, pa so se že zopet razgrinjali temni oblaki nad mlado Jugoslavijo, naznanjajoč novo pokolje.

Zopet je klicala država na pomoč in posegla najprvo po nas, mlajših. 18. januarja 1919 sem bil že zopet pod orožjem. Dobil sem nekaj starih znancev, kot Žagarja iz Preske, Dovča in Urbanca iz Ježice.

Nič se nismo vadili novih povelj, saj nismo imeli časa za to, mudilo se nam je na Koroško. Ob odhodu iz Ljubljane dne 21. januarja so nezadovoljneži na pohodu skozi mesto kričali: "Kruha nam dajte, dajte!"

V zamazane živinske vozove sprva nismo hoteli, šele ko so grozili, da pokličejo srbski bataljon, da nas nažene v vozove, smo se počasi skobacali vanje.

Nekaj dam nam je delilo cigarete, kot štirinajstega leta, samo sedaj jih je bilo mnogo manj.

Med avfbiksanjem smo se odpeljali naprej in kakor iz oklepne vlaka so začeli streljati z ostrimi naboji. Nobeno povelje ni držalo in nobene kazni se nismo bali. Šli smo nad sovražnika, zato se ni nihče menil, kazen, smrt, nekaj dni prej ali poznej.. Saj bili smo v resnici vsi že vsega siti.

Pripeljali smo se skozi Maribor v Pliberk na Koroško. Nastanili smo se v neki pivovarni v Libučah tik Pliberka. V prijazni gostilni "Pri Lipi" smo se večkrat zabavali ob harmoniki in basu.

23-tega smo bili razdeljeni med stožnije, ki so že večkrat posegle v boj. Dodeljen sem bil k III., ki je bila 5 km oddaljena od Pliberka proti Velikovcu, v vasi Vogrče. Kako silno dolgočasno je bilo, ko smo korakali v zasneženo vas. Dekleta so radovedno gledale iz vežnih vrat novo četo, ki je z znano pesmijo korakala mimo njih:

"Povsod sem že hodil, po Koroškem še ne,
prav zagvišno bo moja koroško dekle . . . "

Pri Škofu so spraznili gostilniško sobo, da smo se naselili v njej,

ker je bila že šola vsa zasedena.

Škofovi so bili doma iz Št. Petra na Krasu in precej pred vojno kupili to hišo, v kateri je bila gostilna, pa so jo potem opustili, ker je bil konkurent "Pri kladvu" onkraj ceste.

Ker je bil ravno predpustni čas, nismo bili noben dan brez muzike. Saj je na Koroškem harmonika doma. Godca smo imeli v hiši v osebi Škofovega Tomaža.

Mraz je pritiskal vedno bolj, tako da je padel toplomer že na 21° C. Zato smo pridno donašali kupljene klaftre iz gozda, da smo si greli stanovanje in za kuho.

Včasih smo se vežbali, včasih pomagali vaščanom nasipati ceste, največ smo pa hodili na stražo ob Dravi. Le ta je delala mejo med nami in Nemci. Boji se sedaj niso vršili, pravzaprav še prijatelji smo si bili ko smo se sešli na mostu pri Lipnici z nemško stražo. Med Nemci je bilo tudi dosti Primorcev, ker so jih dobro plačali.

/Tudi mi smo imeli 5 K dnevno/ Še zmenjavali smo si vžigalice za tobak i.t.d. Sprva je bil dohod po mostu prost, potem smo ga pa morali na več metrov široko z bodečo žico. Na tem koncu mosta je bila naša stražnica v leseni baraki, na onem koncu pa nemška.

Kadar sem pa šel na patrolo ob Dravi, sem se pa moral javiti pri štabnemu naredniku /starem znancu, ki me ni nič poznal/ Jerkotu v Bregu.

Zvečer je pa prišel vedno Tomaž vleči meh in zaplesala je vsa soba. Prišla je tudi domača hči Micka in pa še sosedovih deklet so nalovili privodnjaku, tako da je bil ples bolj popolnejši.

17. februarja zvečer gremo vsi, razen tistih ki so bili ob Dravi, proti hribu. Pravili so nam, da gremo nekam prepeljevati topove, zato smo vzeli s seboj samo puško. Šli pa nismo tja, ampak skozi Renkule in Koseze v Priblovec, kjer so vaščani vedno rezali telefonske žice, tako da so bili topničarji vedno odrezani od ostalih čet. Vedno smo patrolirali po vasi, pa smo še vedno naleteli na raztrgane žice.

Za nas je bilo prva dva dni jako nerodno, ker nismo imeli s seboj ne odeje, ne skodele in ne žlice, bili pa smo tudi brez stanovanja. Hrano smo dobivali pri srbskih topničarjih. Bila pa je taka, da

zasluži pohvalo. Opoldan malo kislega zelja z majčkenim koščkom mesa, zjutraj in zvečer pa po malo prežganke.

Potem ko smo si prinesli svoje stvari iz Vogerč, smo se imeli pa prav dobro. Za en močan vod nas je bilo, kuhali smo si sami, to se pravi, imeli smo svojega kuharja. Tudi hrano smo si kupovali sami, kakršno smo si hoteli, ker je dobil vod od stotnije plačano hrano. Zato smo imeli večkrat makarone, fižol, krompir, kašo, kašnato repo in kar smo hoteli. Razdeljeni smo bili v več hišah, ker na enem mestu nismo mogli dobiti dovolj prostora. V mali stranski sobici nas je ležalo pet, ker so se nam domači umaknili v hišo.

Ker v vasi še vedno ni bil red, zato smo dobili nalogo da vse vaščane moške od 17 - 60 let ujamemo in zapremo v neko hišo, ki so jo v ta namen izpraznili. To je bil jok v vsaki hiši, kjer smo odvedli moža, sina ali očeta. Razglasili smo tudi, da se ustrelj vselej en mož, kolikorkrat bô pretrgana telefons-ka žica,

Od tistega časa je bil pa red v vasi. Nekaj dni so bili še zaprti, potem jih pa izpustimo. Le dva so poslali v druge zapore.

Ker so bili zopet možakarji na svobodi, smo bili tudi mi bolj brez skrbi, ker so nas prej vsi ljudje bolj postrani gledali.

Nekateri so se tako privadili vaščanov, posebno še ženskega sveta, da so se še zvečer včasih dolgo zamudili zunaj. Zato je pa naš poročnik Kvartič strogo zapovedal, da se imamo držati 9.ure. Kljub temu je včasih dobil kako posteljo prazno po 9^h, ko je napravil pregled. Zato so morali vsi ti naslednji dan v zapor. Za ta namen smo uporabljali neko leseno barako sredi vasi.

Nekega jasnega večera sem imel jaz to nalogo, da sem stal ob baraki s puško in stražil Vinkota Arha /doma iz Št.Vida/, ki je robantâl. Kako rad bi mu šepnik skozi špranjo, naj bo tiho, ker se je bližal poročnik. Ko ta sliši v baraki godrnjanje, se stopil prav k baraki in poslušal: "Jaz mu že pokažem temu vragu, temu hudičevemu lantantu, ko pridem ven". Tako in podobno je dolgo vpil v baraki Vinko, katerega je poročnik dobro slišal in vedel na koga leti. "Kdo je to?" vpraša poročnik, ki sva stala skupaj. No, in Vinko je moral radi tega še eno noč prebiti v baraki, in to ravno takrat, ko se je vršil v Brezi ples, kjer se je vse trlo mladine. Seveda je bil naš vod dobro zastopan tam.

Breza je mala vasica ob Dravi, kjer smo tudi imeli stražo pri prevoznem čolnu. Vsega skupaj je bilo v vasi 7 hiš. V eni izmed teh smo imeli stražnico. Bilo pa je v njej toliko ščurkov, da bi nas kmalu snedli. Soba je bila velika, zato jo je mladina izbrala za ples, potem ko smo jo mi radi ščurkov zapustili in dobili sobico v podstrešju sosednje hiše.

Kolikor bolj se je predpust bližal svojemu koncu, toliko bolj se je po Koroškem plesalo. Vsak večer je vlekel dober godec Janez harmoniko.

Na tej straži sva bila največkrat skupaj z Miho Ancelnom, ki se je zagledal v zalo Liziko, ki je bila hči godca, to je iz hiše, v kateri smo imeli sobo. Kako rad ji je pomagal pri delu! Le govorila nista skoraj nič. Srečen je bil, da jo je le gledal.

Če pa ni bilo Janeza, smo si pa včasih pomagali z orglicami, Lizika je pa šla še po sosedno Angelo in imeli smo bal kar v stražnici. Ko je bil zopet drugič napovedan velik ples v stari stražnici, sva bila zopet z Mihom na straži v Brezi. Eden je stal na straži ob Dravi, drugi trije smo pa šli na ples. To je bilo ljudstva! Poleg šestih deklet, kolikor jih je premogla Breza, jih je bilo še prav veliko iz Prible vesi in drugod. V sredi največjega hrupa, se pa od nekod zaslišijo trije revolverski strelji. To smo hiteli mi trije v stražnico! toda nič ni bilo tam novega. Medtem ko smo mi zapustili plesišče, pa stopi službojoči častniški namestnik z dvema revolverjema med plesalce. "Vojaki levo, civili desno!" je zakričal, medtem je pa že nekdo udaril po svetilki in curek se je naredil skozi vrata. Le kdor ni utekel, je bil zapisan. To smo bili mi trije hvaležni onim strelom, ki so nas rešili kazni. Gorje nam, ako bi nas dobil službojoči častnik na plesu s službenimi pasovi.

Ko smo bili pa zopet drugič v stražnici, bi se pa kmalu vsi zadušili in seveda pogorela bi vsa hiša, ki je bila deloma lesena in krita s slamo in deskami. Jaz sem bil ravno na straži, ko zaslišim vpitje s stražnice. Spravili so se k počitku in zaspali, medtem je pa dogorela trska na mizi do odeje, ki se je vnela. Dušljivi dim je zbudil nekoga, če ne bi se vžgala slama, ki smo jo imeli za ležišče in kmalu bi bilo vse v plamenih.

Prišel je končno zadnji dan predpusta. Tudi pri nas smo cvrli. Par dni preje sem se odpeljal z vlakom v Pliberk po presgerm. /kvas/ Obenem sem pa nesel desetniku Molku nahrbtnik v zapore Pliberškega gradu, kjer se je nahajal radi upora na vajah, kjer je vrgel puško proč.

Nismo pa bili samo na stražah, imeli šolo ali bili na navadnih vajah, gojili smo namreč tudi telovadbo. V ta namen smo si postavili na nekem vrtu bradljo in drog.

V boj z Nemci še nismo posegli, pač pa smo nekega večera hiteli k topovom, da bi jih branili, če bi naskočili Nemci, ker se je začelo strašno streljanje tam pred nami.

Prišel pa je dan 11. marca, ko smo morali zapustiti Priblo ves, seveda ne radi, ker smo se tako privadili tam. Šli smo nazaj k stotniji v Vogrče. No, saj tam smo bili pa tudi navajeni.

Zopet smo patrolirali ob Dravi in imeli stražo ob njej. Na straži sem bil najrajši v nekem mlinu, kjer smo vedno kuhali kašo, krompir ali žgance, kjer smo lahko kupili moko. Tudi v Vogrčah je bilo še vedno fletno, samo harmonika je počivala, ker je bil post, torej s plesom smo mirovali.

Začeli so se spomladanski dnevi, zato smo se začeli pripravljati že za poletje. Nad vasjo smo spustili velik bajer, da smo začeli čistiti blato in ločevje iz njega, da si napravimo kopališče. Zvečer, po delu smo se pa zbrali pri Kladivu ob moštu, kjer je imel največjo besedo Kastelic, ki nam je vedno pravil svoje dogodljaje.

Na stanovanju pa sedaj nismo bili pri Škofu, ampak v šoli.

Nekega večera, ko smo prišli s straže v svoje stanovanje, zagrabi nekdo Jordana, ki je ravno lezel po lestvi na svoj prostor, ki ga je imel na zgornjih deskah. Vrže ga na tla, drugi pa ga je pokrili z odejo in že so padale palice po njem. Zvijal se je in kričal kolikor je mogel, a odnehali niso. Bili so toliko časa po njem, da so polomili vse palice. Začudeno gledam, kaj naj to pomeni. Povedali so mi potem, da je nekomu ukradel plašč in nesel krojaču, da mu napravi bluzo, pa so ga izsledili. Celo noč je ihtel in se tresel od bolečin na deskah ob mojem ležišču. Potem je prišel na raport ki so seveda kazensko postopali z njim, čakal je sodbe od višje oblasti.

Od 25 - 30 marca sem šel na dopust.

Kmalu, ko se vrnem z dopusta, so sestavili pri stotnji pevski zbor. Preizkusil je poročnik vso stotnijo in kmalu smo začeli s pevskega vajami. "Tudi na koru bomo peli", je dejal, "ko se enkrat navadimo". V nedeljah smo bili navadno prosti, le dopoldne smo se korporativno udeležili sv. maše.

Nekega dne privedejo k nam žensko, ki je bila Slovenka iz nemške strani, torej onkraj Drave, ki je vsa zastražena na naši kakor tudi na nemški strani. Trdila je, da je prišla iz Rupe čez Lipnico in most na našo stran in da gre k teti, ker je sama, da se bo potem ona tam poročila. Res smo zvedeli, da ima tam pri Pliberku teto, toda poslali smo jo nazaj. Šli smo z njo proti Lipnici, poročnik, narednik, desetnik in jaz. Ker je pripovedovala, da je prišla sem čez most, je morala tam tudi zopet nazaj. Ko jo priženemo do mosta, se nam pridruži še naša straža in tako je šla ta naša mala četica, pri belem dnevu proti široki žični oviri sredi mosta.

Ko nas Nemci opaziijo, pridejo tudi oni do nas oziroma do bodeče pregrade. Bilo jih je veliko z oficirji, med njimi tudi nadporočnik Mayer. Začelo se je pogajanje in privolili so, da sme ujetnica nazaj. "Le kako ste prišli skozi te ovire in stražo?" vpraša poročnik.

"Tukajle", je pokazala v malo odprtino med ograjo in tlem.

"Pa pojdite še tam nazaj!" In začela se je počasi plaziti po trebuhu po tleh skozi žice. Prišedci na ono stran, je zavriskala in izginila v Lipnico.

Prišla je Velika noč, tako zaželjena. Za ponedeljek je pa bil že napovedan ples v neki hiši v občini Blato. Vsak, kdor je bil prost, se ga je hotel udeležiti, toda pri befelu smo slišali, da se menda Nemci nekako pripravljajo, radi tega ne sme nihče zapustiti svojega bivališča.

Kljub temu se je nabralo vojakov tam, da je bila velika hiša premajhna.

Nekateri smo se že v mraku vrnili, drugi so pa prišli pozno ponoči domov. Nič nas niso pogrešili, nič iskali, zato se je rajalo še naprej, v naslednjih večerih.

N A D S O V R A Ž N I K A

Pozna popoldne 28. aprila odidemo iz Vogerč z vso opremo. Zvečer ob 11^h smo bili že v Velikovcu. Naselili smo se, v veliki Bürger šuli. Komaj pa smo zaspali, pa nas že prebudi ob 1 uri alarm.

"Hitro, hitro ven v vrste s puško in naboji, vse drugo ostane tu", je kričal službeni. Odšli smo iz Velikovca v levo po cesti pol ure daleč. Bilo je tema, da eden družega nismo videli. Razvijemo se v bojno črto in zavijemo v desno proti neki vasi. Bil sem poslan pred črto za poizvedovalca. Počasi se pomikamo čez polje, pričakujoč vsaki čas spopada z Nemci.

Previdno pridemo do vasi, kjer se je počasi začelo svitati, da smo vsaj malo videli pred se. Med plotovi mimo hiš, čez ograje in zopet ~~na~~ na polje. Vse je šlo jako previdno in prav počasi. Dospeli smo do gozdiča, kjer malo počakamo. Pred nami se je vzdigoval hrib, zato smo se v nekakem zatišju čutili varne, kjer smo si nabirali novih moči za pričakovani napad.

Kar naenkrat, kakor bi se odprl zastor miru, se vsujejo šrapneli, ki so bili tako točno tempirani na nas, da so se takoj čuli klenci in stokanje. Vse navzkriž je škropilo. Tudi tik mene jo je eden dobil v hrbet. Granate so pa letele čez nas v vas med hiše, ravno ko so se dvignili prvi dimi iz dimnikov. Prebivalci so bili doma, pa so jih granate pozdravile za zajtrk.

Dolgo smo se tiščali za bregom. Ko pa je ponehalo streljanje, se pa začnemo zbirati. Naših ni bilo ne na levi, ne na desni. Vse je zbežalo, toda nismo vedeli kam. Le mala peščica nas je ostala pritisnjena za skalo. Nismo vedeli kam bi se obrnili, naprej nam ni kazalo, ker nismo vedeli ali so naši pred nami ali za nami. Obrnili smo se rajši nazaj, kjer smo v dolgih skokih premerili velik travnik in se stisnili v velik hlev. V njem je bilo polno živine, med katero smo polegali po tleh. Šele sredi dopoldneva me prebudi ovca, ki me je oblizovala po obrazu. Odpravimo se v stelnjak poleg hleva, od koder opazujemo, kaj se godi v hribu pred nami, ki je precej pokalo. Kar pridrvi do nas neki poročnik sosednjega polka in nas nažene nazaj v hrib od koder smo prišli.

Hodili smo po hribu in iskali stotnijo, ki smo jo po dolgem času res našli, ki je bila pa jako šibka. Samo 7 mož je hodilo z nadpo-

ročnikom. Bili smo res prave izgubljene ovce brez dobrega pastirja. Nabralo se nas je potem več, in skupno smo iskali sovražnika, pa ga na srečo nismo našli.

Počivali smo. Sonce je sijalo in sneg je padal, da se je lesketal v zraku, vmes so pa pokali topovi in metali lahke granate čez nas.

Proti večeru se vrnemo nazaj. V štiristopih smo korakali skozi vas, kjer so nas prebivalci gledali, kot bi se vračali zmagovalci.

Prenočili smo v mrzli noči na velikem hlevu, brez sena in odeje.

Ko vstanemo, vidimo da je čez noč padlo za 4 prste snega, čeprav je bilo že 30. aprila.

V teku dneva se vrnemo nazaj v šolo v Velikovec.

Še isti dan so odbrali desetnika in še tri prostake za neko patrolo. Predlagana sva bila z Mihom. "Biti morajo zanesljivi", je dejal poročnik.

Tako sva bila vprašana, če greva, pa sva enoglasno odgovorila, da prostovoljno ne greva nikamor. Tako so zbrali druge, eden,

to je Jordan, ki ga je čakala kazen, se je pa javil prostovoljno.

Odšli so, nihče pa ni vedel, kam. Bili pa smo prepričani, da gre to za neko poizvedovalno patrolo proti sovražniku.

R A N J E N - U J E T

Dne 2. maja zjutraj ob 3^h nas prebudi iz sladkega spanja gromenje topov. Bili smo takoj alarmirani. V trenutku je bilo vse pripravljeno, hiteli smo ven. Kakor reke smo se stekali iz dolgih hodnikov na dvorišče, se razvili v bojno črto in zasedli severno stran Velikovca. Ordonanci so švigali sem in tja, strehe nad nami so se že rušile, da smo begali iz enega kritja v drugega. Povsod so udarjale granate, da je opeka letela po nas. Konjenica je pa v divjem diru hitela po topove.

Vse je kazalo, da se bliža naš umik.

Naš vod je zavzemal mesto od Kindergartna do Bürgerschule.

Prvi artilerijski napad je ponehal, zato smo si malo oddahnili in pripravili naše postojanke, kajti vsak čas smo pričakovali sovražnika. Vsak izmed nas si je pa za smereko skopal zasilno jamo med koreninami in čakal. Nismo pa dolgo čakali. Naše čete, ki so bile pred nami v hribu, so že bežale nazaj proti nam, Nemci pa za njimi. Med nas, ki smo vse to pričakovali in zdaj že videli pred seboj, pa niso več padle samo granate, ampak puškine svinčenke so že začele trebiti naše vrste. Begali smo vse križem, konjeniki ordonanci so pa brzeli od poveljnika do poveljnika. Nobena pomoč ni nič pomagala, premoč sovražnika nas prisili, da se umaknemo.

Spodnji prostori neke stare razpadle hiše onkraj ceste, so nam dali prvo zavetišče, kamor smo poskakali kar s ceste dva do tri m globoko. Nihče ni imel obstanka tam, vse je hitelo ob izhodu ven, v drugo ulico in nazaj, nazaj. Tu nas prestreže neki poročnik celjskega polka in nas nažane nazaj proti sovražniku, da moramo za vsako ceno obdržati Velikovec, četudi se borimo do zadnjega moža. Vsak bedak je to lahko vedel, da je Velikovec obdržati nemogoče, a vseeno smo se morali pokoriti častniku, ki nas je gnal v gotovo pogubo.

Ulice so bile vse polne zbeganih vojakov, ki se niti na kratko razdaljo niso razlikovali naši od Avstrijcev, zato mnogokrat nismo vedeli, ali naj streljamo ali ne.

Čeprav smo se jim zopet postavili v bran, nismo opravili nič, ker so nas imeli obkoljene od vseh strani. Tu namreč je držala bojna črta skozi ob Dravi, samo Velikovec z malo okolico okraj Drave, je bil naš. Zato nam ni kazalo drugega, če nismo hoteli biti pobiti

xxx

sli priti v njih ujetništvo, da smo jim morali pokazati pete. Bežali smo po cesti, ki je držala, proti mostu, ker samo tam smo pričakovali rešitev. Hiteli smo kot divji, vsaka avtomobilska hitrost bi nam bila prepočasna, tako se nam je mudilo. Kako bi se nam pa tudi ne, saj smo imeli sovražnika prav za petami, ki nas je vedno podžigal. Cela stotnika, mož ob možu, je bežala v strašnem ropotu po klancu navzdol. Zdaj je odletelo komu bodalo, drugemu kapa, tretjemu zopet skodela, lopatica i.t.d. Pa kdo se je zmenil za te stvari, vsak je imel samo en cilj - most, in tega doseči čimpreje, da nas sovražnik ne prehití. Zavili smo v desno, po krajši poti čez travnik. Pokalo je tako ostro, da sem si mislil, če me danes ne zadene, me ne bo nikoli. V tem pa že zagledam, da mi desna roka opleta okrog telesa in me ovira priteku. Primem jo, bila je mrtva in iz nje je curljala kri - r a n j e n .

Med tekom dalje, si odpnem z levico telečnjak, da je odpadel. Tekel sem za stotni~~jo~~, že kakih dvesto korakov nato se pa sesedem v neki kolovoz, da sem bil za s~~o~~lo krit pred Avstrijci. Ura je bila pol 8^h zjutraj.

Stotnija je bežala dalje proti mostu, kjer si je morala narediti pot skozi nemško četo, ki je bila že tudi zavzela most.

Sedel sem v kolovozu in držal desnico v naročju, ki je močno krvavela, bila vsa modra in popolnoma brez moči.

Kost v desnem komolcu je bila vsa razbita. Rokav plašča ves raztrgan, krvav in poškoplj~~en~~ z drobnimi koščicami.

Kakih 30 korakov v levo je stala mala hišica, v kateri zagledam domačine, ki me vabijo naj grem k njim.

Ko se hočem vzdigniti, začne ropotati strojnica in moral sem obsediti na mestu.

Sonce je bilo že visoko na nebu, ko sem bil še vedno v kolovozu.

Začelo se mi je nekako mračiti in nič več bolečin nisem čutil.

Mislil sem, da se mi stekajo zadnje minute, toda ob zavest nisem prišel. Kmalu pa so se mi vrnile moči in tudi bolečine, ki so vedno naraščale.

Večkrat poskusim, da bi šel k hiši, toda vselej me je strojnica iz Velikovca, kjer je že zmagoslavno p~~a~~apolala nemška zastava, prisilila da sem moral ostati na mestu.

Po deset uri se mi vendarle posreči priti k hiši, ko je ogenj že popolnoma prenehal. Gospodar mi je raztrgal rokav in mi z malo cunjjo obvezal roko, hči mi pa prinese vode, da sem si pogasil žejo, ki me je strašno mučila. Spravili so me v hišo, kjer sem ležeč sredi sobe na golih tleh v veliki luži krvi, pričakoval Nemcev, ki so kmalu prišli. Domači so odšli ven, tako sem bil sam v sobi, ko začujem govorjenje in rožljanje orožja okrog hiše. Pričakoval sem jih čisto mirno, a vseeno s strahom. 7 mož s korporoljem stopi v sobo. Obkrožili so me in silili z raznimi vprašanji vame. Začele so padati grde psovke na-me in na našo vojsko sploh.

"Pes jugoslovanski, si dobil kar si iskal! Ti svinja, zakaj se bojuješ proti nam, ki smo se prej skupno bojevali proti drugim sovražnikom!" Bil sem čisto miren in popolnoma tiho, niti besedice nisem zinil, dasi sem mnogo mislil. Boljši je molk kot pa vsak izgovor, ki bi mi gotovo prinesel še kakšno zaušnico ali pa udarec s kopitom, kot se je zgodilo pri nekaterih.

Naposled korporal odveže svoj nahrbtnik in me s svojimi obvezami obveže rang in pošlje z enim možem v Velikovec na obvezovališče.

Strašno me je bolela roka, ko stopava po velikovških ulicah, ki so bile popolnoma polne vojaštva in drugega ljudstva. Kleli in vpili so nad menoj, ki so me spoznali po jugoslovanski kapi, zato prosim vojaka, ki me je spremljal, naj mi dene kapo v žep, da ne bo dajala povoda razdraženi in podivjani drhali, sicer bi si jo še na potu lahko izkupil.

Na obvezovališču je bilo vse polno ranjencev, katere so pa še vedno donašali od vseh strani. Zdravnik, ki me je obvezoval, mi je zagotavljal, da bodo z ujetniki prav tako postopali, kot s svojimi ljudmi. Dobil sem slamnjačo v drugi sobi onkraj steklene stene, na tleh. Strežnice so bile vse Nemke, le ena je znala nekoliko slovensko, bile pa so jako darežljiva. Komaj se ubranim eni, ki pride s konjakom, že prinese druga kako pijačo ali jedačo. Če sem se še tako branil, moral sem piti in jesti, saj mi je kar sama devala v usta, nazadnje mi pa še potlači damencigareto v usta in prižge.

Naenkrat počí na trgu pred našo hišo in kamenje je priletelo v našo sobo. Bila je to bomba, ki jo je vrgel naš aeroplan na četo naših

111

ujetnikov, katere so spremljevali Nemci. Bilo je okrog 20 mrtvih in ranjenih, tako smo se zopet z novimi kolegi sešli v bolniški sobi.

Še strašnejši pa je bil prizor, poleg nas v skladišču, kamor so vlečili mrtvece. Metali so jih kar na kup. Nekateri so bili še malo živi, da so se v smrtnem boju zvijali potleh.

Naši aeroplani so še vedno krožili nad Velikovcem in metali bombe. Vsega skupaj je bilo ubitih ta dan v boju za Velikovec na naši strani 28 mož.

Popoldan ob 5^h so nas naložili z nosilnicami vred na tovarne avtomobile in odpeljali v Celovec. Nekaj so nas spravili v rezervno bolnico domobranske vojašnice takoj ob kraju mesta, druge so pa odpeljali v bolnice, ki so se nahajale v sredini mesta.

Roka me je vedno bolj bolela in kri je pritekla skozi debele obveze.

Tudi tam so nas uslužbenci gledali nekako grdo, sestra pa, ki me je preobvezovala, je pa jako grajala Jugoslavijo, in "le zakaj se tepete z nami" pravi.

Dve sobi sta bili v bolnici zasedeni od nas, vse ostale pa od nemških vojakov, ki smo jim bili jako zoperni.

Slišalo se je včasih na vrtu, ko so se sprehajali: "Če bi imel bombe, bi razbil vse Jugoslovane". Mislili so, da jih naši ne razumejo, ki so se sprehajali med njimi.

Ko sem šel na operacijo, me je jako skrbelo. Šel sem sam v II.nadstropje, nihče me ni opiral, dasi sem imel 39,3 in bil jako slab. Vročina me še ni popustila, odkar sem bil ranjen.

V operacijski sobi sta bili 2 mizi, na eni so ravno odrezali nekemu prst z roke, na drugi mizi pa zopet drugemu nogo nad kolenom.

Tretji bom jaz na vrsti in mi odrežejo roko, sem si mislil.

Sedel sem na stolu in vse je teklo z mene od samih skrbi. Kmalu sem bil na mizi in poprosim zdravnika, da mi ja ne odreže roke.

Dobil sem narkozo. Vdihoval sem neko tekočino skozi vato, s katero mi je zadelalo nos. Strašno me je začelo tiščati v prsih, kakot bi se ves svet podiral name. V najhujših težavah sem sam sebe slišal kričati, nato pa kmalu zaspal.

Koliko časa so me imeli na mizi, ne vem. Ko se prebudim, je bil moj prvi pogled na roko. Bil sem tako vesel in srečen, da niti bolečin nisem čutil, ko sem zagledal, da se me roka še drži. Ena izmed sester, ki so me obvezovale pravi, da ko me malo pomine slabost, bom dobil konjaka ali pa vina. No, sem si mislil, zato sem pa že dober, in res sem ga kmalu dobil.

Prve tri dni sem vedno močno krvavel, potem se je pa začela kri mešati z gnojem.

Skozi cel mesec sem imel vsak dan obveze in vato vseskozi premočene, da je priteknel gnoj mešan s krvjo na rjuho, da je izgledalo kot zemljevid.

Skrbno me je vedno opazoval primarij. Vsak dan ob pregledu bolnikov je najprvo obrnil oči name in me ves čas opazoval. Bil sem eden najtežjih ranjencev v naši sobi.

16. majnika nas obišče jugoslovanska komisija, sestojeca iz več višjih oficirjev. Šli so od postelje do postelje in vsakega bolnika izpraševali kako mu kaj gre in od kod je doma. "Sedaj smo izposlovali, da lahko pišete domov", so nam pripovedovali. "Sicer pa ni potreba, saj greste itak v najkrajšem času domov". Veseli smo bili te obljube, toda držala ni. Privadili smo se v bolnici, toda vsak bi šel rad v domovino.

Tudi postrežba je bila dobra, saj zame, ki sem malo jedel, je bilo hrane popolnoma dovolj, saj sem imel poleg drugega še nekoliko vina vsak dan za priboljšek. Tudi strežnice, sestre so bile dobre, prijazne in fine gospodične. Če si je pa kdo še kaj posebnega pozelel, mu je pa tudi strežnik prinesel, seveda za denar. Tobak smo dobivali na karte. Ko so videli, da sem nekoč menjal 50 K bankovec, sem imel seveda dosti prosilcev, katerim sem moral posoditi po nekaj K., da so si kupili tobak. Da mi bodo dolgovali vedno, sem vedel, pa vseeno se jih ni bilo mogoče otresti.

Nekega dne zvemo, da se jugoslovanske čete bližajo Celovcu, da ga v najkrajšem času zavzamejo. Fantje so bili veseli. Vse je bilo v najboljšem razpoloženju. Vpili in peli so celi dan in ves večer. Ob 10^h zvečer stopi sam primarij v sobo in nam sporoči, da res Jugoslovani zasedejo mesto in sicer ob 2^h po polnoči. Zato ostanite mirni, da ne pride do kakih neprilic.

Kakor gostilniška soba, napolnjena samih pijancev, tak hrup je bil pri nas. Vse je bilo na nogah, kričalo in vpilo. Najbolj pa je vedno prevladovala pesem, ki se je vedno in vedno ponavljala:

Prot' Celovcu, bela cesta
na nji za Švaba nima mesta,
saj Koroška je slovenska
brez Slovencev Koroške ni.

Nihče ni šel spat, vse je pričakovalo veselega trenutka, ko se pojavijo vojaki s slovenske besedo.

Zunaj po mestu je ropotalo. Vse je bežalo, vozovi, avtomobili in civilno prebivalstvo. Tudi na naših hodnikih je ropotalo, da je bilo joj. Vsak nemški bolnik je bežal, če je le mogel, zato so tudi bergle pele po trdem tlaku.

Kakor je bilo na naši strani veselo, tako je bilo onim, ki so zapuščali mesto - težko.

Pričakovali pa smo ta veseli trenutek zaman. Kakor je minila ura 2 brez naših čet, tako je tudi odšla nadaljna noč in še naslednji dnevi. Ostali smo še nadalje v nemški oskrbi

Z mojim zdravjem še ni šlo nič kaj na boljše. Rana je bila še vedno taka, da bi vseh pet prstov lahko porinil skozi odprtino v notranjost roke. Bolečine še vedno grozne. Še vedno se je vse gnojilo, le vročina me je popustila, katero sem imel skozi tri tedne neprenehoma od 38 - 39,9

Umrli je medtem v naši sobi izmed 14, samo eden.

Vendar smo po dolgem času končno le dočakali najveselejši dan, dan odhoda.

2. junija, to je točno po enem mesecu, smo zapustili Celovec.

Čudno se nam je pa zdelo, zakaj se peljemo proti Solnogradu, saj to se vendar bolj oddaljujemo Jugoslaviji, ne pa približujemo.

Pa so nam vedno pravili, da gremo skozi Linz, Dunaj in Gradec v Slovenijo.

Naslednji dan ob 6^h zjutraj smo bili že v Linzu. Ob 7. uri smo pa izstopili in odšli v Reservespital, to je v neke barake, ki so bile zunaj mesta. Tedaj smo^{se} videli vsi ranjenci in bolniki, ki smo bili vsi skupaj v eni baraki. Bilo nas je čez 90, med katerimi je

114

bilo nekaj bolanih na malariji.

Zopet se je začelo tisto pust, dolgočasno življenje, dokler se nismo zopet privadili.

Hrane je bilo malo, in še ta slaba. Zdravniki pa tudi jako vestni in izkušeni.

Silno dolgočasje smo si krajšali s kartami, pri katerih smo presedeli cele dneve. Igrali seveda nismo za denar, ker so bili večinoma brez njega. Kdor ga je imel, ga je pa tajil.

Šele sedaj, v Linzu, se je začela moja roka boljšati. Oteklina je pojenjavala, rana se je pa začela krčiti. Tudi bolešine so počasi pojenjevale.

12. junija je pa ušel iz bolnice nadporočnik Peterlin Maks.

To so gledale sestre in zdravniki zjutraj, ko je bila prazna postelja.

Takoj smo pa potem dobili močnejšo stražo. Pa tudi to ni nič pomagalo, 24. junija jih je ušlo kar 16, in to pri belem dnevu. Dornili smo se z njimi, da premotimo stražo in posrečilo se nam je.

Na dvorišču koncu barake smo začeli metati šlape kvišku, kolikor jo je kdo mogel, kar tekmovali smo med seboj. Tudi vsa straža, ki smo jo s svojo prireditvijo pritegnili k sebi, se je radovala z nami.

Medtem so naši na onem koncu barake porabili priliko in pobegnili čez ograjo, po travniku proti mestu in dalje proti češki meji. Naš načrt se nam je popolnoma posrečil. Takoj nato so nam pobrali vso obleko in jo spravili v skladišče sosednje barake. Tudi to ni pomagalo, ker so od sedaj naprej uhajali kar brez obleke.

29. junija jih je ušlo zopet 13, to pa zopet na poseben način.

Dvoje vrata so nam zabili, pri enih, v predsobi so pa celo noč igrali stražniki na karte, tako smo imeli vse izhode zaprte. Toda vseeno je šlo. V baraki smo napravili rovaš. Pelo in vpilo se je vse križem, tako da je straža mislila, da smo v največjem zadovoljstvu.

O, ko bi vedela, da so medtem naši drug za drugim zginevali v samih spodnjih oblekah skozi nizko okno, na svobodo. Jako me je mikalo, da bi šel z njimi, toda bil sem še preslab, da se nisem upal na pot. Zjutraj je bilo pa zopet razočaranje. Takoj pa še ^Zapazili niso, ker so ob posteljah sosedje spili njihovo kavo.

Drugič je pa zopet večja skupina pobegnila in spotoma udrla v skladišče, kjer so se napravili in odšli, neopaženo seveda.

Vsega skupaj je ušlo 47 mož, torej ravno polovica.

Nekaj ozdravljenih so poslali v ujetniški tabor v Martrenko, blizu Linza, kjer je bil med vojno velik ujetniški tabor, med katere je prav pogosto zahajala smrt. Več tisoč ujetnikov počiva na skupnem pokopališču.

Od tam so nekega dne privedli v našo bolnico človeka, ki je bil zopet svojevrsten, po imenu Čuk. Umival se ni nikoli, da je bil kakor zamorec in radi tega si je tudi zastrupil desno roko. Zato so ga poslali k nam. Imel pa je jako zateklo in brez rane. Ko pride v našo barako, ga takoj skopljejo, toda on ni hotel biti lep, snažnost je sovražil, zato se je zopet namazal s sajami po rokah, obrazu in po vsem telesu. V operaciji so mu odvzeli prav veliko gnoja iz roke in kmalu se mu je začelo boljšati. Ubogal je, kar si mu rekel in šel kamor si ga poslal. Pa tudi sam je uhajal v okolico in včasih prinesel cel krušnik kruha in češenj, ki je izprosil od kmetov. Ni pa tega sam snedel, razdelil je vse, da njemu ni nič ostalo.

Skoraj tri mesece smo ostali v tej bolnici, čeprav so nam sestre ob prihodu zatrjevale, da noben transport ne ostane tu nad teden dni.

Sicer je bil že čas, da gremo, saj sem že menjal tretji /zadnji/ 50 K bankovec, čeprav sem rabil le za najpotrebnejše stvari.

V štirih mesecih se vseeno nekaj potroši. Koliko pa jih je bilo med nami, ki niso imeli celi čas ujetništva niti krone v žepu.

Za zadnjih 10 dni pa še plače nismo dobili, ker so se ravno takrat vršili najhujši boji ob Velikovcu.

MG

IV.

109

D O M O V

28. avgusta smo se odpeljali iz Linza. Jaz sem bil za silo ozdravel. Rana se je zacelila, železno ogrodje so iz roke odstranili, a ostala je v komolcu trda.

Zdravi smo šli na Koroško, a pohabljeni smo se vračali v domovino. Peljali smo se skupno z onimi iz Martrenke, skozi Dunaj, kjer nas je na kolodvoru sprejel naš konzul. Nato smo se odpeljali dalje čez Gradec proti domu.

30. avgusta popoldne smo prispeli na obmejno postajo v Špilje. Počakali smo, da je prišel vlak iz Ljubljane z nemškimi ujetniki, ki jih je bilo veliko več kot nas. Ob oknih ~~xxx~~ so imeli naloženega belega kruha, ki so se bahali z njim. Da, oni niso stradali to je bil dokaz, saj so pa imeli ta beli kruh zadnji, ki so ga peljali domov. Saj v Avstriji so jih čakale male porcije črnega kruha, s kakršnim so hranili nas.

Vsi hkrati se odpeljemo iz Špilja, tako da smo se v resnici prav dobesedno zamenjali.

Zvečer ob 8^h prispemo v Maribor. Poslovnili smo se od Štajercev ki so izstopili, na peronu jim je pa igrala vojaška godba v pozdrav veselo koračnico. Sprejeti so bili od mnogobrojnega občinstva. Mi smo se pa odpeljali dalje po slovenskih tleh proti Ljubljani, kamor smo prišli naslednjega dne 31. avgusta ob 9^h dopoldne.

Bili smo razočarani! Mrtva Ljubljana nas je mrzlo sprejela. Veselili smo se celo pot, kako bo vesel prihod v Ljubljano, kako nas bodo množice pozdravljale, ko se podamo iz železniških voz skozi kolodvor z godbo v mesto. Toda tega ni bilo, ne godbe in ne občinstva. Le nekaj vojakov je čakalo, ki so nas vse pomešane /tudi bolnike, kdor je le mogel hoditi/, spravili v vrste in odgnali kakor kake sovražne ujetnike v Št. Peterško vojašnico, kjer so nas natrpali po sobah.

Vsak, kdor se je že čutil kake pomoči potreben, se je moral sam vsiliti na pregled.

1. septembra smo bili poslani v garnizijsko bolnico, pred komisijo, kateri je načeloval dr. Jug. Vsak je imel posebno željo, saj so bili nekateri še z odprtimi ranami. Mož, ki je stal v vrsti pred menoj, poprosi za nove zobe, ker mu jih je granata izbila iz ust.

2) po zobe, kjer si jih zgubil!" , pravi in potisne moža naprej.

1) Razkoračil se je dr. Jug pred njim in ga zaničljivo pogledal. "Pojdi" ↩

3) Le naši hladnokrvnosti se je imel zahvaliti, da se mu ni kri polila po obrazu, kakor bi tudi zaslužil.

Smo bili morda mi sami krivi nezgod? Ali nismo zadostili klicu domovine, ki nas je klicala, da jo branimo?

Teh njegovih nepremišljenih besed ne pozabim.

Poslan sem bil med drugimi v podružnico garnizijske bolnice v "Marijanišče". Tam dobim na postelji vsega v ranah in brez noge Škofovega Tomaža iz Vogerč na Koroškem. Kmalu po našem odhodu iz Vogerč, tako je pripovedoval, je nemška artilerija začela streljati v vas. Ena krogla je priletela v našo hišo in v kuhinji razpočila, kjer sem sedel in mi odbila nogo, kuhinjo pa razrušila.

Uboga Škofova družina je že žrtvovala enega fanta v svetovni vojni, eden je prišel brez noge domov in tretjemu je pa Nemec odbil nogo doma.

Iz "Marijanišča" sem hodil vsak dan na ortopedski oddelek v obrtno šolo, kjer so mi poskušali z gibanjem roke, pa ni šlo, ker je bila kost v komolcu že močno zaraščena.

7. oktobra sem bil poslan v garnizijsko bolnico na konstantin^{irungo}.

8. zapustim bolnico in grem v Belgijsko vojašnico, kjer sem bil

14. pri ponovnem nadpregledu spoznan za vedno - nesposoben.

16. oktobra pa dam slovo vojaški suknji, ki me je privedla do tega, kar sem se najbolj bal, da se vračam kot invalid domov.

Bil sem srečen vso dolgo vojsko, čeprav so mi tolikokrat granate pele smrtno pesem na ušesa. Bojeval sem se proti tako silni ruski armadi po Galiciji, proti zahrbtnemu Italijanu, v tako hudih bitkah na Dobrdo, pri Gorici in ob Pijavi.

Le v tej mali vojni, ki skoraj svet zanjo vedel ni, me je pa zadela usoda, ki me bo spremljevala skozi vse življenje.

k o n e c

